Thorsten Jonsson

Sidor av Amerika. Intryck och resonemang

Stockholm. Albert Bonniers Förlag 1946

Denna samling intryck från Amerika och resonemang om amerikanska förhållanden bygger på tre års studier av förhållandena i U. S. A.; författaren, Thorsten Jonsson, var där verksam som Dagens Nyheters New York-korrespondent. Boken ger i en serie uppsatser en skildring av livet i olika delar av Förenta staterna, i New York, i New England, där traditionen från pilgrimsfädernas tid ännu lever kvar, i Sydstaterna, där slavtidens och inbördeskrigets problem ännu inte är helt lösta, och i Mellanvästern och väststaterna, där den idoga och vitala människotyp, som brukar kallas för den amerikanska, ännu är under utformning. De mångskiftande kulturproblem som landets snabba utveckling orsakat...
– Läs mer om verket här

Det avbildade exemplaret tillhör Kungl. biblioteket.

Detta verk är fritt från kända upphovsrättsliga restriktioner. Vid användning ber vi att du hänvisar till Kungl. biblioteket och Litteraturbanken.se.

Ytterligare information om upphovsrätt för detta verk finns hos Litteraturbanken:
https://lb.se/författare/JonssonT/titlar/SidorAvAmerika/faksimil?om-boken

Permanent länk (URN):
https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lb-lb657268-faksimil

Kungl. Biblioteket
STOCKHOLM
Geogr.
Amer.

G. EMICKES
BOKBINDERI
STOCKHOLM

Sidor av Amerika

INTRYCK OCH RESONEMANG

Av Thorsten Jonsson

Bonniers

Thorsten Jonsson / Sidor av Amerika

Sidor av Amerika

INTRYCK OCH RESONEMANG

Av

Thorsten Jonsson

Stockholm
Albert Bonniers Förlag
1946

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1946

TILL ELSE

INNEHÅLL

1. Betraktat 9
Anteckningar från Manhattan 11
New England genom tre sekler 23
Sydstatsresa — det är våren 1946 46
Pionjärstämning 99

2. Samtalsvis 125

3. Skriftligen 187
Om språket 189
Om läsvanorna 197
Scott Fitzgerald, gossen från 20-talet 206
Sandburg som trettitalist 217
William Faulkner, Oxford, Miss. 236
Henry Millers Amerika 246
Cummings, med några kommentarer 255
Återväxten 290

Av innehållet i denna bok har bortåt hälften tidigare, i något annorlunda form, varit tryckt i Dagens Nyheter. En uppsats har stått i den danska tidningen Information.

I

BETRAKTAT

ANTECKNINGAR FRÅN MANHATTAN

Till New York kan man komma på tre olika sätt.

Man kan komma med båt, och då träder Manhattans sydspets långsamt fram ur diset, med de många ljusa skyskrapefasaderna tätt och oregelbundet hopväxta. Är det tidigt på morgonen och har man tur, ligger diset tätare nere vid vattnet, så att de smala, höga ytornas samband med marken är osäkert, och de reser sig som omblandade orgelpipor, i bleka gryningsfärger. Här och där slår morgonsolen en vertikal rad av brandröda reflexer ur fönstren, och markdiset döljer de mörka gatuöppningarna och knoget vid kajerna. Det är en gotikskog, och medan man närmar sig Manhattan växer dess bleka stammar; sedan är man inne i North River och kan snart från översta däck skymta hur tvärgatorna skär av Manhattan, så att ön från sidan ser ut som ett horisontellt kuggdrev (med ungefär tvåhundra kuggar).

Man kan komma med flyg, och om man då har tur, kommer man om natten, i klart väder och med fullmåne och väster ifrån, så att man far tvärs över Manhattan till La Guardia Field. Det är lagom att börja släcka läs-

lampan och skugga med handen mot fönstret när planet har kommit så pass lågt ner att man känner dunsandet av terrängen under en. Då ser man Manhattans höga torn skrida förbi planet, med enstaka ljus i fönstren. Gatornas rektangulära ljusmönster rör sig långsamt där nere, och från de vita fasadpelarnas krön känns djupet ner till gatunivån betryggande stort för planet, som ännu inte på flera minuter skall landa. Vitast i månskenet är RCA Buildings breda, smala kloss med sitt kompakta, detaljerade och mitt i symmetrin graciösa mönster av svarta fönsterfyrkanter. När man ser skyskraporna i axelhöjd står de glest, och det är ingen skillnad i fråga om skuggig jordbundenhet mellan femvånings- och femtonvåningshusen där nere. Nya skyskrapor driver förbi som vintriga minareter, och över Waldorf Astorias krångliga avsatsarkitektur ligger mönstret av ljusa fönster oregelbundet. Plötsligt är svart vatten med lyktreflexer överraskande nära under vingen, startbanans svarta, strålkastarbelysta asfalt är tätt inpå, sluttande snett uppåt och störtande förbi som en tyglängd i en ultrasnabb textilmaskin; och så den lätta, studsande rörelsen när planet först tar mark.

Men de flesta kommer till New York med tåg, till Grand Central eller Pennsylvania Station. De kommer ur milslånga tunnlar, går genom gångar och uppför trappor och genom stora hallar av skymning och människor i rörelse och människor i köer, och först när de sitter med sina väskor i en gul eller orangefärgad eller grön taxi och har åkt genom nya gångar, slår solskenet och sommar-

hettan emot dem, eller det blåsiga, grå vintervädret; och de ser bara bilarnas bakväggar, som släntrar ut och in i synfältet, och trottoarer som är fulla av folk och en oändlig rad av skyltfönster. Man har ingen aning om vad som är första våningen i ett lågt hus och vad som är stenfoten till en skyskrapa, och man tänker på vad som ska göras de närmaste minuterna (om man får rum på hotellet och att få en dusch); och på det sättet möter man Manhattan från första början just så som man alltid ska se det när man bor där, så att de arkitektoniska egendomligheterna inte just gör sig märkbara annat än när man tar reda på om man ska välja hissen mellan första och elfte våningen, eller den expresshiss som stannar första gången vid trettiofemte våningen.

*

Somligt från Manhattan sitter fast i minnet för alltid: Wall Streetdistriktet om söndagsmorgnarna, när hela den kyligt hektiska apparaten ligger övergiven och gatornas smala, tomma schakt verkar ännu högre och trängre än vanligt. Skuggorna skär snett ner, och ljusfläckarna ligger utplacerade i långa, vassa flisor, vars konturer inte suddas ut av några människoströmmar. Tidningsständen är borta, bussarna är borta, och emellanåt hör man de mullrande tunnelbanorna, vilkas rörsystem har gröpt ur hela nedersta Manhattan. Turisterna är få och går omkring i den övergivna katedralen, som är mest pelare. Från kaffenederlagen långt norr ut driver det ner en doft

av nyrostat kaffe. En norsk sjöman kommer uppåt, på väg från Nortraship, som var stängt, och hans svarta, ensamma skugga följer efter honom längs den skräpfria trottoaren. Det tunna, svarta koldammet, som alltid yr över New York, driver över betongytan i den lätta vinden, och när den håller andan lägger sig dammet i mjukt böljande ränder, som liknar skum vid en havsstrand.

Hörnet av Bowery och East Broadway en regnig och disig försommardag. Högbanan viker av där och bildar ett tak över nästan hela den lilla öppna platsen; solen bryter igenom, och genom banans syllar, mot den regnsvärtade metallkonstruktionen och de mörka fasaderna, bygger ljuset ett mönster av sneda silverpelare mera lysande och illusoriskt än någonting som scenarkitekterna på Radio City Hall har uppfunnit. Bakom en ligger Chinatown, ett par kvarter och gatstumpar med några bjärt röda och gröna drakar och mycket smått dyrt krafs i fönstren; och en djupt bugande, leende försäljare i butiken där man har köpt te. Tåget kommer, slamrande utefter ryggraden, och byggnaden av snett silvertimmer under rälsen skälver. På andra sidan gatan står en trasgubbe och blänger enögt, undrande om det är värt besväret att gå över gatan och tigga kaffepengar. Solskenet slår ner över kinesbiografens röda skyltar; inpå en rusar människor förbi overkliga som de skuggor en filmkamera inställd på stort avstånd skulle inregistrera.

Åskregnen som kommer plötsligt: står man i ett fönster uppe i en skyskrapa en sommarafton ser man att Walt Disney inte stiliserar och inte överdriver. Det kommer utifrån havet och ställer sig som ett blågrått brett portvalv över Long Island, med grå regnfransar hängande framför. Blixtarna kör upp stora sprickor i valvporten; de står kvar ett ögonblick och sväller igen. Blåsten frustar varmt in genom fönstret, drar kring svettiga tinningar och slänger den koldammiga gardinen över munnen på en. Regndropparna börjar falla i likörtunga stänk, och så är det här: svart mörker, kanonskott och betongkuber rullar över ljummande plåtsjok, frasande blixtar, och regnet — faller såvis, glittrar i ljusfyrkanten från fönstret, fräser tätt bubblande på fönsterbrädan och faller vidare, djupt som i en djup brunn så att man inte hör det ta botten. Blixtarna lyser upp de höga fasaderna som blink från en ficklampa på cementpelare. När man sticker ut huvudet smaskar regnet i nacken, och långt där nere blänker körbanan av gatlyktor och ljusreklam och biltaken glider förbi över reflexerna som lackerade askar, var och en med två tändstickssmala kölvatten som man urskiljer ända hit upp. Inte en människa utom biklungorna under markiserna; och de vita blixtljusen når ända ner till botten av vattendikena. Åskan ramlar som tunga tunnelbanor genom molnen, spårar ur, kör ihop, knakar, bräcker och knallar, ekar i trånga gångar, bullrar under betongtaken. Genom störtregnet blinkar barskyltarna gult och klarrött, i oberörd rytm. Och plötsligt är det över, regnet

andas ut, fräser tunnare och kokar inte längre på fönsterplåten; det grånar och dagas och var inte kväll utan afton, och broarna över East River träder fram. Tunneltåget klättrar upp ur mynningen, skrider uppför brovalvet, och fönstren lyser bleka och små i skymningen. Det luktar sommar och stilla; nu sluter sig värmen om en igen och regnet har inte gjort det kyligare, har ytterligare mättat luften med fuktighet utan att skänka svalka, och man lämnar fönstret, tänder ljuset, klär av sig, duschar, torkar kroppen försiktigt, sätter sig i stolen vid fönstret och känner när man börjar läsa hur värmen åter tätnar kring kroppen och hur isvattnet hinner ljumna till redan på vägen ner innan det når magsäcken.

Ett fönster ungefär tjugu våningar upp i fondhuset vid Fyrtisjätte gatan och Park Avenue. När man står där uppe och tittar norr ut, och trafikljusen växlar mellan rött och grönt i det rätvinkliga systemet, ser man att Manhattans gatuliv är en lång vävstol, med ränning och inslag rytmiskt skiftande, och de ljus som kontrollerar vävnaden vävs själva in i mönstret och utgör mönstret, från morgon till kväll, från kväll till morgon. Fotgängare och bilar betyder ingenting, för de är så många och så små, och vad som sker är att dessa små skyttlar dygnen runt väver in rött och grönt ljus i historien om Manhattans gator, korta, gröna blinkar för tvärgatorna och långa, gröna ljusknippen för avenyerna, så att Manhattans väv är ett mönster av långa, gröna rektanglar och små, röda

fyrkanter i öns längdriktning, långa, röda rektanglar och små, gröna kvadrater i vävens tvärriktning, på en botten som långsamt skiftar från mörkt till ljust och från guldblont ljus till gråvitt ljus, allteftersom natt eller dag, sommar eller vinter har vävts in. Människorna med deras fordon sätter ingen färg i väven, och bli inte sentimental; de har planerat den, och de bor, och har sin färg, annorstädes.

*

New York är, kanske mer än någon annan stor stad, en stad av små städer. Fem stora stadsdelar, och fyra av dem skilda åt av vatten. Inom stadsdelarna finns det ett annat slags djupa kanaler, mellan italienare och judar, irländare och polacker, tyskar och negrer; mellan — om man håller sig bara till västsidan av Manhattan — Wall Street och magasinsdistrikten norr därom, mellan magasinsdistrikten och Greenwich Village, mellan the Village och affärsområdet ovanför Fjortonde gatan, mellan detta vanliga affärsdistrikt och det judiska kläddistriktet kring Trettifjärde gatan, mellan kläddistriktet och Fyrtiandra gatans billiga biografkanjon, mellan storbiografernas område och Femtiandra gatans rad av nattliga hemvist för exklusiv negermusik, mellan dem och Femtinionde gatan med de dyra restaurangerna och de vita klubbfastigheterna och utsikten över Central Parks långa, gröna rektangel, mellan denna fina södra utsikt och den från väster över parken, som rika men inte så fina — därför att de ofta är

judiska — flyktingar ser. Ovanför parken ligger Harlem, det mest isolerade av New Yorks alla områden.

I somliga av dem lever man på fyrti dollars i veckan, har många barn i tre rum, och de otömda soptunnorna blockerar trappan ner till trottoaren långt fram på förmiddagen; "let's go look for things in the garbage cans", säger pojkarna under skolrasterna. På Femtiandra gatan gör två personer av med fyrti dollars på en kväll för att få höra Leon sjunga fort, berätta historier och slå med handflatan i pianolocket, se Sherry Britton fatta om sina bröst och slänga med sitt långa svarta hår, höra Art Tatum med tunga, mörka, viga fingrar berätta om sina graciöst abrupta drömmar, höra Billie Holiday med den framgångsrika negerprimadonnans massiva låfänga, virtuost och ilsket-utmanande återuppleva fasan inför de hängande negerliken i "Strange Fruit". Det enda distrikt där alla elementen blandas om varann är biografernas på Broadway, där folk kommer och går i det stora, luftkonditionerade mörkret från tio på morgonen till sent på natten. I övrigt är gränserna mellan Manhattans distrikt dragna med tvära, kraftiga tuschstreck, och trots kvarterens rektangulära monotoni märker man ögonblickligen när man överskrider dem.

*

Den mest humana av alla öarna ombord på Manhattan är the Village.

Från början var det ett utflykts- och ett flyktområde.

I slutet av 1700-talet fanns det några lantgårdar i trakten; själva staden, som på den tiden hade omkring 30,000 invånare, började först ungefär två kilometer längre söder ut, ungefär i jämnhöjd med där Wall Street nu går. Greenwich Village var kulligt och milt, och om sommarkvällarna for man dit för att äta i gröngräset och kanske för att komma bort från gatorna, som lär ha varit ovanligt smutsiga även för den tidens förhållanden. Från 1795 blev the Village en viktigare tillflyktsort; då kom gula febern för första gången på allvar till New York, och 1798 var det ännu värre, så att en stor del av stadens befolkning flydde upp till the Village och byggde sig permanenta bostäder där. Det var långt innan gatorna började ligga i raka vinklar, och att hitta i the Village är fortfarande svårt för utbölingarna uppifrån stan, som är vana att bara behöva räkna numrerade gator och avenyer.

Några hus från flykttiden finns ännu kvar, och i ett av dem råkade författaren bo i ungefär ett års tid. Det lär vara ett av de tre äldsta trähusen på Manhattan, uppfördes något av de första åren under 1800-talet och var ursprungligen ett stall eller en vagnsbod tillhörande en större fastighet, som numera är riven. Förmodligen i samband med någon av de tidigare immigrations- och trängselperioderna i staden byggdes den lilla kåken om till bostadshus — fram till det första världskriget slog ju vågorna av immigranter ständigt in över Manhattan, och ända till början av detta århundrade, när högbanorna och

senare tunnlarna under floderna skänkt definitiva expansionsmöjligheter, höll de på och packade ihop staden till en av världens mest trångbodda.

Numera är huset en trivsam fast dragig liten historia med två små rum som vilar direkt på backen och två små sovrum en trappa upp. Det går i the Village under benämningen "the Little House" och är, mitt i Manhattan med skyskraporna i klungor både norr ut och söder ut, något av en sevärdhet, som återfinns i turisthandböckerna och drar älskvärt nyfikna tittare om söndagsförmiddagarna.

*

Amerikanska politiska och litterära traditioner finns om hörnet. Thomas Paine tillbragte sina sista år i ett hus som fanns ett kvarter längre bort och bör, muttrande och förbittrad över den brist på förståelse han mött sedan han kom tillbaka från Frankrike, ha passerat det lilla huset åtskilliga gånger medan det var under uppförande. Till hans minne hette en av granngatorna Reason Street, efter hans "Age of Reason", men när sunda förnuftet började sjunka i kurs igen döptes den om till Barrow Street. Edgar Allan Poe bodde också alldeles i närheten under sin sista och olyckligaste period, men grannskapet är nu så överfyllt av italienska och italiensk brytning att ingenting av hans rytmer dröjer kvar; fast man en regnig höstkväll gott skulle kunna stöta på hans skugga på de mörka trottoarerna.

Sin stora litterära period hade the Village under tjugutalet, när en hel falang av författare, konstnärer och skådespelare med O'Neill i spetsen bodde där nere och åt soppa hos Romany Marie, en gammal restaurangtant som ännu verkar i branschen. Den kolonin höll till längre öster ut, i närheten av Femte avenyns upprinnelse vid Washington Square (där mrs Roosevelt har sin New York-våning), och i den trakten finns ännu Provincetown Playhouse där de tidiga O'Neill-pjäserna framfördes för första gången av författaren och hans vänner. Teatern har på senare år härbärgerat också enklare musor; men en grupp teaterungdomar som ett tag spelade enaktare av Saroyan där, väckte något av den gamla andan till liv.

*

Den litterära perioden i the Village blev rätt kort; sedan flyttade medelklassen in i ateljévåningarna, och de fattiga italienarna bredde ut sig i en allt vidare cirkel kring Bleecker Street, en grönsaksgata som ser ut precis som Soho. Under det allra senaste året har en ny förändring börjat äga rum; här och var i kåkarna bor en negerfamilj, och i kvarteret närmast intill det lilla huset finns det två små fastigheter som uteslutande är bebodda av negrer. Det är den humana och måttligt strikta atmosfären i the Village som gör blandningen möjlig och friktionsfri; man ser också oftare där än någon annanstans på Manhattan vita och svarta arbetare komma gående i sällskap från fabrikerna på eftermiddagarna. Sitt till gör

det väl att en av de bästa nattklubbarna i New York, Café Society Downtown, finns i trakten och är ett av de få ställen utanför Harlem där vita och svarta visar sig tillsammans; bägge kategorierna går dit för att höra Josh White, Amerikas främste färgade balladsångare, föredra sina både revolutionära och patriotiska blues om negerns lott.

Många av Amerikas mindre städer skryter med den fina anda av god grannsämja som präglar deras samhällen, och ofta är det New York som de ställer upp som kontrast: den stora, kyliga, brådskande staden med hårda armbågar och en likgiltig slagfärdighet, med vilken medmänniskorna hålls på avstånd. Kanske verkar det ibland så i hotell-New York. Men Manhattan är som sagt en stad av små städer för den som bor där, småstäder och byar, från vilka man gör utflykter till skyskraporna och varuhusen. I dessa småsamhällen är man högst tjänis med brevbäraren, slaktaren, skoputsaren på hörnet och den grekiskfödde blomsterhandlaren (som just nu går och väntar på att hans släktingar skall komma över från Belgiska Kongo, där de levat som flyktingar under kriget, på en flygbiljett som tagit mycken blomsterförsäljning). Livet i denna lilla stad är pratsamt, friktionsfritt, lättillgängligt, har byns intimitet och storstadens anonymitet, så att man oftare känner varandras förnamn än efternamn. Det är trivsamt; och storstadens stimulans bullrar och blåser ständigt genom trivseln.

NEW ENGLAND
GENOM TRE SEKLER

I

Man hör ibland européer påstå att amerikanerna saknar sinne för traditioner. Det är sant bara på ett sätt: amerikaner saknar för det mesta sinne för andras tradition. De framlägger ofta — även politiska observatörer som uttrycker sig i skrift — barnsliga synpunkter på vad en monarki nödvändigtvis måste vara, vad socialism och kommunism är, hur europeiska politiska problem enklast och fortast kan lösas, hurdant en demokrati oundvikligen måste fungera (som hemma). Men för sin egen tradition har de amerikaner, som hunnit vara bosatta i landet tillräckligt länge för att ha fått erfarenhet av dess väsen, ett starkt sinne — och ett som ytterligare förstärktes av trettiotalets myckna läsning i historiska ämnen.

Vad som förvillar är att medvetandet om den amerikanska traditionen har utbildats i politisk isolering, att det ända fram till de senaste decennierna inte har haft mycket jämförelsematerial att bygga på. Därför finns

det somliga allmänt västerländska vanor och institutioner som amerikanerna ibland tror är unikt amerikanska och somliga amerikanska tänkesätt som man tar för givet att människor överallt delar. Ett exempel på det förra är att man ibland tvivlar på att allmänna val kan fungera fullt demokratiskt under någon form av monarki, ett exempel på det senare att man har svårt för att föreställa sig hur socialt anseende kan förvärvas av personer som saknar både pengar och personlig hjärtlighet. Men sådana postulat betyder ingalunda att amerikanerna skulle sakna sinne för att de själva har en historia och bygger vidare på en tradition.

Om man kanske inte märker traditionen så mycket i förstone, beror det på att man så lätt blir överväldigad av vad som är Broadway i New York och Main Street i andra städer. På Broadway och Main Street hittar man visserligen den amerikanska hyggligheten och chosefriheten, som är en trevlig och viktig del av "the American way of life" och är ett utflöde av amerikansk tradition, men man hittar inte mycket annat av värde. Det jättetivoli som heter Broadway och den snabbkommersens Via Sacra som heter Main Street tillhör de ting som inte är färdiga ännu och inte minns långt tillbaka i tiden. På Broadway och Main Street råder det en ohyfsad brist på sammanhang mellan det fula och det vackra, mellan tvåvånings skärmhus och skyskrapor, mellan de fallfärdiga och de övermuskulöst nya byggnaderna. Mest av allt påminner bebyggelsen om ett gammalt majsfält, dit det nya

hybrida utsädet inte har hittat vägen, med höga och låga stånd om vartannat, alltsammans oklippt och ovårdat. Det finns ingen mognad enhetlighet över det, absolut ingen kultiverad harmoni.

Men både Main Street och Broadway är sena produkter, och det finns många amerikaner som inte vill erkänna dem annat än såsom en funktion av de ännu inte helt assimilerade folkelementen i landet. Det där är inte vårt Amerika, säger man på det hållet — vilket är ett anglosaxiskt håll — utan det är irländarnas, italienarnas, polackernas, tyskarnas och (heter det särskilt om Broadway) judarnas Amerika.

Men hur ser då "vårt" Amerika ut?

Om man far till ett litet anglosaxiskt betonat samhälle i New England, kan det ta sig ut så här:

Vi är tvåhundra grannar. Vi kommer allesammans från Suffolk, utom Kvapinskys och Minettis, som ändå är hyggligt folk. Vi for från England för ungefär trehundra år sedan, och vi kom i land här vid Long Island Sound, och där stannade vi. Till för ungefär hundra år sedan höll vi mest på med valfångst, men så kom inbördeskriget emellan, och sedan började fotogenen säljas, och det bar sig inte lika bra. Vi hade jordbruk också, och det har vi än; vi fiskade, och det gör vi fortfarande; och båda sakerna har givit allt bättre pengar sedan New York började bli stort.

Vi håller ihop bra och hjälps åt. Vi läser om den sam-

arbetsanda som alltid ska ha funnits i New England och som lär ska vara ett puritanskt arv, och vi läser om hur grannarna i gamla tider samlades till stadsmöten för att gemensamt bestämma hur vårt samhälle skulle styras. Vi vet att det var så, för det är i stort sett likadant än, och samarbetsandan, som sannerligen behövdes när vi först kom hit, har vi inte glömt.

Vi har två kyrkor, en metodistisk och en kongregationalistisk, men det har aldrig varit någon vidare konkurrens, för den ena familjen hör hit och den andra dit, och det ändrar sig inte mycket. Vi har ingen bio, och vi vill inte ha någon. Det är bara fyra miles till närmaste stad, och de av oss som har lust att gå på bio har bil. Sedan i fjol har vi ett museum, ett historiskt museum över vår by. Alla sakerna är sådant som vi har hittat i kistor och på vindar. Vi kom på idén själva, och nu har vi en ganska bra bild av hur det har varit och sett ut i vårt samhälle genom tiderna. I fjol sommar hade vi en utställning av kvinnokläder från 1800-talet, över hundra olika saker, både lustigt och intressant; och det kom mycket folk från grannstäderna för att se på den.

Annars är det inte mycket märkvärdigt att tala om, utom att tre miles norr ut, ute på en av Long Islands uddar, finns det ett gammalt värdshus, där Walt Whitman brukade bo, och där gjorde han färdig en av versionerna av "Leaves of Grass", som de läser i skolan nuförtiden, fast när vi var unga var det en opassande bok.

Fiskehamnen i byn ser ut som den enligt de bevarade kartorna gjorde för hundra år sedan; på Moby Dicks tid. Ett par huvudgator löper genom samhället, mycket ordentligt permanentbelagda, därför att bilägarna är så många. Majoriteten av husen daterar sig tillbaka till början av 1800-talet; de är alla vita, utom några få med spånbelagda väggar som visar spår av hur mycket atlantvind de har fått känna på. Alla de vita husen har klart gröna fönsterluckor och dörr- och fönsterkarmar i samma färg. De ligger inbäddade i lövgrönskan, som har östkustens djupa urskogsnyans, och de är fyrkantigt vackra i proportionerna, så att de ser ut att innehålla mycket; det är ett slags medelhavsproportioner över dem, som påminner om romarandan hos de jordbrukande statsmän som ledde den amerikanska republikens öden under dess första tid.

Samhället är välbärgat; grönsaksodlingen sker med hjälp av extra modern utrustning, produkterna är högklassiga, och man klarar sig så bra att man inte vill ha in turister, fast trakten i övrigt är högt guterad av New York-borna.

Den allmänna politiska andan är liberal; i båda kyrkorna predikar man om söndagarna nyttan av kollektivavtal och arbetslöshetsförsäkring. Men av industrialismen är man fortfarande egentligen fullkomligt oberörd. På senare år när det har varit ont om arbetskraft har man under skördetiden tagit in några hundra färgade arbetare från Jamaica, behandlat dem hyggligt, hållit dem med skapliga bostäder och bra mat och betalt dem tre och

en halv dollar om dagen och allting fritt. De verkar ha varit nöjda, och de har gått omkring i sina brokiga kläder och med sina breda leenden, och mer än något annat har de gett intrycket av att detta egentligen är ett samhälle från långt före inbördeskrigets tid, ett där Amerika från slutet av 1700-talet lever kvar.

Just så oberört av en industrialisering omfattande fria medborgare tänkte sig den jeffersonska epoken att dess Amerika skulle förbli. "De som arbetar med jorden", skrev Jefferson en gång, "är Guds egendomsfolk, om Han någonsin hade ett egendomsfolk. Så länge vi har jord att bruka, låt oss aldrig se våra medborgare syssla vid verkbänken eller snurra på spinnrocken." Det är mycket bättre att skicka råmaterialen till Europa för förädling än att till Amerikas jungfruliga stränder frakta över arbetare "och med dem deras levnadsvanor och principer. Folkhoparna i stora städer stärker just så mycket grunden för en god och sund statsstyrelse som sårnader stärker människokroppen."

Med dessa reservationer beträffande ofria industriarbetare hade Jefferson ett obegränsat förtroende för menige mans goda omdöme och förmåga att både ta vara på sig själv och att fatta goda beslut i allmänna frågor. I detta gamla New England-samhälle, som ännu inte har mött industrialismen annat än såsom en avlägsen konsument av goda produkter och lika avlägsen leverantör av bilar och ett begränsat antal viktiga redskap, finns den jeffersonska andan kvar. Över samlevnaden är det en ovanligt vacker

ton av ömsesidig respekt, som tar sig på en gång lediga och graciösa former, och grannsämjan beseglas regelbundet med ömsesidiga gåvor av jordens rikedomar och bakugnens konstrika och traditionsbundna produkter. Det tungomål på vilket man i kyrkan och möteslokalen utbyter idéer är hämtat från en senare tids liberalism, men dess verkliga problem har man sällan mött innanför bygränsen, och egentligen är det puritanernas demokrati och 1700-talets frihetsidéer som leder samlevnaden.

Mycket av det i industri-Amerika som verkar illa löst och onödigt efterblivet är lättare att förstå om man tänker på att Amerika också består av samhällen som detta. Sådana byar finns över hela landet, om också få av dem har samma arkitektoniska fulländning och samma antikvariska behag; och där finns fortfarande kvar en del av traditionen från den första pionjärtiden, när vandrarna väster ut förde med sig somliga av de ursprungliga amerikanska idéerna på sin färd över den svårtillgängliga och okända kontinenten.

Det finns i denna åskådning ett fundamentalt förtroende för folket, och allas jämlikhet är rättesnöret för allt tänkande; det är bara det att man inte kan betrakta de senkomna och mera mörkhyade — de som inte kom i "covered wagon", utan med tåg, ifall de inte var med och byggde järnvägen — såsom på samma sätt utgörande "vi, folket", "we the people". Det är en naturlig motsättning, och helt kommer den väl inte att övervinnas förrän i en framtid, när de släkter som invandrade 1820 inte kan

åberopa sig på att de varit i landet fem gånger så länge som de som kom 1920.

I de små samhällena med de vita husen och familjemöblerna, där den amerikanska idealismen lever kvar i sin pastorala form och främlingskänslan inför industristädernas människoanhopningar ännu är stark, spelar det heller ingen roll att man inte har anpassat sig efter en senare tids idéer, ty här finns inga förhållanden att anpassa sig efter. Sådana platser är minnesmärken över hur "vårt" Amerika en gång såg ut, med några tillskott av en ny tids praktiska påhitt och bekvämligheter. Förmodligen är de mera välordnade och trivsamma än det mesta i denna oordnade värld.

2

Hudsonfloden flyter nästan hela vägen rakt söder ut, och den leder det inre av New England mot New York. Järnvägarna följer stränderna på bägge sidor, och flodångarna går som i gamla tider. Så snart man kommer en bit ovanför New York är man mitt inne i stämningen från början av förra århundradet: Washington Irving och Cooper har beskrivit landskapet, och det ser likadant ut ännu; Hudson är samma silverflod som när Irving första gången reste uppför den år 1800. Kulliga höjder täckta av tät mörk grönska följer stränderna nära intill vattnet, och för det mesta är landskapet om somrarna insvept i det fuktiga dis som ligger över Atlantstaterna. Diset ska-

par någonting som liknar corotfärger; solskenet är mera vitt än gult, och ser man floden blänka nedom en fond av skuggad, svartskiftande grönska, är den en ström av idel välputsade silverskedar.

Städerna och samhällena ligger tätt intill varandra: tegel, grönt och vitt; lite jordbruk med gula sädesrutor och blågröna, maskinsådda blomkålsfält; några gator med brandröda skyltar och sodamaskinernas metallhandtag blänkande inifrån skuggiga drug-stores; ett par fabriksfasader av mörkt och svärtat tegel med murgrönan växande upp över dem som en oregelbunden havskontur på en karta; en hög skorsten och en tunglemmad sotig järnbro över floden.

I de små städerna efter Hudson lever 1800-talets oorganiserade industrialism kvar på samma sätt som 1700-talet ännu finns i de gamla puritansamhällena efter kusten. CIO och AFofL (Congress of Industrial Organization och American Federation of Labor, de båda konkurrerande fackföreningsrörelserna) har inte mycket att säga till om här; industrierna är små, av just det slaget som fackföreningarna ännu inte har kommit i riktig kontakt med. Den konservativa republikanismen är den förhärskande politiska åskådningen; fri företagsamhet — vilket betyder frihet från statliga, rättare sagt framför allt från federala, ingripanden, helst också frihet från judar och även i fortsättningen frihet från fackföreningar — utgör hörnstenen i den politiska ideologin.

Det ser trevligt ut i dessa små städer. Gatorna är rensopade och husen snygga; man går omkring och letar, men det finns ingen slum i utkanterna, bara ett och annat trähus som inte är lika välreparerat som de övriga. Kvinnorna har välskött hy och företer de tilltalande silhuetter som amerikanska konfektionsfabrikanter säljer åt sina kunder, och deras uppträdande är öppet och icketveksamt, stundom tydligt förrådande vem i hemmet det är som tänker och bestämmer. I männens ansikten spåras pengar, hjärtlighet, ofta rye-visky i måttliga kvantiteter.

Arkitekturen i en typisk sådan stad domineras av posthuset, byggt av den gråsten som ute på landsbygden i New England ligger uppstaplad i glesa gärdesgårdar. Det är ganska pampigt och ganska vackert; inuti, i den stora hallen, finns det fresker, där landets fäder sitter och funderar över hur konstitutionen helst bör formuleras och där statens fäder ratificerar den färdiga produkten; det är på långsidan, och på kortsidorna kommer damerna i kalesch till värdshuset medan indianerna skrider genom skogen.

Snett emot posthuset står en byggnad av samma slags "field stone". Den ser ut som en kyrka men är en tidningsofficin, och den är känd bland amerikanska språkmän såsom det arkitektoniska verk, vilket när det byggdes gav upphov till nybildningen "news-cathedral". Mittemot, på andra sidan om den stenlagda öppna platsen, står ett litet träruckel. Där skall det nya stadshuset uppföras som pendangbyggnad till nyhetskatedralen.

Inuti tidningshuset finns det också fresker: Gutenberg pillande med sin lilla tryckpress, Roosevelt i presskonferens, leende mot korrespondenterna. Trälhavet en trappa upp är beundransvärt snyggt.

Chefen sitter i det allra heligaste. Han har fötterna på bordet, tuggar cigarr och är alltigenom hämtad ur en av Sinclair Lewis' tidigare romaner, ehuru han har lagt ifrån sig hatten på en stol. Han är en förkämpe för stadens fortsatta utveckling och s. k. vitaminiserad samhällsanda; såsom affärssinnad republikan var han emot Roosevelt, men tills vidare är han för Truman, som är född i det inre av landet och sålunda kärnamerikansk. Chefredaktören framhåller att huset är snyggt och talar dessemellan i telefon. Han är Harry och Joe och John med samhällets alla stöttepelare.

Ute på stan får man veta mer om hans företag. Han kom hit med en kompanjon och pengar från Mellanvästern (att han erinrar om Sinclair Lewis stämmer bra). När han kom hade staden tre tidningar, som kostade mellan sju och åtta dollars om året i prenumeration. Efter några år hade han köpt upp alla tre, och nu finns det en som kostar 18: 50 utan att ha blivit nämnvärt bättre. Annonspriserna har gått upp till det dubbla. Fri företagsamhet och bevarandet av en obefläckad amerikansk politisk tradition är tidningens ledande tanke.

Problemet med de "icke kristna bröderna" står som

nummer två på listan över önskvärda medborgerliga friheter, och det får man också höra mycket om ute på stan.

— När jag kom hit för tjugutvå år sen, säger en flintskallig, snällögd gubbe som har herrekiperingsaffär och låter sig bjudas på en s. k. Oldfashioned, som är bra när det är lagom varmt, fanns det bara kristna namn utefter hela huvudgatan. Nu är vi utträngda nästan allihop. Det kan aldrig gå väl i längden.

— Hur så då?

— Nej, se det kan aldrig gå väl i längden.

— Vad ska ni göra åt saken då?

— Ja, se det vete fan, men det går aldrig väl. Vi får försöka hålla ihop.

Vad är detta för något, är det antisemitism? Just det, den amerikanska, och den är mycket vanlig. Den skiljer sig från den europeiska på det sättet att den inte har lett till några pogromer och att den är en delföreteelse, inte ett isolerat vansinne. Hela det amerikanska samhället är fullt av motsvarigheter till antisemitismen — vita som utestänger negrer, protestanter som fruktar och motarbetar katoliker, skandinaver som ser ner på italienare — och vad amerikansk historia egentligen handlar om är hur sådana motsättningar gradvis bortarbetas. Antisemitismen i Amerika är med andra ord mer en gruppfråga än en rasfråga. Själva språkbruket ger en fingervisning; man talar inte gärna i bildat sällskap om "a Jew" och aldrig om "a Jewess", som är ord med direkta rasassociationer, utan om att han eller hon är "Jewish", vilket snarast asso-

cierar till gruppen eller religionen. Och i den mån som antisemitismen är en gruppfråga kan man hoppas på att den i det långa loppet skall nötas bort. Det börjar ske när gruppen har kommit över sin känsla av osäkerhet i det främmande landet och inför det främmande språket och inte längre behöver rota ihop sig i språk- och kulturenklaver, som är samhällets blindtarmar, i vilka det kan uppstå inflammation.

Helt tillämpligt är detta optimistiska perspektiv emellertid inte. Det finns en gammal amerikansk antisemitism som är rasbetonad. Detta kunde bestyrkas med många exempel; men det får räcka med ett, ett brev skrivet 1800 av den på sin tid inflytelserike bostonbon, tidskriftsutgivaren och anglofilen Joseph Dennie. Han klagar över att han inte är tillräckligt uppskattad, och det är förstås judarnas fel: "I denna republik, denna region, översvämmad av de judiska — the Jewish — och deras avkomma, vilkas kännemärke är lurendrejeri och rotvälska och som under en Stuarts regering flydde från kreditorernas krav, från tiondet till kyrkan, från sin undersåtliga tro och lydnad och från sin plikt mot Gud — vad kan män av bildning och liberala tänkesätt här vänta sig annat än det polarkalla bemötande som jag har rönt?"

Den sortens antisemitism, som låter precis som den moderna, fast det historiska sceneriet är ett annat, tar sig i våra dagar uttryck på många sätt. Det är exempelvis extra besvärligt för unga judar att få tillgång till medi-

cinsk utbildning. Det finns affärsmän som inte vill handla med de icke-kristna bröderna, för de påstår att de alltid blir lurade. Det finns, åtminstone på östkusten, många klubbar och hela turistområden som är "restricted" till och med till den grad att endast "vita av nordeuropeisk härstamning" äger tillträde. Den antisemitismen är byggd på rasidéer och är ett allvarligt problem, ehuru endast vänsterliberaler talar om det såsom ett sådant; det är betecknande att till och med den objektiva Encyclopædia Britannica i sin stora artikel om antisemitismen inte ens låtsas om att fenomenet förekommer annat än i Europa.

I denna lilla stad har det emellertid aldrig hänt att avogheten mot judiska trosbekännare tagit sig allvarligare uttryck, säger den godögde herrekiperingsmannen och hans vederlikar. Här spöas aldrig judiska barn av sina vita jämnåriga, vilket emellanåt händer nere i New York; här har de antisemitiska föreningarna, som frodas lite varstans i Mellanvästern, inte fått något fotfäste; det är ingen diskrimination i stor stil, det är de utkonkurrerade som sladdrar om mera framgångsrika medtävlare.

Att man har för sig att det "aldrig kan gå väl i längden" är det mest bekymmersamma i det hela. Så länge det råder välstånd i denna lilla stad kan man hoppas på att toleransen skall bli större och motsättningarna mindre. Men en plötslig och djup depression — vilken, i betraktande av den sittande kongressens ovilja att föra den sociala utvecklingen vidare, kunde tänkas drabba många människor hårt — skulle kunna leda till ett akut utbrott

av vanvett. Men något sådant är mindre osannolikt exempelvis i Detroit än det är här.

Vad som däremot förefaller oundvikligt är att arbetar- och fackföreningsproblemet förr eller senare dyker upp. Nu är hela denna sak mycket trevligt ordnad för småkapitalisterna i staden. Samhället är inte större än att praktiskt taget alla reputerliga personer känner varann, affärsidkare, restauratörer, ägaren av expressbyrån, målarmästarna, innehavaren av plåtslagerifabriken och begravningsentreprenörerna. Och mellan herrarna finns det i praktiken, om det också inte står på något papper, en överenskommelse att om en målare, en plåtslagare eller ett speceributiksbiträde kommer i gurgel med sin chef därför att han vill ha mer betalt och sedan slutar, får han inte jobb hos konkurrenten. New Englands gamla fina samarbetsanda dyker upp igen, men utnyttjad på ett groteskt sätt mot dem som oftast inte är av anglosaxiskt ursprung och har mindre snygga bilar.

Det blir den amerikanska fackföreningsrörelsens uppgift att ta itu med sådana saker, ty vår vän chefredaktören gör det inte. Det kan ta sin tid, framför allt därför att amerikanska fackföreningar hittills nästan uteslutande varit ett redskap för åstadkommandet av löneförhöjningar och inte, som i Sverige, också en viktig källa till politisk bildning för ett helt samhällslager (det har ända fram till de allra senaste åren funnits få bildade och bildande brantingar bland amerikanska arbetarledare). Men förr eller

senare måste amerikansk arbetarrörelse ta på sig uppgiften att åstadkomma en förändring i detta viktiga hänseende.

Till dess kommer denna lilla stad i New England att leva kvar i sin politiska 1800-talsstämning: med hantverk och småindustri som vilar på en helt patriarkalisk grundval; med minoritetsproblem som inte i något avseende har förändrats av slutsatser som man kunde ha dragit av vad som hänt i Europa från och med Houston Stewart Chamberlain; med en kapitalistisk ideologi som predikar fri företagsamhet utan att tänka på hur många den ger frihet; ett samhälle som konserverar 1800-talets kapitalistiska individualism därför att den i goda tider har förmågan att ge praktiskt taget alla sina medlemmar en mer än dräglig existens, utan att därigenom skänka några bidrag till framskapandet av den allmänneligen garanterade trygghet för individen på vilken vår tids tveksamma och paradoxala version av individualismen vilar.

3

Boston, tänker man sig, är vad Amerika har av tradition, tämligen avstannad, och staden är full av sådana människor som man läser om hos Marquand. Men så är det inte. Boston är gammalt, men också nytt, är tradition, men också en av landets stora smältgrytor, är New Eng-

lands blomstringsperiod, men också den moderna amerikanska industrialismens kris.

Andra amerikanska storstäder föreställer man sig gärna (kanske med dunkla minnen av "Madame d'Ora" och "Hjulet" som fantasimaterial) såsom jätteorganismer, i vilka människoströmmarna störtar i tjocka, sammanpressade kaskader, klämda framåt av storstadens höga blodtryck, plötsligt proppade i gatukorsningarna av de röda trafikljusen. För det mesta är det inte så.

I New York är det oftast gott om utrymme, och folk rör sig med frihet och vigör. På det ofantliga slättland av slum som utgör huvuddelen av Chicago finns det mycket svängrum, om det också fattas annat och det hela är en potemkinstad, vars park- och skyskrapefasad bör ses från Michigansjön, men som icke bör beträdas. De branta backarna i San Francisco och de ljusa färgerna är någonting hopkommet på lek, och folket där rör sig i lekens rytm när de vandrar omkring, klädda i de gamla ländernas dräkter, när de åker backe upp och backe ner i sina kabelvagnar, som är en barnkammardröm, och när de strövar genom Golden Gate Park, som är den vackraste av alla amerikanska stadsparker. Inte heller New Orleans är en sammanträngd storstad; där finns för mycket kvar av gammal fransk stämning, av den naturligen regerande vita överklassens languissanta tempo, av slavtidens mållösa negerliv; det är för mycket rosor där, och det är för varmt. Det finns heller ingenting av hetsig trängsel i Washingtons system av torgbreda avenyer med de pre-

ciösa och ängsliga trafiksignalerna: DON'T WALK, rött, gult, grönt, WALK.

Men i Boston upplever man morgon och kväll den överbefolkade stadens trafikmardröm. Hårda pistonger av hamnarbetare och sjömän skjuter från färjorna in över trottoarerna; gathörnen täpps till av folk så att alla de medelålders männen skuffas in genom bardörrarna och bildar dubbla led av ölmunnar utefter de långa bardiskarna; kring refugerna på torgen samlas människorna, krampaktigt klängande på varandra som i Dorés syndaflod, medan bilarna forsar omkring dem, och störtar sedan mot trottoarernas skydd i massor, kompakta som buffelhjordar, men dresserade att lyda trafikpolisens vissla.

Det är indutri-Boston, inkört i den gamla staden som när man inkvarterar ett infanteriregemente på en herrgård. Redan före kriget var Boston alldeles för stort för sin trånga stadsplan, med europeiskt vindlande gränder, dubbelriktad trafik och gatukorsningar som såg ut som efter tågolyckor. Under kriget arbetade skeppsvarven (med Amerikas största torrdocka) för fullt och drog åt sig extra folk. Boston är också Amerikas näst största importhamn, var i full gång under krigsåren och är det också nu.

Industri- och arbetarproblemen är lika allvarliga här som i Detroit, fast situationen inte är akut: trångboddhet och slumelände, dessutom hela den krisstämning som har utmärkt uppgörelserna på arbetsmarknaden efter detta krig,

liksom efter det förra. Det politiska livet är långtifrån sunt. Politiken behärskas liksom på många andra ställen med demokratisk majoritet — Kansas City, Chicago och Jersey City för att ta bara ett par exempel — i stor utsträckning av ett demokratiskt maskineri vars medborgaranda kan dras i tvivelsmål (den allsmäktige borgmästaren i Boston avtjänade på våren fyrtiosex fängelsestraff för oegentligheter men hälsades vid hemkomsten av sina underhuggare som en folkhjälte). Att valen under sådana omständigheter inte klart avspeglar det politiska läget kan man räkna ut; industri- och arbetarproblem blir också på det sättet svårare att lösa därför att man inte alltid får direkt besked om vilka de breda lagrens önskemål är.

Liksom andra starkt industrialiserade amerikanska städer har Boston besvärliga minoritetsproblem. När man ser staden på avstånd är det universitetslivet som märks mest, och traditionen från New Englands litterära blomstring. Men redan i mitten av 1800-talet började denna fina atmosfär blandas upp betydligt. Under och efter hungersnöden på Irland 46 och 47 kom en massa irländare inflyttande. Efter dem följde italienare, ryska judar, skandinaver, armenier, litauer och balkanbor. Irländarna sätter fortfarande sin prägel på politiken i staden; men i huvudsak är den gamla New England-bastionen numera en icke-anglosaxisk stad, ur trosbekännelsens synpunkt dominerad av katolicismen. Enklaver av inflyttade, som har svårt för att smälta in i den amerikanska miljön, finns fortfarande. Som vanligt är det italienarna som

klungar ihop sig värst; bara någon kilometer från de historiska minnesmärkena i staden finns det italienska kvarter, som ser precis likadana ut som de gör i New York och där italienskan fortfarande är samtalsspråket även i familjer som har bott i Boston i tre generationer. En kriminalitet jämförbar med den som förekommit bland italienare i Brooklyn och i Chicago har man emellertid inte haft att dras med.

Allt detta gör Boston till en typisk amerikansk storstad, en där invandrargruppernas kulturformer delvis sammansmält med, delvis överflyglat de anglosaxiska traditionerna.

Men de gamla minnesmärkena finns kvar. Uppe på Bunker Hill, där britterna 1775 vann en pyrrhusseger över kolonitrupperna, står det ett högt stenmonument. Strax i närheten finns en skola, och det ligger väl en smula symbolik i att de pojkar som håller till och leker uppe kring monumentets fot och som är mer än villiga att för turisten redogöra för vad de i skolan lärt sig om händelserna här uppe på backen för 170 år sedan — vad "vi" gjorde och vad britterna gjorde, och hur bra "vi" sköt — är olivhyade och svartögda och troligen har anfäder som inte har hört till "oss" mer än högst hälften av den tidrymd som förflutit sedan amerikanska trupper under Washington skrev historia här.

Mitt i Boston står det vackra lilla 1600-talshus där Paul Revere bodde, han som en aprilnatt 1775 red och

varnade den amerikanska militian för de brittiska trupper som var i antågande mot staden. Bostons nyinflyttade amerikaner går dagligen förbi, och om de tittar in, känner de stämningen från frihetskrigets år slå emot sig. Dessa traditioner om en handfull amatörsoldater i ett krig som jämfört med vår tids slaktningar var litet, fast ilsket, och fyllt av senare ihågkomna och mycket omtalade smärre hjältedåd på samma sätt som ett rejält byaslagsmål, verkar på en nordbo märkvärdigt välbekanta; och man upptäcker plötsligt att det är ju Runeberg alltsammans. Det stämmer också precis att Longfellow — som större delen av sitt liv bodde i Cambridge på andra sidan om Charles River, som kände varenda sten i trakten och hade hört varenda historia om frihetskriget och som samtidigt var så djupt influerad av nordisk romantik, av Tegnér och Kalevala — i en av sina mest populära dikter skulle skildra Paul Reveres ritt i en ganska runebergsk anda och att han gjorde det ungefär samtidigt med att Runeberg fullbordade Fänrik Ståls sägner:

A hurry of hoofs in a village street,
A shape in the moonlight, a bulk in the dark,
And beneath, from the pebbles, in passing, a spark
Stuck out by a steed flying fearless and fleet;

That was all! And yet, through the gloom and the light,
The fate of a nation was riding that night;
And the spark struck out by that steed, in his flight,
Kindled the land into flame with its heat.
— — —
It was twelve by the village clock
When he crossed the bridge into Medford town.

He heard the crowing of the cock,
And the barking of the farmer's dog,
And felt the damp of the river fog,
That rises after the sun goes down.

Mitt i Boston finns ett par av de offentliga byggnader kvar där bostonborna i nära tvåhundra år styrde sitt puritanska samhälle under strängt demokratiska former. Man möttes minst en gång om året för att pålägga skatter, anslå pengar till offentliga ändamål och välja tjänstemän. Varje medborgare hade en röst och fri talan; överhuvudtaget påminner dessa "town meetings" mer än något annat om de demokratiska tingsvanor som nog ännu i någon mån sätter sin prägel på den skandinaviska vardagens politiska liv. Boston måste lämna systemet 1822 och fick i stället borgmästare och rådman; och sedan följde den plötsliga inflyttningen av de fattiga européerna, för vilka det tog minst en generation innan de hade vuxit in i den nya miljön eller ens inhämtat så mycket av språket att de kunde bli fullgoda medborgare.

Boston är nu mest känt som lärdomsstaden — fast de båda stora vetenskapliga institutionerna i huvudsak ligger utanför stadsgränsen. Också som vetenskapligt centrum är Boston en stad där både gammalt och nytt är vid liv. Harvard University är den äldsta av Amerikas lärdomsanstalter och har en över trehundraårig historia. Kring detta universitet grupperade sig den första stora litterära blomstringen i Amerika. I städerna Cambridge och Boston bildar dess byggnader nu en stad för sig —

med sin karakteristiska tegelarkitektur, med bostadsliknande kvarter samlade kring administrationsbyggnader, blygsamma och värdiga som stadshusen i små samhällen i New England. Där finns i fredstid över 10,000 studenter och, bland mycket annat, världens största universitetsbibliotek.

Den andra stora institutionen är "M. I. T.", Massachusetts Institute of Technology, ett stort, modernt, lite högtidligt komplex, som inrymmer åtskilligt av det bästa inom amerikansk ingenjörsteknik och är ett centrum för vad som i U. S. A., inte utan en viss chauvinism, kallas för "the American know-how".

Att komma från Harvard och att komma från "M. I. T." betyder bäggedera någonting av värde. Tillsammans omsluter de båda institutionerna, i tiden, hela Amerikas andliga och tekniska utveckling, från den första storskolan till de senaste årens febrila utveckling av ingenjörsteknik, som U. S. A. vann sin anpart av kriget med. Båda två hör hemma i Boston, en av de få moderna städer i detta unga land där historia från flera århundraden lever kvar och talar med en röst som hörs i den korta tystnaden när trafikljusen slår om.

SYDSTATSRESA
— DET ÄR VÅREN 1946

Från flygplanet ser man om natten bara städer och samhällen; de förefaller ligga tätt, små och stora sjöar av ljus. Allesammans verkar runda, och i ingen av dem är ljuset djupt. Från bortåt tusen meters höjd är det bara ett tunt lager av tindrande punkter, tydligen med sanka, oklara, strandkonturer; och samtidigt gör gatusystemen med torgen i mitten att samhällena också påminner om sjöstjärnor, otydligt urskilda, eller om maneter, eller om planeten Mars sedan man har kommit den närmare inpå livet. På intetdera sättet verkar de befolkade: de hör hemma på en stjärnkarta, där de avtecknar sig mot en fast, massiv rymd. Det är bara flygfyrarna som lyser upp mot en med blinkningar och med roterande strålarmar som vänder ut koner ur mörkret.

Om dagen ligger samhällena längre ifrån varann; det är så mycket annat att se på mellan dem, såna stora vidder av jordbruksfyrkanter, såna långa vita smala vägar som överallt förbinder dem. Far man från Chicago ner genom landet till New Orleans — som är en flyghistoria

på drygt sex timmar med inte fullt moderna plan — har man också mycket annat som tar uppmärksamheten i anspråk mellan samhällena och järnvägslinjerna.

Om man gör resan i mars, färdas man ner mot våren, från kallblåsten som följer en ända ner till Memphis och in i den ljuvliga ljumma sommarvärmen i New Orleans, med kamelia- och azaleabuskarnas bjärtröda nyanser mot den redan saftiga grönskan, med palmerna och de långbarriga furuträden, som båda rör sig så graciöst och så samspelt i brisen från golfen, med kvardröjande karnevalsstämning på gatorna och milda, mörka kvällar. Och under vägen har man bevittnat något som man aldrig glömmer, Missouris och Mississippis mäktiga möte, som från luften är en brun, överväldigande, långsamt slingrande ormmyt.

En sak som man urskiljer tydligare från luften än från marken, är Amerikas stora jordbruksproblem, erosionen. Det börjar strax söder om Chicago med små vassa märken efter rännilar, från tidigt i våras och andra vårar. I ett hörn av en stor åkerruta där det råkar slutta lite ser man dem som kantiga sprickor; de förgrenar sig och vidgar sig ut mot dikena och sänkorna, och det verkar som om någon med en stor tumme tryckt över hörnet hade börjat bryta av kakan. Det är just vad som har hänt. För lite konstgödsel och ovanligt med växelbruk; sedan kommer de häftiga regnen och myllan hänger inte ihop utan börjar rasa ner mot floderna, mot Wabash

River söder om Chicago, mot Ohio och mot den mäktigt myllförande Mississippi.

Ju längre söder ut man kommer och ju mer kuperad terrängen blir på ömse sidor om de stora vattendragen, desto djupare är sprickorna knäckta i landskapet. De blir kantigt nipliknande och såriga, och samtidigt blir Mississippi en större flod, som dränker mer under det slättland som den har byggt omkring sig. Neråt trakten av Memphis börjar de gulbruna vattensjoken, fint vattrade i vårblåsten, sträcka ut sig kring gårdarna och äta hål i vägbankarna. I backarna har man sorgfälligt tillämpat konturplöjning (vilket alltid ger en extra djupdimension åt landskapet när man ser det från luften), och man har räddat åtskilligt, men innan Missouridalen blir grundligt och planenligt kontrollerad som liberalerna i kongressen vill ha den, kommer förödelsen att fortgå, det behöver man ingen sakkunskap för att se nu när det är vår och översvämningstid. Det gulbruna, på något sätt 80-talsfärgade sidenvattnet breder ut sig som det vill och tar tunnlanden med sig ner mot Mississippideltat. Att det har gått så beror mest på den oerhörda rikedomen på odlingsbar jord i Amerika. Det har varit nästan lika gott om jord som om luft, och man behövde inte ta vara på den; de som orkade fortsatte väster ut och fann nya marker, som inte behövde gödslas. Kvar på den utsugna jorden blev ett proletariat, som bara hade askan att sitta i.

En annan sak som man kan fästa sig vid under en flygresa i Amerika är att flyget har slagit igenom. Utan beställningar långt i förväg är det praktiskt taget omöjligt att få tag i biljetter, och det anmärkningsvärda är att flygpubliken på intet sätt är exklusiv utan huvudsakligen ren medelklass, måttligt framgångsrika affärsmän i högröstade slipsar och små fruar som ännu har kvar i ansiktena bondskheten från det land i Europa som anfäderna urspungligen, kanske inte för så länge sen, kom ifrån. Det finns heller inget skäl varför medelklassen inte skulle sitta i flygplanen: att flyga är obetydligt dyrare än en vanlig pullmanbiljett, billigare än de bästa bekvämligheter Pullmanbolaget har att bjuda på.

Även i det flygintresserade Amerika märks det att organisationen är långtifrån färdig. I stor utsträckning beror detta på att de konkurrerande flygbolagen är så många. Varje bolag ska ha sin uppsättning av markpersonal och sina bås i hallarna på flygplatserna, sina uniformer och sina trappor som rullas fram till flygplanen, prydligt alltsammans och dubbelt så mycket som en praktisk organisation skulle kräva, och dubbelt så trångt; det är den fria företagsamhetens välsignelser. Man har inte heller hunnit lösa problemet med tillfarterna. Väntestunderna blir långa, först vid flygcentralerna inne i städerna, sedan får man åka evinnerliga sträckor i buss, och sedan i allmänhet vänta innan högtalarna kör passagerarna ombord. Prissystemet är nyckfullt: den fina bussresan ut och in från flygfälten betalar man extra för, den

ofta undermåliga maten ombord ingår i priset. Trafiksäkerheten är stor, men kunde, om inte primitiva försäljningssynpunkter anlades, vara större. Det finns inga fallskärmar ombord därför att passagerarna inte ska få för sig att olyckor kan hända. Det finns heller inga syrgasmasker på planen därför att det skulle verka komplicerat, och följaktligen är man, innan nya kabiner med konstant tryck har tagits i anspråk, tvungen att kliva måttligt högt över bergen i väster, och det är där som olyckorna sker: "Flygplan i dimma körde mot bergväggen, tjugusju omkomna."

Vill man komma folk och landskap nära ska man varken åka flyg eller tåg utan buss. Bondgubbarna kliver av och på som på en norrlandsbuss och de talar — i Södern fortfarande med misstro — om växelbruk, konstgödsel och andra nymodigheter. Vid hållplatserna, där gubbarna står och spottar tobakssås med en fermitet och en frekvens som erinrar om Albert Engströms föreställningsvärld, är det annars olikt Sverige: slagfärdigheten och det fria utbytet av funderingar över livet är lika påfallande här som i storstäderna.

Långresenärerna, som åker buss för att de inte har fått tågplats eller för att spara lite pengar på biljetterna, är en smula mer reserverade och tittar på folklivet. Under vårmånaderna möter man utefter östkusten strömmen av resenärer som har tillbragt vintern i Florida och reser norr ut, grekiskfödda affärsmän från Chicago och blonda

välskötta praktbrudar från New York med skönheten obetydligt derangerad av dygnslånga resor.

Bussarna är snabba och bekväma och följer tidtabellerna med utomordentlig punktlighet, och det bästa med dem är att de inte lyfter ut resenären ur landskapet.

I de frodigt grönskande, ymnigt blommande Sydstaterna åker man långa stycken genom trädtunnlar, fantastiska därför att den spanska mossan överallt har klätt över träden med sina grå girlander. Den trivs allestädes, allra bäst på ekarna, men också på telefonstolparna, fladdrar i blåsten med sina tunna, långa, lätta teaterskägg eller hänger som dammiga halvt förmultnade tygdok svepta över träden när man ser dem i den snabba skymningen. Wistariarankorna klättrar också här och var över träden och dränker den ursprungliga grönskan under sina blekt druvblå, doftande blomklasar, som har sökt sig ända upp mot trädtopparna. I alla de små samhällena efter vägarna slår de bjärta stånden av azaleabuskar ut, plötsliga och starka i färgen som bengaliska eldar. I backarna avtecknar sig judasträdens kandelabrar med det glesa graciösa grenverket, från stammen ut till yttersta spetsarna övervirat av blekt purpurfärgad blom. Och enstaka korta palmer, med bruna ärriga ringar uppefter stammarna och den kraftiga kronan som en stor tuva av bredbladigt mörkt gräs.

Svartbenta och långhälade negerflickor står vid de vinda husknutarna och tittar efter bussen; om den går norr ut kan det vara med längtan efter stater och städer

där det finns mer frihet för dem. Stiger de på åkdonet har de inte mycken frihet. "Eder chaufför är J. J. McGee. Tillförlitlig, effektiv, artig", står det på ett anslag framme vid förarsätet, men artigheten reserveras för de vita passagerarna. De färgade kommer ombord försagda, tillfrågas med furirläten vart de ska, avkommenderas pengar till biljett, tillslängs växel och makar sig stillsamt baköver mot de platser som är reserverade för underklassens underhuggare.

Överallt är de instängda i sina fållor och är kuvade och skyggt undanvikande. När man reser omkring i Sydstaterna tränger sig detta översitterisystem ständigt inpå en, och de stunder man glömmer det finns det ändå under ytan likt en vetskap om att man någonstans i gömmorna har minnet av en blamage som kan dyka upp igen. Sydstatsborna talar ofta om hur goda de annars är mot sina negrer, liksom den där gången när Carrie låg sjuk och man egenhändigt bar över två säckar ved åt henne, och det skulle ingen göra för sina tjänare norr ut; men det hjälper inte, om Carrie hade haft det bättre kunde hon ha ringt till vedhandlaren och bett honom skicka över ett bud med det hon behövde (som var tre säckar). Det metodiska översitteriet avplanas inte genom en och annan vänlighet, och när man har åkt omkring ett par veckor i Sydstaterna är det inte den mjuka språkrytmen och de pittoreska dialektala egenheterna som bildar intryckens översta lager och inte sydstatsnaturens varma ymnighet, inte den fylligt ceremoniösa gästfriheten som man möter

hos de gamla familjerna, inte de våldsamt starka brytningarna mellan tradition i utdöende och modern industrialism i vardande, inte de ofantliga nivåskillnaderna mellan de avsatser på vilka de riktigt rika och de riktigt fattiga lever, inte ens kackerlackornas överväldigande format och flygfärdighet, utan den lukt av förtryck som sipprar ut ur det dagliga umgänget mellan vita och färgade.

För de lyckligt lottade i samhället gick det nog bra att trivas med doften på den tiden när plantagelivet var en naturlig och produktiv kulturform. Nu är de flesta av de gamla plantagerna övervuxna av buskar och ogräs, ett arrendatorsystemets halvslaveri har efterträtt det gamla patriarkaliska väldet, som nog kunde ha sina goda sidor, och förtrycket kvarstår som de oftast synliga resterna av det gamla. Det är, i synnerhet i Amerika med dess politiska frihetsideologi, en svårartad anakronism, ett stycke kallbrand i samhällskroppen som måste avlägsnas och som man på sina håll i Södern också har börjat att försiktigt karva i. Mycket i Södern är ofantligt charmerande, intressant genom de starka kontrasterna, säreget oamerikanskt, behagfullt med dröjande, jacobsenska gester. Ändå är det för en främling svårt att trivas riktigt med andra än de få politiska och kulturella upprorsandarna därför att allt det gamla och vackra också rymmer så mycket som inte är friskt och produktivt. Man möter i Amerika åtskilligt som är otillfredsställande och åtskilligt som är brutalt, men oftast har det också karaktären av att vara början till någonting och att bjuda på gränslösa möjligheter till

utveckling. Vad man ser i Sydstaterna och inte tycker om verkar inte på det sättet framtidsdugligt, och det är därför som man inte kan fördriva det ur medvetandet och som det färgar hela bilden så att man kommer in på ämnet även när man föresätter sig att tala om de olika amerikanska färdesättens inbördes förtjänster.

New Orleans — det gamla och det nya.

Näst efter San Francisco, som är Förenta nationerna på lek, finns det ingen amerikansk stad med så mångahanda olika saker i som New Orleans. Där finns ett par av Amerikas mest vällyckade och stilrena vita bulevarder och där finns landets äldsta gytter av smågator. Där har man ett av landets vackraste bostadsområden och en del av landets ruskigaste negerslum. Där finns rester av den bästa sydstatskulturen och där finns ett livligt bordellväsen och landets flottaste spelklubbar (strax utanför stan). Och där finns Amerikas för närvarande kanske starkaste merkantila optimism. Det är en förbryllande, charmerande och irriterande stad, en av de intressantaste i Södern.

I New Orleans får man, för att välja ett ämne som ligger mången varmt om hjärtat, mycken god mat, framför allt sådan av inhemsk, kreolsk typ. Ostronen är billigare, men samtidigt fetare, fastare och vitare än någon

annanstans i Amerika; de ligger inte platta på skalet utan liksom bullar upp en smula och ser obeskrivligt vänliga ut, och de kostar 35 cents pr halvdussin. Redan Thackeray noterade att bouillabaissen var bra i Paris, bättre i Marseille men bäst i New Orleans, och det finns i staden en hel rad gamla ställen med franska namn, Antoine, Arnaud, Lafitte, Galatoire, La Louisiane, där traditionerna upprätthålls. För rimligt pris kan man där få en middag som är värd att tänka tillbaka på.

Man kan börja med ostron à la Rockefeller, som är ostron stekta i ugn, ymnigt övergjutna med en sås vars huvudingredienser är spenat, anis, timjan och pernod. Sedan kan man äta pompano, bland det bästa som finns i fiskväg i Amerika, förefintlig utanför Florida och förenande låt oss säga sikens och rödspättans prisvärda egenskaper. Den är bäst stekt i papper med massor av en avredd sås som är tillagad på krabbkött, lök, tryffel, champinjoner och vitt vin och är ytterligt doftande när man skär upp det brynta höljet. En kreolvariation av crêpes Suzette är bra att sluta med, och om man före maten har inmundigat en av de sydstatsdrycker som har historisk smak, till exempel sazerac, bestående av bourbon-visky, pernod och två slags bitters, pernod och peychaud, känner man sig belåten.

Men kontrasterna i New Orleans är också kulinariska. I samma kvarter som dessa förnäma franska restauranger ligger några av de andefattigaste och sjaskigaste matschapp man kan få syn på i Amerika.

Ett av landets vackraste och intressantaste historiska museer finns i denna stad, inrymt i det s. k. Cabildo, det hus där Louisianaterritoriet två gånger bytte ägare och övergick från spansk till fransk överhöghet år 1800 och kort därefter i amerikansk ägo. Också från inbördeskrigets tid finns det intressanta samlingar där, och själva Cabildo är ett förnämligt exempel på louisianaarkitekturen, en fransk-spansk kombination som utbildades under senare hälften av 1700-talet. Framför allt utmärks den av smidesjärnbalkongerna som löper utanför varje våningsplan utom bottenvåningen. Den första balkongraden vilar på järnpelare som står ute vid trottoarkanten, och i sommarhettan går man skyddad av dess svarta skugga. Det egendomliga med stilen är den förening av strikthet och grace som kännetecknar utsmyckningen: balkongernas rektangulära regelbundenhet och luftigheten i järnsmidets mönster, pastellblekheten i fasadernas stuckytor (fast det inte numera finns mycket kvar av de ursprungliga färgerna). Redan Mark Twain var, i "Life on the Mississippi", mycket förtjust i denna louisianastil, och som bakgrund till krinoliner och negertanter med brokiga näsdukar om huvudet måste den ha varit perfekt. I New Orleans finns det några få exempel på stilen som ännu är väl bibehållna; några finns också i Savannah och Charleston. Men i hela den gamla, fransk-spanska delen av staden, som ömsom kallas Vieux Carré och ömsom the French Quarter och där till vartannat hus gamla sydstatstraditioner är knutna, Gösta Berling-legender i pirat- och

slavepokers dunklare färgskalor, finns det också många ovanligt beklämmande exempel på historiska minnesmärkens förfall.

De mer eller mindre apokryfiska anekdoter som gärna berättas i Vieux Carré är legio. Där finns åtminstone en svensk anknytning. En av de hundratals små barer som om kvällarna och nätterna bullrar i de franska kvarteren heter The Old Absinthe House, och i listan på dess f. d. gäster hittar man, utom presidenten Andrew Jackson, som var en framstående nattsuddare, Lafcadio Hearn, som bodde en tid i New Orleans, och Oscar Wilde, som väl redan vid tiden för sitt amerikabesök, på 1880-talet, tyckte om absint, också Jenny Lind. Stället är numera ett av Amerikas bättre tillhåll för jazzmusik, och sedan flera år tillbaka spelar där en utmärkt färgad pianist som heter Fats Pichon.

Utanför detta tilltalande ställe kan man få se en syn som är vanlig i litteraturen och på teatern men ovanlig i verkligheten: gatflickan som graciöst och drömmande, med slutna ögon, står lutad mot husknuten medan lyktskenet faller över hennes svarta hår; det är så att man väntar sig att bullret omkring henne plötsligt ska dämpas ner och hon ska börja en poetisk monolog om glittrets fåfänglighet och livet hinsides.

Det sker dock inte; droskchaufförerna fortsätter att skrika i öronen på en: "Taxi, sir, hot spots, twenty beautiful girls, young girls, sir, taxi, sir"; och kataraktén av stormfulla flottister dånar vidare.

Det finns mycket annat smått och gott att blänga på i the French Quarter. Ett vackert litet hus i louisianastil som kreolerna under sjörövaren Jean Lafittes ledning byggde för att hysa Napoleon sedan de hade räddat honom från S:t Helena. En gammal, numera stängd bordell med spegeltak som för amerikanska jazzentusiaster är helgat rum, ty där föddes den verkliga jazzmusiken. En liten pittoresk kyrkogård med tegelgravar ordnade bra likt hyllorna i ett bokmagasin; där skjuter man in kistorna på ett par år, och när förmultningen har skett krafsar man ut resterna och stoppar in en annan bok som är färdigskriven.

I utkanten, på andra sidan några tysta, mörka, smutsiga negerkvarter, ligger det torg där ännu för sjuttio år sedan negrerna i New Orleans samlades till sina voodoodanser om kvällarna, och fast platsen nu är ombyggd och förändrad, dröjer det under de stora trädkronorna verkligen kvar liksom ett djupsvart svagt eko av någonting främmande.

The French Quarter går fram till Canal Street, den stora bulevarden som löper ner mot Mississippi och där karnevalstågen går fram; New Orleans är en av de få amerikanska städer som iakttar den sedvänjan. Den skarpa gränsen längs Canal Street drogs ursprungligen av kreolerna i New Orleans, som inte ville ha någon befattning med yankees när de på 1860-talet började flytta ner till staden i större och sällan hedervärda hopar. Gränsen

går där fortfarande mycket tydlig: vad som är nedanför Canal Street är historiskt och på allt sätt oreglerat, ovanför är det nyare, amerikanska New Orleans.

Där finns affärsdistriktet med ett par skyskrapor; de utomordentligt vackra bostadsdistrikten och universiteten, byggnader i efterbildad louisianastil och i sydstaternas kolonialstil, övervuxna av murgröna, inplacerade bland palmer och magnoliaträd och nu under förvåren omgivna av bjärt blommande kamelior och azaleor, av klarvit dogwood och japanskt luftiga judasträd; där finns också de överbefolkade och ruskiga negerdistrikten, utan trottoarer, kryllande av kerubiska negerungar i smutsen, och med gamla hoplappade, smutsiga, grånade och grönande trähus stöttade på kryckor som någonting i en av Dalis mardrömmar.

På hotellen och restaurangerna utanför the French Quarter och utanför de finaste bostadsdistrikten, som ägs av de riktigt gamla familjerna, ser man inte mycket till av de aristokratiska vanorna och den fina hållningen från förr i världen. Där rör sig en grupp amerikanska småborgare, som av fasoner och utseende att döma snarast har mindre kontakt med amerikansk kultur än motsvarande nordamerikaner. Den breda, vita skjortranden mellan västen och byxlinningen är ett utmärkande drag i de äldre herrarnas kostymering, och en inaktiv degighet ofta förefintlig i ansiktena, och jämfört med längre norr ut verkar förvånande många av de äldre damerna lantligt högfärdiga. På det hela taget är det en föga imponerande

samling människor, och det är kusligt att tänka på att just sådana är det som med den vildaste intoleransen drar gränsen mellan det vita herrefolket och den färgade tjänarklassen.

I New Orleans' French Quarter finns det en sak som är bra lik sina motsvarigheter på andra bohemiska ställen i världen: en klick unga skribenter och konstnärer. Den är snarast mindre påfallande än somligt man träffar på i New York. Där kan man exempelvis på en av Anais Nins bjudningar, ägnade åt dyrkan av fransk dekadans och haitiskt trumslageri, få syn på unga män som för att komma i närmare kontakt med sina astrologiska öden har fällt in en liten slipad gnistrande sten i pannhuden; och sådant får man tydligen leta efter i New Orleans. Men annars är det den vanliga disproportionen mellan de verkliga begåvningarna och dem som efter att ha flyttat hemifrån rika pappa i Duluth sitter i sjaskiga historiska bostäder i New Orleans och inte kan glömma de fyra publicerade dikterna.

För närvarande domineras denna grupp i New Orleans på ett stillsamt sätt av Tennessee Williams, han som har slagit igenom. Han är ännu en ung man, försynt och småväxt, och utrustad med mustasch. Han bor i en av de gamla ruffiga kåkarna i the French Quarter, ovanpå en reparationsverkstad och innanför en kal stentrappuppgång, där fotstegen i förstugan slamrar ända upp i tredje

våningen. Det är högt i taket, och rummen är vackra i proportionerna.

När man har kommit över mustaschen, som är av stuart-cloeteska proportioner, och kommit förbi de skarpgröna glasögonen, som både är fashionabla och någonting att skydda sig bakom, hittar man ett sensitivt, fint format ansikte och hör man en vårdad mississippidialekt, som nästan låter brittisk, fast mjukare, utan knaprighet.

Tennessee Williams är just nu i farten med att skriva en ny pjäs, som ska handla om motsättningarna mellan den gamla aristokratin i New Orleans och de nyare penningmatadorerna. Han verkar djupt upptagen och stimulerad av den blandning av ytterligheter som New Orleans rymmer och samtidigt oroad av framtiden på det sätt som socialt medvetna unga amerikaner ofta är: illa berörda av den lättvindighet med vilken sociala frågor för närvarande avfärdas av kongressen, plågade av den brist på fantasi och överblick över samtidens problem, den hardingska platthet som man finner hos ledningen i Vita huset, dystert avvaktande den stora uppgörelse mellan konservativa och progressiva krafter som man känner vara oundviklig när det första efterkrigsvälståndet har ebbat ut.

Vad denne unge författare, som är typisk för sin generation om också inte typisk för det sydstatssamhälle han tillhör och intresserar sig för, upplever just nu är en sorts amerikansk ragnaröksstämning, och framför allt baserar

den sig på jämförelser mellan käbblet och de futtiga uppgörelserna efter kriget och den vitala kraft med vilken Amerika samlade sig om insatserna för den militära segern.

Liksom många andra amerikanska intellektuella oppositionsmän begär han mycket av sitt land och tillhör därför den ovärderliga grupp av yngre skribenter vilken är ett salt som inte har mist sin sälta. Att hitta honom mitt i the French Quarter är ett särskilt pittoreskt exempel på New Orleans rikedom på välturnerade kontraster.

En annan kontrast träffar man på om man från det kvardröjande behagets, förfallets och stagnationens New Orleans över Canal Street beger sig till affärsdistriktet och resonerar med yngre politiker och affärsfolk. De är optimister och har stora planer för stadens framtid. Man kan ju, i likhet med Tennessee Williams, ha sina misstankar om hur varaktig optimismen kommer att bli och hur bra uppsvinget kommer att stå sig den dag då förhållandet mellan de tillgängliga pengarna och de tillgängliga varorna blir ett annat än det nu i allmänhet är i U. S. A. Men som det fortfarande ligger till är denna stämning i New Orleans en intressant företeelse, säkert också betecknande för den förändring som mångenstädes har ägt rum i Sydstaterna.

Omläggningen av kursen har framför allt orsakats av kriget, som tog hela den amerikanska produktionskraften i anspråk; man var helt enkelt tvungen att bygga upp

nya industrier nere i Södern för att få fram tillräckligt med produkter. Ammunitionsfabriker, flygplansfabriker, aluminiumverk och varv för masstillverkning av landningsbåtar växte upp under krigsåren, köpkraften steg enormt när folk från ett stagnerat och osäkert jordbruk drogs in i industrier som betalte mer pengar än man någonsin förut haft att göra av med. Som produktionsområde kom Södern mera i förgrunden, och det är nog i hög grad betecknande att en drivande sydstatsman som Will Clayton, en av Amerikas djärvaste och framsyntaste bomullsmän och samtidigt en frihandlare av första rangen, har blivit biträdande utrikesminister för handeln.

New Orleans är Mississippidalens hamnstad, och uppsvinget märks tydligast på skeppningssiffrorna: 16 miljoner ton gods 1939, 24 miljoner 1944, vilket betyder att New Orleans har gått om Houston, Texas' stora sjöstad. Det blir varaktigt, tror affärsfolket i Louisiana och pekar bland annat på att en ny kanal ska byggas ut till golfen, som gör frakterna snabbare och billigare. Åtskilliga av de storindustrier som byggdes under krigsåren håller på att läggas om till fredsproduktion; man hoppas på nya fabriker för bearbetning av råvaror som finns tillgängliga vid Mississippimynningen eller lossas i New Orleans men nu förädlas längre upp i landet och sedan ska transporteras ner igen; man väntar sig mycket av stadens framtida ställning som nyckelort i flygtrafiken mellan Nord- och Sydamerika; och man är övertygad om att inkomstnivån,

som under de senaste sex åren stigit mer än levnadskostnaderna, ska kunna hållas uppe.

Allt detta låter bra, men vad som nog egentligen ligger bakom den positiva stämningen bland New Orleans-borna är borgmästarvalet på förvåren 1946. I långliga tider har staden haft en borgmästare som ursprungligen skjutsades ut på sin politiska bana av den framstående amerikanske fascisten Huey Long, guvernör i staten Louisiana tills han av rättänkande medborgare avlivades. Stadens administration har, det finns det utanför den lilla krets som skötte den inte mer än en mening om, varit undermålig. Några jättelika skandaler har det ju inte varit fråga om, bara det vanliga i en amerikansk stad där maskinpolitiken under ett ettpartisystem får frodas fritt. Spelkluboar och bordeller har mutat sig till svängrum och beskydd; åtgärder som föreslagits av för samhällets utveckling verkligt intresserade personer har inte kommit till stånd därför att vederbörande inte tjänade någonting på dem personligen och inte heller begrep sig på hur de skulle genomföras; bland annat är det på grund av detta som the French Quarter har fått förfalla så grundligt, och att parkanläggningarna på gator och torg koncentrerats till de förmögna bostadsdistrikten hör till sammanhanget. Det gick väl an i fredstid, men under krigsårens åtstramning märktes det tydligare på att man fick större ransoner om man kände den och den, att bostadsbristen blev onödigt vedervärdig, att föret i portgången för nya industri- och

affärsmän blev särskilt trögt om man inte här och där gav rätt man en hacka. Mest var det nog på orättvisorna i ransoneringen som den gamla regimen stupade, ty det var kvinnorna som röstade in den nye borgmästaren; det visade sig vid inregistreringen av väljarna att en relativt sett mycket stor grupp nya kvinnliga väljare hade kommit till, vilket också har sitt intresse som symtom på att förändringar är på väg i Södern.

Den nye borgmästaren heter De Lesseps Story Morrison, är som de säregna förnamnen antyder av gammal fin sydstatssläkt och kallas för enkelhetens skull Chep Morrison. Han är en ung karl, trettiofyra år, har bakom sig en framgångsrik bana som politiker och advokat och en lysande insats i kriget som transportchef i Cherbourg, vid Rhen, i Bremerhaven och Wilhelmshaven. Han verkar vara en rivande karl, sympatisk och intelligent, och hans första åtgärd torde bli att fösa ut cirka hundra man av det gamla gänget ur stadshuset och sätta dit ungt, driftigt folk.

Det förefaller som om han i hög grad skulle ha New Orleans-bornas sympati. De väntar att han ska sopa ordentligt rent och ändra på mycket (fast naturligtvis inte rucka på de gränser som håller de färgade på plats). Vad som i det sammanhanget är lustigt och typiskt, inte bara för denna del av landet utan för hela Amerika, är den personliga inställning som droskchaufförer och jazzmusiker, bomullskungar och skjorthandlare har till Chep. Mer fantasieggande än det politiska stallmockandet tycks det

förhållandet vara att en enastående chans, "a wonderful opportunity", har kommit en så ung man till del. Om han sköter sig kommer han att gå långt, säger man; efter sina fyra år som borgmästare kan han bli guvernör, och sen kan han ju sluta var som helst. I smått är det drömmen om att envar kan bli Förenta staternas president som här spelas upp för New Orleans-borna, och för amerikanerna är denna i och för sig föga märkliga idé kanske ännu kärare och väsentligare än kraven på en fullt hederlig och omutlig administration av offentliga ämbeten.

Memphis Blues.

Ur affärssynpunkt är allting bara bra också med Memphis. Staden är ett av Amerikas största centra för handeln med bomull och hårda träslag, och under kriget blomstrade kommersen och befolkningen steg med minst tio procent. Varuhusens chefer leker med ett komplicerat system av sekreterare, högtalare och diktafoner som tar upp vad fabrikanten i New York säger på telefon. Handelskammarns herrar är fulla av optimism — beträffande de närmaste fyra, fem åren. Med Memphis som knutpunkt för affärer är allting bara bra.

I övrigt är det en bland de dödaste och meningslösaste av Amerikas stora folkanhopningar. Det gör ingenting att staden är ful; det är det att fulheten inte verkar vara en provisorisk början till någonting som blir bra. I det av

det demokratiska partimaskineriet regerade Memphis känner man inte början till någonting. Ofta upphöjs i Amerika mycket enkla ting till sevärdheter; men trots detta finns i Memphis inte mer än två sådana. Den ena är zoologiska trädgården, som inte är så stor som Memphis-borna själva tror; den andra är Beale Street, en lång rektangel av negerslum, som är ryktbar för det vilda leverne "Memphis Blues" på ett artistiskt sätt bölar om.

Enligt traditionen ligger Memphis på den plats där De Soto först fick syn på den stora floden Mississippi 1542. Det är en stad i Tennessee, centrum för handeln i tre stater, Arkansas, Mississippi och Tennessee, numera med bortåt 400,000 invånare. Där finns ingen teater, ingen opera, inget konserthus; bara ett s. k. auditorium, där symfoniorkestrar (inklusive stadens egen blygsamma), solister, teatertrupper och kringresande trolleriartister ("tretti personers sällskap, mest flickor") gasterar emellanåt. Det finns ingen bokhandel som skulle kunna försvara sin plats i den minsta svenska småstad, inget museum av intresse, inga bra skulpturer på de öppna platserna, i rådhuset inga fresker men en rad magnifika mässingsspottkoppar uppradade mitt utefter det blänkande stengolvet med en sådan grandeur över utposteringen att det dröjer ett ögonblick innan man ser att de inte är outnyttjade pelarfästen. Det som finns är biografer, stora anordningar, där folk står i kö utanför biljettluckorna redan vid tolvtiden på dagen fast det är mitt i veckan. Vad Hollywoods fruktansvärda apparatur för verklighetsför-

falskning kan ha för betydelse i det amerikanska samhället får man fullt klart för sig i Memphis. När man går omkring i staden, känner man sig till mods ungefär som Carol Kennicott i "Main Street" när hon först kom till Gopher Prairie, med den skillnaden att det tar betydligt mer än trettitvå minuter att se det hela, och att det är så mycket värre.

Takten i staden är släpig; man hasar sig långsamt fram efter trottoarerna, stannar dessemellan och lyder trafiksignalerna. Till en del kommer det sig väl av det förlamande sommarklimatet; på förvåren har man fortfarande inte hunnit hämta sig från fjolårets långa inpackning i våtvärmande omslag. Till en del är det väl också att den stora färgade befolkningen i staden täpper till trafiken med sin försenade rytm. De har ingen anledning att skynda. Hur mycket de än sprang skulle de ändå inte kunna komma in på ett ställe där det var rent och snyggt; hur oumbärliga de än gjorde sig skulle de förbli parias i Memphis. Memphis är centrum för det område mitt i Sydstaterna där slaveriet förlorat de finare patriarkaliska egenskaperna men i övrigt lever kvar utan nämnvärda lättnader. Det är olust i luften, på goda grunder.

Trots sitt stora ytinnehåll och sin stora befolkning är Memphis fortfarande en landsortsstad, som inte bara saknar intellektuella ambitioner, utan också, frånsett biograferna, nöjesliv. Det fria umgängeslivet i Amerika har en del att göra med det fria umgänget med spriten; och i staten Tennessee finns det inga barer, utan nykterheten

befrämjas på det sättet att man köper en butelj i en butik och går hem och super upp hela flaskan. Några ställen serverar öl, och där är det om kvällarna ett grovt oväsen med köpslagande damer. I övrigt är gatorna utdöda framåt midnatt; på South Main Street lyser det ännu i en del skyltfönster, snygga, lätta sommarkläder och fina, stora kylskåp för den som har råd att hålla sig sval.

Från Memphis, från International Harvester Co:s försäljningskontor där, är en ny ekonomisk revolution på väg att breda ut sig över Sydstaterna, och även om den till en början kommer att bli en svår pärs för de berörda, betyder den att en av de ekonomiska grundförutsättningarna för det sydstatsslaveri i vilket både vita och färgade lantarbetare varit kedjade kommer att av den tekniska utvecklingen försättas ur funktion. Något i grund och botten gott kan komma även från Memphis.

Vad det gäller är den nya bomullsplockningsmaskin som uppfinnare i Memphis, knutna till International Harvester, har utvecklat efter det att bomullsodlare i hundra år har försökt mixtra fram en sådan apparat. Ända till nu har bomullsplockningen skett för hand på det gamla sättet, det som i sydstatslitteraturen har spelat samma parningsbefrämjande roll som höbärgningen i svenska bonderomaner. När skördetiden är inne drar män, kvinnor och barn i långa led fram över fälten och plockar bomullen ner i den långa säcken som varje deltagare har spänd kring midjan och släpande mellan benen. Det är ett tungt jobb

i värmen, men annars ett som vem som helst kan göra. Till stor del för bomullsplockningens skull behövs den billiga arbetskraften, den färgade och vita, på landet i Södern, och för att ha bomullsplockarna till hands har man utvecklat den specifika arrendemetod — "share-cropping", ett amerikanskt statarsystem — som har florerat sedan bomullen blev en stor artikel.

Den nya bomullsplockningsmaskinen kommer i stor utsträckning att göra slut på detta system, och gud ska veta att det inte är något paradis som de färgade lantarbetarna blir utdrivna ur — de omålade gamla träruckla som ligger spridda över landsbygden i hela Sydstaterna. Det är också den färgade arbetskraftens värsta förnedringsperiod som tar slut — åtminstone träffar man på en del negerledare som hyser den meningen. Enligt dem har bomullen varit negrernas förbannelse: den vita propagandan mot negrerna som ett undermåligt folkslag tog fart först när bomullsodlingen på 1870-talet riktigt kom i gång, när åtgången på extra billig arbetskraft blev enorm och man behövde ett proletariat som det inte var kinkigt med. Det bör vara riktigt på det sättet att en negerslav representerade en bra stor summa pengar, som var värd att handskas försiktigt med, och att det låg närmare till hands att tala illa om det man inte längre ägde. Emellertid får man också komma ihåg att det fanns många negrer som efter inbördeskrigets slut inte bar sin nya frihet på ett anständigt sätt, och att excesserna då ligger bakom många omdömen om negrerna. Frågan kvarstår dock: Var ska alla

de människor som har fått sitt torftiga levebröd från bomullsplockningen ta vägen? Och hur många berörs av förändringen?

Meningarna om antalet är delade. En socialt intresserad och i alla avseenden imponerande gammal gentleman, f. d. bomullspamp och negerfilantrop, gissade på mellan fyra och en halv och fem millioner människor, kanske sex; och han var djupt oroad av situationen. Experterna på handelskammaren i ett av sydstaternas största bomullsdistrikt trodde två millioner; och vafan, det går väl ingen nöd på dem, de får väl gå på nödhjälpsarbete som under den där socialisten vi hade i Vita huset.

Den nya maskinen bär sig bara på de stora bomullsplantagerna, med andra ord på — om man får förenkla geografin en smula — slättlandet i bomullsområdets sydvästra hälft. I den backiga terrängen i andra ändan av området finns huvudsakligen mindre plantager, och att det för dem skulle vara ekonomiskt att lägga sig till med en apparatur som kostar 4,500 dollars är otänkbart. Emellertid är detta inte till någon omedelbar glädje för bomullsplockarna där, ty på slättlandet kommer plockningsmaskinerna att nedbringa bomullspriset med mellan sju och femton cent pr kilo, och det betyder döden för småplantagerna i backarna.

Omläggningen har hittills inte haft den minsta inverkan på arbetsmarknaden i Södern; dels är det fortfarande en smula ont om folk på landsbygden, dels har International Harvester ännu inte hunnit bygga mer än sextio maskiner.

Men inom två år väntar man sig ha tillverkningen på löpande band, och inom högst tio år anses det att revolutionen ska vara genomförd över hela linjen.

Vad resultatet under denna period ska bli är det svårt att profetera om. Fortsätter den industriella utvecklingen i Sydstaterna så som man hoppas, kan nya fabriker absorbera en del av den frigjorda arbetskraften. Omläggningen kanske inte heller får så genomgripande resultat som det i förstone verkar. Somliga arbetare och arrendatorer måste bli kvar på jordbruken för att sköta de nya maskinerna, andra för att klara av den första rensningsproceduren, som ännu inte sköts automatiskt. I vissa områden, där bomullen aldrig har varit en naturlig utkomstkälla utan började odlas i samband med den stora bomullsboomen, och detta gäller främst Georgia, kan småbrukarna kanske lätt lägga om till andra skördar och till svinavel. Men det är likväl tänkbart att en ny period av färgad folkvandring norr ut kan vara att vänta på grund av bomullsplockningsmaskinerna — det skulle bli den tredje under detta århundrade, efter de båda som kom under världskrigen.

Om vad allt detta betyder för den fattiga befolkningen har emellertid affärsgubbarna i Memphis — såvitt man på ett par dagars besök kan utröna — sig inte mycket bekant. Däremot kan man gentlemän emellan berätta att krig i hemlighet har utbrutit mellan Förenta staterna och Sovjetunionen. Genom ombud deltar man på börsen i New York och har tjänat bra med pengar hittills, och det är

man intresserad av. Slutligen följer man med djupt intresse det lagstiftningsarbete som legislaturen i grannstaten Mississippi utför. Där har man bl. a. haft under diskussion ett förslag att, för motarbetande av nuvarande strömningar på kommunistiskt eller närstående liberalt håll, genom lag säkerställa vad man sedan gammalt kallar "white supremacy" över alla val inom staten; det är bra. Man har genomfört en arbetarförsäkring som garanterar ersättning vid olycksfall eller dödsfall i arbetet; det var väl oundvikligt. Man har lagt på hyllan ett förslag som skulle förbjuda spöstraff i fängelserna; det är finfint.

Och en slutvinjett från Memphis:

Det är alldeles utanför spärren på järnvägsstationen, sent på kvällen. Vita och negrer står i klungor vid grinden som är en trappa upp; de många bänkarna, på vilka alla det står "Endast för vita", är glest besatta.

En ung, mycket mörk neger och hans flicka kommer uppför trappan. Han är lite på kulan, fast inte mer än flera av de närvarande vita, och han drullar omkring osäkert, men inte bullrigt. Flickan står undergiven en bit längre tillbaka. Rätt vad det är har negerpojken snavat över en kappsäck och daskat i golvet stadigt. Tre vita gentlemän i tretti- à trettifemårsåldern glor bistert på honom. Han tar sig upp mödosamt, han har tydligen slagit sig i huvudet, för han verkar vimmelkantig, och han raglar fram till en av bänkarna och sätter sig.

Där går gränsen för vad som är tillåtet för parias; de

tre herrarna går fram till bänken, sliter upp honom, håller honom i upprätt ställning och börjar slå honom obarmhärtigt i huvudet och på kroppen. Negerynglingen gör inget motstånd, låter sig bli slagen och knuffad mot trappan och får tag i ledstången, och inte förrän han hunnit ett par steg utför slutar de tre försvararna av den vita överhögheten att puckla på honom. Flickan har dragit sig undan i förväg; hon säger ingenting, bara kuvar med axlarna och blinkar med förskrämda, blå ögonvitor. De övriga vita resenärerna tittar förströtт på vad som händer, och negrerna gör inte en min.

När man sedan kommer in på perrongen, fortfarande argare och mer äcklad än man har känt sig på länge, möts man av pullmanporterns banksvärtade undergivenhet: "Yes*sir*, that's your sleeper for Birmingham, number thirteen, yes*sir*, right here, sir, right to your left, sir, where would you like to have your bag, sir?"

Om han stack en kniv i ryggen på en medan man stod lutad in över bädden och bekvämt till för honom, vore det rättvisare.

Färgat bildningscentrum.

I den rektangel som sydöststaterna utom Florida utgör, ligger Tuskegee i öst-västlig riktning ganska precis i mitten, i nord-sydlig ungefär två tredjedelar söder ut. Sydändan på Appalacherna tonar ut här nere, och landskapet

är kulligt med rundade åsar tätt intill varann, som i morgondiset skiftar från silvergrått till tunt kolstybbssvart. Det är mest barrskog och inte så alldeles olikt Sverige, med breda gläntor, men inga rågåkrar utan bomullsfält, risiga från i fjol.

När solen hunnit upp ordentligt tänds landskapet; fast lövträden ännu inte slagit ut. Det är persikoträd i luftigt blekröd blomning: planteringarnas sjöar av sötma och de enstaka trädens glass-strutar (Alabama är en bra stat för persikoodling). Kåkarna är för det mesta grå och förfallna, med hål som efter utfallna tänder och bräder som sitter så glest och löst att man tycker sig höra dem slamra i blåsten. På verandorna i skuggan sitter tjocka negerkäringar och pöser och tittar efter tåget, medan morgondraget genom kåken får sköta sopningen. Ett och annat hus är vitmålat med gröna knutar.

Tuskegee är en trevlig liten stad med ungefär 5,000 invånare, tydligen cirka hälften av vardera färgen. Det är gott om planteringar, och gatorna är breda och renspolade; rådhuset är i leksaksformat och biografen så finurligt ordnad med en mellanvägg att vita åskådare är totalt omedvetna om de svartas därvaro.

Någon kilometer utanför staden ligger Tuskegee Institute, den betydelsefullaste av alla lärdomsanstalter för färgade i U. S. A. och — ju mer man ser av de färgades belägenhet i Södern, desto mer patetiska ord är man frestad att välja — en helgedom för de fredlösa.

Tuskegee Institute kom till för sextifem år sedan på några vita filantropers initiativ. Då var det en blygsam liten skola för utbildning av färgade lärare; den har under årens lopp vuxit till en stor institution med tillgångar värderade till över 12 millioner dollars, inrymd i över 130 större och mindre fastigheter, med bibliotek och intressanta museer och med ett årligt elevantal av över 1,600.

Vad som från början var tursamt med Tuskegee var att en av stiftarna fick tag i Booker T. Washington. Ursprungligen var det förstås meningen att denna läroanstalt med patriarkalisk visdom skulle ledas av någon vit yngling; men så antogs i stället den begåvade, slavfödde unge mulatten, som blev en Grundtvig för de färgades bildningsrörelse, och ännu viktigare därför att utgångspunkten var långt ner i djupet. Vid Tuskegee har alla lärare och ledare efter Washington också varit färgade.

Booker Washington lade redan första året lärarutbildningen på ett praktiskt plan, och småningom blev denna praktiska undervisning det viktigaste vid Tuskegee. Numera finns det kurser för blivande lantbrukare, boktryckare, metallarbetare, restauratörer, sjuksköterskor, bilreparatörer, krukmakare, snickare och mycket annat; särskilt under andra världskriget, när pojkarna var i uniform, spelade också kurserna i huslig ekonomi för flickor en betydande roll inom undervisningen. Vad som aldrig har glömts vid institutet är emellertid Booker Washingtons ideal: att de praktiska färdigheterna skall förvärvas

parallellt med respekt för kulturella och historiska värden; hållning, hut och kunskaper tillägnade på praktiskt sätt är Tuskegees mål.

"Vi skall uppleva framgång och lycka i samma mån som vi lär att förläna vårt arbete värdighet och ära och att utnyttja begåvning och talanger i livets enkla sysselsättningar", skrev Booker Washington en gång, och detta på en gång blygsamma och stora program har den färgade bildningsrörelsen följt fram till den senare tiden, när vidare möjligheter i Nordstaterna har börjat öppnas för framstående negrer. Hur de färgade själva känner inför Booker Washington är kanske bäst skildrat i Isaac Hathaways kända monument; originalet står på gräsplanen utanför Dorothy Hall i Tuskegee, med ljusbringaren varsamt lyftande det tunga dok som för den knäböjande unge negern har skymt världen omkring honom.

Det andra stora namnet i Tuskegees historia är George Washington Carver, som var den färgade världens Franciscus med batater.

Carver, död 1943, nära tretti år efter Booker Washington, går under yrkestiteln "jordbrukskemist", men var snarare en universalbegåvning och universalamatör, förkroppsligande den färgade sydstatsvärlden för en generation sedan, med dess trängre periferi och blygsammare mål. Han mixtrade med allehanda ting, målade (ganska bra), skrev vers, undersökte vilka sydstatsväxter som kunde lämpa sig för pappersmassetillverkning, knypplade och broderade, tillverkade fantastiskt fula kravatter av

hemfärgat siden överströtт med glimmer, var en framstående expert på hur bataterna skulle kunna användas som grundval för tillverkningen av syntetiska produkter, undersökte vilka färger som billigt kunde framställas av leror och växtämnen, samlade hopvuxna ostron, skrev otaliga och vitt spridda broschyrer till handledning för de färgade lantbrukarna i Södern, var en framstående matlagningsexpert och älskade blommor till den grad att han alltid skulle ha en serverad på tallriken vid måltiderna, upptäckte en metod för att lindra barnförlamningens efterverkningar och tycks överhuvud ha varit en from, ödmjuk, nästan helgonlik människa, älskad av alla.

Vid Tuskegee finns det ett museum ordnat till minnet av hans verk. Där presenteras han som en stor vetenskapsman, vilket han nog inte var, fast hans uppfinningsrikedom inbragte honom många ekonomiskt lysande anbud att lämna verksamheten vid Tuskegee som ledare för jordbruksundervisningen där och övergå i industrins tjänst. Han reflekterade inte på dem, och var väl alltför djupt engagerad i sin verksamhet som praktisk folkbildare för att kunna trivas annorstädes. Hans största insats är att för många färgade småbrukare i Sydstaterna ha klarlagt att bomull år efter år suger ut jorden, att man dessemellan måste sticka in en batat- eller jordnötsskörd och slutligen att både batater och jordnötter kan utnyttjas på många inkomstbringande sätt.

Kanhända börjar Carver som representant för sin folkgrupp redan nu att förlora något av sin lyskraft, i varje

fall något av sin allmängiltighet. Sedan hans tid har negrerna på ett aggressivare sätt än förut hävdat sin rätt till egenart i det amerikanska kulturlivet; Richard Wright och Paul Robeson, Canada Lee och senast Chester Himes är allesammans personer som i sin läggning har någonting eruptivt och revolutionärt, något av mörkhyad, aggressiv nationalkänsla. Jämförd med sådana yngre negerledare förefaller Carver ha haft åtskilligt av den gudfruktige trotjänarens undergivenhet; och ändå är förutsättningen för attityden Richard Wright att attityden Carver ska ha genomlöpts (liksom sångerna ur Zions Toner föregick Internationalen i den svenska arbetarrörelsen). På ett par dagars besök är det inte så lätt att få klart för sig hur de många ungdomarna vid Tuskegee Institute verkligen känner det, men att de dock bibehåller en djup veneration för Carver ser man på ansiktena hos dem som strövar omkring i museet över negerjordbrukets lilla helgon.

Att stanna några dagar vid institutet är en upplevelse. I Södern i övrigt tillhör man som vit automatiskt det folkskikt som tror sig flyta ovanpå därför att det är en renare, lättare och mera värdefull vätska. Vid Tuskegee finns det bara en och annan vit gäst, personer med sympati för negrernas ställning, och de som har anledning att känna sig utanför de icke-färgade. De första timmarna är man kanske en smula bortkommen, men sedan man förvissat sig om att fientligheten utanför detta samhälle inte tillåts att inducera strömmar i motsatt riktning inom det, börjar

man förnimma känslor av mild triumf över att själv en gång vara ställd utanför, över sitt eget besegrade vita skinn, och man erfar samma slags frid som man såsom barn upplevde när man lindrigt och utan aga fått förlåtelse för allvarligare sattyg.

Detta gör en väl särskilt mottaglig för den goda atmosfären över Tuskegee. Man blir starkt medveten om att man aldrig förut i Amerika — men väl i Paris — har sett negerungdomar uppträda med sådan grace och frihet, och man förstår vad instängdheten i Harlem och andra negerenklaver, den påtvungna trångboddheten, fattigdomen och den långa vägen till alla kulturella uttrycksmöjligheter utom jazzmusiken, vad allt detta, som senast så övertygande skildrats i Ann Petrys debutroman "The Street" och så grundligt utretts i St. Clair Drakes och Horace R. Caytons sociologiska chicagostudie "Black Metropolis", betyder: att det fullt ut förklarar den oskönhet och den högljudda, drängaktiga aggressivitet som man emellanåt möter bland negrerna i storstäderna norr ut. Vid denna läroanstalt, där de färgade ungdomarna lever för sig, studerar och arbetar under egen färgad överhöghet, hittar man till slut den milda musikalitet och leende, säkra vänlighet som man kanske har letat efter bland negrerna i U. S. A.; och det verkar till och med som om de unga negrer man ser här var bättre växta och hade vackrare ansikten än annorstädes i Amerika.

Besökarna visas omkring bland institutets många bygg-

nader av unga elever. En av dem är en adertonårig flicka, mycket mörkhyad, med ett bländande leende och en blyg rådjursgrace; hon är på god väg med sina studier och kommer att bli en av världens älskligaste gymnastikdirektriser. En annan är en ung pojke som just har kommit ur uniformen, efter att ursprungligen ha börjat sin militära utbildning vid den flygskola som vid krigets utbrott öppnades vid Tuskegee; i all sin lågmäldhet och försynthet verkar han redan ha en stor fond av väl smälta erfarenheter; han går vid avdelningen för mekanisk industri, tänker i framtiden ägna sig åt aerodynamik och blir en framstående flygtekniker om han får tillfälle att utnyttja sin begåvning.

Just musikaliteten och det milda behaget gör det starkaste intrycket vid Tuskegee. Musikaliteten har man omkring sig hela tiden; och tidigt en morgon efter en natt med hårt åskväder, när jag satt vid skrivmaskinen intill det öppna fönstret, kom den vandrande förbi och fick för lyssnaren en enastående tonverklighet. Det var en kanske tjuguårig negerpojke nere på gatan, och han hördes långt innan han syntes, med en klarinettlikt genomträngande vissling, som broderade på ett jazztema, som tog om det medan han närmade sig, slog sönder det i skärvor och slängde upp dem i luften så att solen efter regnet fick gnistra i dem, som skar en lång reva i bilden med den vassaste och lade om dem i ett kantigt sicksackpussel — och som just när han passerar fönstret med en energisk neråtsvepande rörelse sliter undan all denna lek som dolt

melodin och ritar upp den på nytt, klart, rent och med ett vemod som plötsligt är tungt i andhämtningen. Han ser alldeles vanlig ut där han går förbi nere på gatan, har bruna, opressade bomullsbyxor, mörk skjorta och fundersamt ansikte.

Om kvällarna kommer skymningen plötsligt och snabbt här nere; vid sextiden blir man först varse att den är på väg, och redan en halvtimme senare är det mörkt, svartblått med någonting extra massivt i dagern som kommer sig av det fuktiga diset, så att mörkret verkar målat med gouachefärger. Syrsorna för redan ett himla liv i buskarna, och långt borta på avstånd kväker grodor.

Det är strax efter middagen, och eleverna har ledigt en stund. De går i små grupper och parvis, och ansiktena skymtar inte fram ur mörkret. Här och där går en flicka och en pojke tillsammans, inte tätt tryckta ihop, utan bara håller varann i hand. Från den långsamt vimlande skaran i dunklet hörs ett nynnande av melodier som kommer från alla håll, och i den varma kvällen verkar de sammansmultna till en enda mild, lågt mumlande kör. Det låter både primitivt och kultiverat, glatt och vänligt utan att alls avse att vara så; och trots att det bara är ett lågt mummel av röster, finns det något av den djupt vibrerande ton som kommer ur mörka strupar.

Vänta tills de stämmer upp på allvar, tänker man; vänta tills de får förtröstan i rösterna, så att de kan bygga med dem, så att mörkret och tyngden i dem får samlas,

svälla och skjuta uppåt i mäktiga valv. Det kan bli någonting märkvärdigare än skyskraporna; det kan bli någonting, om det inte kvävs i förtid och återfaller i ödmjukheten eller äts upp inifrån och fördärvas av en hätsk negernationalism, av en svart träsnittsvariant av tidens stora sjuka.

Om sydstatstraditionerna.

Kapitolium kallar man i Amerika den byggnad i staternas huvudstäder där legislaturen och guvernören har sina ämbetslokaler; och det finns i hela landet knappast någon vackrare kapitoliebyggnad än den i Montgomery, i staten Alabama, mitt i "the deep South". Den största affärsgatan i Montgomery sluttar långsamt upp mot kapitolium, mot den fast proportionerade, vita huskroppen med kupolen och de tunga, massiva kolonnerna, som är de gamla sydstatsplantagernas utsmyckning fast här med större bröstvidd och med officiell tyngd.

Mellan de båda mittersta kolonnerna finns en mässingsstjärna infälld i marmorgolvet, och det är den för sydstatsborna mest innebördsrika av alla de många minnesmärkena över Söderns egen historia. Just på den fläcken stod Jefferson Davis den 18 februari 1861 när han invigdes i sitt ämbete som de konfedererade Sydstaternas president; och där stannar alltid de vallfärdande sydstatsborna en stund och funderar över hur bra kriget mot

yankees gick i början och hur illa det slutade och hur svårt det har varit för Sydstaterna att repa sig efter det nederlaget. Tätt intill byggnadens ena galvelvägg står ett stort monument rest till de konfederérade soldaternas och matrosernas enastående och ojämförliga tapperhet i striden för ett stort mål. Det är ett vackert monument och måttligt irriterande därför att det är rest över en förlorad sak; med mera rymd omkring sig skulle det ha varit ännu vackrare men mindre typiskt för Södern.

I Atlanta, huvudstaden i Georgia, far man ut till parken och tittar på det s. k. cyklorama som finns där. Staden man har vankat omkring i är rörligare och mer brådskande än de flesta andra huvudstäderna i Södern. Gatorna är en smula trånga och grå, med skramlande spårvagnar och långa bilköer. Det bor cirka 450,000 människor i Atlanta, men utrymmet för dem är så pass knappt att de verkar vara många fler. Staden är ett stort och rörligt affärscentrum, som har blivit det därför att det ligger i botten på Appalachernas sneda tratt; det som ekonomiskt och industriellt utvinns ur bergskedjan rinner ut, till stor del, i den tratten, och de nordstatsföretag som vill söka sig utlopp i Södern har kommit in i vanan att välja Atlanta som utpost. På det viset har staden i sin allmänna karaktär kommit att bli mer lik Nordstaternas metropoler, till och med i sin trängsel en smula lik Boston, och någon riktig sydstatsatmosfär känner man inte i Atlanta.

Men ute i parken finns den. Cykloramat påminner i sin konstruktion mest om ett planetarium, är en stor halvsfär som åskådaren kommer in i. Vad man där har omkring sig är en ytterligt trogen kopia av omgivningarna norr om Atlanta, en rekonstruktion i lera och oljefärg så skickligt gjord att man har svårt för att se var lermodellerna slutar och var duken på väggen börjar. Man står på en plattform och är omgiven av ett myller av gestalter, och vad som utspelas runtomkring en är en av de fyra drabbningarna utanför Atlanta 1864, en blodig uppgörelse, som en månad senare ledde till general Shermans intåg i staden. Atlantaborna tror själva, och förmodligen med all rätt, att det ingenstans i världen finns något som riktigt motsvarar deras cyklorama; det är inte ett spår av vaxkabinett över figurerna, och slagfältets myller, med massor av sönderskjuten materiel, med den upprivna jänvägen, barrikaderna av bomullsbalar, de avlövade trädstumparna, de sönderslagna infanteriformationerna och de regellösa leden av utslitna soldater, de av framryckningen finmalda vägarna och de grå formlösa liken, gör ett förvånansvärt starkt intryck av verklighet. Tystnaden under det stora valvet förstärker det, det märks när guiden så småningom kommer in och med sin ljuspil börjar peka ut generalerna ur historien och läser sönder illusionen.

Tysk- och polskfödda konstnärer importerades från Chicago till Atlanta för femtio år sedan för att bygga cykloramat, men själva idén att på detta sätt fixera upp-

levelsen av nederlaget hör hemma i Sydstaterna. Besökarna traskar omkring på plattformen i mitten av cykloramat, tysta och med allvarsamma ansikten. Vad de ser har fortfarande en stor verklighet för dem, tydligen också för de ganska många veteraner från det andra världskriget som har sökt sig hit och som, kunde man tänka sig, hade så färska minnen av effektiva blodbad att detta inte skulle bekymra dem. Men de är sydstatsbor, och detta slag om Atlanta är ett av de många såren som ännu inte riktigt har ärrat igen; och det var svåra sår — den dag som cykloramat skildrar stupade över 5,000 man utanför staden. Det hände inte mer än för drygt åttio år sen, och många av besökarna måste komma från familjer där traditionerna från kriget ännu lever.

Där har man orsaken till en av de båda stora olikheterna mellan Nordstaternas och Sydstaternas sätt att se på inbördeskriget: norr ut har nya vågor av invandrare ideligen slagit in över kusterna och blandat ut den gamla folkstammen som mindes kriget, medan man på åtskilliga ställen i Sydstaterna har en befolkning som praktiskt taget utan undantag är fjärde, femte och sjätte generationens amerikaner. Det är naturligt att de som inte har det gamla landet att komma ihåg ska minnas kriget bättre.

Den andra stora skillnaden är att Sydstaterna förlorade.

I Savannah, hamnstad i Georgia och en av Amerikas vackraste städer, är det själva den bevarade stadsplanen

som är ett monument över det förgångna. Staden grundlades av J. E. Oglethorpe, en brittisk filantrop som ledde den första kolonisationen av Georgia, och stadsplanen är från hans tid: ett långt brett band av ömsom torg, ömsom bostadskvarter, grupperade längs en huvudgata så att gatan med jämna mellanrum vidgar sig till fyrkantiga öppna platser; kring denna grundplan, som sträcker sig från hamnen inöver, har den övriga staden sedan vuxit upp. Alla de öppna platserna är skuggade av träd och översvämmade av blommande buskar, och hela anläggningen är som ett armband av jämnstora, fyrkantiga, färgstarka stenar, liggande mittöver stadskartan. På de öppna platserna finns minnesmärkena över stadens stora män: Oglethorpe, som var grundläggaren, William Gordon, som byggde den första järnvägen, indianhövdingen Tomo-chi-chi, som bekantade sig med Oglethorpe, följde med honom på ett besök till England och hälsade på kungen, polacken Casimir Pulaski, som slogs på amerikanernas sida i frihetskriget och stupade under belägringen av Savannah 1779, sergeant Jasper, som var Savannahs Sven Duva i den drabbningen. Runtomkring de öppna platserna ligger gamla, vackra hus i kolonialstil och några i fransk louisianastil med järnbalkongernas spröda mönster. Också de är genomdränkta av stadens traditioner. Här är kyrkan där John Wesley var pastor, där han begynte sitt arbete som metodistisk hymnförfattare och 1736 öppnade världens första söndagsskola. Här finns Amerikas äldsta teater, fortfarande i bruk, fast nu

som biograf. Här är huset där general Sherman hade sitt högkvarter när han tågat in i staden och kyrkan där Woodrow Wilson gifte sig med sin första hustru, Ellen, som var prästdotter från Savannah. Och här står det hus där La Fayette en gång under sitt sista amerikanska besök var bjuden på middag.

Utanför staden ligger några av de georgiaplantager som ännu bevarar glansen från forna dar. Det som är dött i Savannah är begravet under stora ekar, klädda av spansk mossa, och under kamelia- och azaleabuskage — på Bonaventure Cemetary, som sägs vara den vackraste kyrkogården i Amerika. På våren ligger de blekröda kronbladen i drivor över gravarna, och mossan hänger från grenarna som av århundraden blekta sorgdekorationer. Här, och på de stilla skuggiga torgen, tycker man att doften från tiden före inbördeskriget lever kvar tydligare än någon annanstans i Södern. Den är behaglig som lavendeldoften i mormödrarnas linneskåp och eftersom Söderns historiska traditioner inte tar med i beräkningen att endast få kunde njuta av den, är den för de gamla sydstatssläkterna en erinran om ett enda stort paradis, som, tror man, ännu skulle ha levat kvar, om inte Nordstaternas horder av krigare och sedan köpmän hade våldfört sig på Södern.

Hur mycket betyder nu denna sydstatstradition i det dagliga livet?

Ett roande politiskt indicium hittar man i två kommuner i Alabama och en i Mississippi. Dessa tre kommuner

har sedan gammalt varit de enda inom de båda staterna som röstat republikanskt. Orsaken är att när Mississippi och Alabama 1861 utträdde ur unionen ratificerades utträdet aldrig av dessa tre kommuner, som höll på Nordstaternas republikanska idéer. Trots att förhållandet mellan de båda partierna nu, om man får anlita en grov förenkling, är omkastat på det viset att republikanerna, som vid utbrottet av inbördeskriget representerade de mera framstegsvänligas tankar, nu hyser det större antalet konservativa inom partiets vida ram, håller man inom de tre kommunerna fast vid partitraditionerna. På det sättet är det gamla fortfarande en bestämmande faktor.

På andra sätt är traditionen i utdöende. Vad som länge höll hätskheten mot yankees vid liv var den ekonomiska utpressning som otvivelaktigt följde under årtiondena närmast efter inbördeskriget. Först nu börjar Sydstaterna hämta sig en smula, och de ekonomiska påminnelserna om nederlaget blir mindre påträngande; en del gamla sydstatskavaljerer som man träffar talar också med beklagande om att den traditionella känsloinställningen till barbarerna i norr under det senaste årtiondet har uppluckrats. Nu har soldaterna kommit tillbaka från kriget, många efter att ha fått kontakt med nya idéer i Europa och tagit intryck av vapenbröderna från Nordstaterna. En drastisk illustration till den förändring som trots allt ägt rum kunde man en dag se ombord på ett tåg mellan Memphis och Birmingham: på plattformen utanför en pullmanvagn stod två vita flottister och en kolsvart

underofficer i flottan och pratade med varandra under de fredligaste former, och alla tre talade tydlig sydstatsdialekt. De sydstatsbekanta som man berättar detta för vill ogärna tro att en sådan upplösning av gamla seder har kunnat åvägabringas av kriget. Det är tre avsteg från det vedertagna som här är församlade: att en färgad tilldelas befälsställning i flottan, som är konservativare än armén; att han i Södern släpps in i en pullmanvagn utan att vara porter; att vita sydstatsbor talar med honom på jämlikhetens plan.

Ett sista exempel på förändringen har kapitolium i Montgomery som skådeplats. Framför byggnaden står bl. a. en staty av en känd sydstatsläkare. En medelålders herre och hans ungefär tioårige son kommer gående längs fasaden bakom statyn. Pojken är ivrig, och på sitt mjuka alabamatungomål filosoferar han över vad han ser. När de båda kommer mitt bakom statyn pekar han på bronsgubben och säger till pappa på bleka allvaret:

— I bet you five dollars that's Lincoln.

Tanken att Lincoln och inte Jefferson Davis skulle pryda kapitolium i Montgomery hade för tio år sedan inte kunnat dyka upp i den äventyrligaste pojkhjärna i Södern.

Omläggning av Tobaksvägen.

Georgia är Askungen i sydstatsfamiljen. Det är en stat på drygt tre millioner invånare och en där Söderns elände

har frodats i uppseendeväckande former; Erskine Caldwells "Tobaksvägen" är ett stycke landsbygds-Georgia som det var för tjugu år sedan och som det delvis fortfarande är. Men Georgia har på de senaste åren genomgått större förändringar än någon annan stat i Södern, och från att vara en av de yttersta har den på dessa få år marscherat fram till sin ställning som den mest progressiva och reformvilliga av allesammans. Det är i första rummet den unge guvernören Ellis Arnall som under sin period som statens ledare har åstadkommit förändringarna.

Före hans tid var det två herrar vid namn Eugene Talmadge och E. D. Rivers som omväxlande innehade guvernörsposten, flera perioder vardera. Det är svårt att säga vilken av dem som var värre. När Rivers sista gången avtågade från kapitolium i Atlanta, ansågs det allmänt att han hade med sig en del av statens tillgångar i fickan, ehuru detta inte kunde bevisas inför domstol. Talmadge, som nästa år återigen tillträder guvernörsposten, har inte haft dylikt för sig men har såsom den mäktige ledaren av ett reaktionärt politiskt maskineri förhindrat all social utveckling under förkunnandet av den vita rasens överhöghet. Valkampanjen 1942, som slutade med Arnalls seger över Talmadge, var häftig och skulle kanske ha gått annorlunda, om inte de skandalösa förhållandena vid universiteten i Georgia just då hade tilldragit sig uppmärksamheten över hela landet och åsamkat Talmadge

så dålig press utanför staten att det också gav eko innanför statsgränsen.

Arnall segrade på ett omfattande socialt program i Roosevelts anda, och det märkliga med det är att det på många punkter har genomförts eller är på väg att genomföras. Programmet innebär en ny giv för Georgia och en ny giv för Sydstaterna.

Obligatorisk skolgång har för första gången införts i staten. Tidigare besöktes skolorna av ungefär 60 proc. av de vita barnen och bortåt noll proc. av de färgade, och bibehållandet av detta gamla skolsystem ligger guvernör Talmadge särskilt varmt om hjärtat. Det nya skolprogrammet, som också omfattar en avsevärd höjning av lärarlönerna — tidigare bland de lägsta i landet, och det är inte mycket i Amerika — och införandet av pensioner för lärarkåren, är på god väg att genomföras, fast det största hindret har varit bristen på skolbyggnader, eftersom den allmänna knappheten på material har omöjliggjort något vidlyftigare byggande under krigsåren.

En annan viktig nyhet är bildandet av ett 21-mannaråd som har lett den ekonomiska och sociala utvecklingen i Georgia; för småindustrin och lantbruket, som båda dominerar statens näringsliv, har dess rådgivnings- och planeringsverksamhet redan varit till stor nytta.

Förhållandena i statens straffanstalter har grundligt reformerats. Tidigare var det vanligt att gäng av kedjefångar lånades ut som slavarbetare åt folk som stod väl med myndighetspersonerna; förhållandena inom fängel-

serna var ruskiga, och brutal kroppslig bestraffning hörde till ordningen för dagen (en inblick i hurdana förhållandena var fick man för en del år sen i en bok och en film som hette "Jag var en förrymd kedjefånge"). Typisk för det nya systemet är en stor lantbrukande straffanstalt utanför Savannah för personer som har gjort sig skyldiga till lindrigare förseelser: det är ett fullkomligt mönsterjordbruk, och den del av avkastningen som fångarna själva inte äter upp går till välgörande ändamål.

Röstskatten, the poll tax, som framför allt var till för att hindra negrerna från att komma till valurnorna, har avskaffats; Georgia var den första stat i Södern som gjorde detta. I omorganisationen ingick vidare utbyggandet av vattenvägar och kraftverk, inrättandet av ett hela staten omfattande sjukvårdsväsen, rösträttens sänkning till arton år, en genomgripande revision av statens konstitution. Mycket av detta har kostat pengar; likväl har Georgias statsskuld under Arnalls guvernörsperiod nedbragts med 20 millioner dollars.

Av större betydelse än alla de övriga punkterna tillsammans är emellertid en annan fråga, som Arnall ägnat huvudparten av sin energi. Den gäller fraktsatserna på järnvägarna, och den berör fördelningen av industrin över hela Förenta staterna.

I korthet beskrivet är det på det sättet att fraktsatserna på de amerikanska järnvägarna är olika höga i olika områden. De är lägst i den fyrkant som ligger öster om

Mississippi och norr om Potomac och Ohio, alltså Nordstaternas gamla industriområde. Högst är de i Montana, Wyoming, Colorado och Utah. I den sydöstra rektangeln är de i genomsnitt 39 procent högre än norr om Potomac och Ohio. Att det har blivit så är ganska lättförklarligt. Ju mer industri det finns inom ett område, desto mer frakt får järnvägarna och desto billigare kan den forslas. Man kan också förklara saken på ett annat sätt: de höga frakterna utanför det ursprungliga yankeeområdet är ett ekonomiskt förtryck som den starke utsätter den svage för. Den senare förklaringen ligger nära till hands i Sydstaterna, där man ju inte har glömt perioden av nordamerikanskt ekonomiskt busliv under årtiondena efter inbördeskriget och där man ännu med större lidelse än på andra ställen utanför nordöststaterna talar om bläckfisken Wall Street, som sträcker ut sina armar över kontinenten.

För Sydstaterna betyder de nuvarande fraktsatserna framför allt att systemet lite industri och mycket, knapert jordbruk blir nästan omöjligt att övervinna annat än i krigstid, när naturtillgångar och arbetskraft mobiliseras så som de inte gör under fredlig utveckling. Ett praktiskt exempel på vad fraktsatserna betyder för Sydstaternas industri kan vara tillräckligt. Det finns en porslinsfabrik i den lilla staden Gordon i Georgia. Att skicka ett ton porslin från Gordon upp till Cincinnati i Ohio, som är en sträcka på 935 kilometer, kostar ungefär 15 dollars. En annan porslinsfabrik finns uppe i Ohio, i East Liverpool. Att frakta ett ton porslin därifrån till St.

Louis — en sträcka som hela vägen ligger ovanför Potomac—Ohio-linjen och som är nästan på kilometern lika lång som den mellan Gordon och Cincinnati — kostar inte mer än 10 dollars och 50 cents. Det säger sig självt att Sydstaterna av denna orsak måste förbli en leverantör främst av jordbruksprodukter, råmaterial och halvfabrikat; även om arbetskraften på grund av det måttligt utvecklade fackföreningsväsendet i Sydstaterna ställer sig i genomsnitt billigare än den gör norr ut, blir ju industrin där enormt handikapad. Med de nya bomullsplockningsmaskinerna i faggorna är det nödvändigare än någonsin att förnya industrin. Som man ser saken här nere är staterna i nordost i förhållande till kontinenten i dess helhet överbefolkade och överindustrialiserade. Staterna i väster är underbefolkade och underindustrialiserade. Sydstaterna är överbefolkade och underindustrialiserade, och följaktligen är det för dem mest angeläget att åvägabringa en balansförändring.

Hela denna historia med fraktsatserna, som nu är på väg att definitivt lösas med en för Sydstaterna förmånlig utjämning av tarifferna, har i femtio år varit ett diskussionsämne i Södern, fast ingenting positivt tidigare har gjorts åt saken. Även Arnalls företrädare och efterföljare Talmadge har under sina valkampanjer dundrat väldeliga mot Nordstaternas förtryck. Varför har man då inte gjort några allvarliga försök att få en förändring till stånd?

Där kommer negerfrågan in på nytt. Det är lag på att järnvägarna ska förse färgade resenärer med som det heter

"avskilda men likvärdiga" bekvämligheter. Avskilda är de, ända från stationsingångarna, som är två på den minsta bondstation, men med likvärdigheten är det sämre beställt. Man kör in nittio negrer i en vagn som skulle rymma trettio vita; och i restaurangvagnarna i Södern finns det summa två bord som kan avskiljas från de övriga medelst ett draperi, ifall någon färgad skulle falla på den napoleonska idén att inta sin måltid i förfinad omgivning (det lär ha hänt). Vad järnvägsbolagen alltså gör, är att de till de färgade säljer tredje klass bekvämligheter till första klass pris, och det bär sig bra. När en politiker av Talmadges typ börjar gaffla om järnvägarnas diktatur, tar man det lugnt, för man vet i alla fall att så länge han sitter kvar, kan man ha negerslum också i järnvägsvagnarna. Följden är att man inte ogärna sticker till en sålunda sinnad politikers kampanjfond en hacka, och är sedan så mycket säkrare på att när valtalandet är över, ska det på några år igen inte bli diskussion om fraktsatserna.

Det passar bra att ha Atlanta som slutstation i en sydstatstur. Man är närmast nutiden där, och även om politiska bakslag ännu kan komma, har Tobaksvägen under de senare åren skötts om och moderniserats så grundligt att den knappast kan växa igen alldeles och bli som förr. Alabama har på allra sistone vänt in i samma riktning som Georgia följt, och ett visst mått av politisk sanering är i görningen i Louisiana. Till och med i Mississippi

släpps en del reformer motsträvigt igenom. Motståndet mot den grundliga omorganiseringen av näringslivet i Tennessee-dalen hör man mindre och mindre av. Genom Trumans tillträde till presidentposten har den politiska trafiken mellan Washington och centralstaterna öppnats, vilket alltid kan bli till någon liten nytta. Både CIO och AFofL är i full fart med att via arbetaropinionen mjuka upp Söderns politiska tänkande inför 1946 och 1948 års val; ehuru de kampanjfonder som står till förfogande i jämförelse med uppgiftens storlek inte är alltför respektingivande.

Efter många årtionden av stagnation, av försök att återuppleva det förgångna och glömma att det är förlorat, har samtiden börjat göra sitt intåg i Södern. Den miljö, som Faulkner med sådan personlig intensitet, med så konsekvent fantasi och så djupa historiska insikter har åskådliggjort, och vars tragik han som konstnär upplevat starkare och med större närhet än någon annan i sydstatslitteraturens historia, är till slut på avskrivning. Vilka följder Sydstaternas definitiva införlivande med Förenta staternas gemenskap till slut kan få är det ännu för tidigt att tala om med någon visshet, särskilt som opinionen längre norr ut, där man har sina egna problem att fundera över, i allmänhet inte är på det klara med den förändring som är på väg och inte är särskilt intresserad av den. På de senare åren har kriget och de vidgade kontakterna, särskilt bland den intellektuella ungdomen, medfört en viss europeisering av amerikanska tänkesätt, en

större förståelse för den relativism och den betänksamhet som har sin rot i europeiska nederlag. Om sydstatskulturen i en närmare framtid skulle helt inkorporeras med de nordligare tänkesätt som man nu är van att betrakta som de amerikanska, skulle avståndet mellan europeisk och amerikansk livskänsla komma att te sig mindre än det hittills har gjort. Det är inte säkert att amerikanerna i det långa loppet skulle fara illa av det.

PIONJÄRSTÄMNING

På en reliefkarta över Amerika ser man öststaternas bruna bergremsa innanför kusten ligga som en palissad mot havet och Europa, och söder ut svänger den in i ett befästningssystem av kullar och träskland. Mätt med europeiska mått är detta ett stort område, men i jämförelse med kontinentens proportioner ett smalt bälte. Innanför ligger det vidsträckta Amerika — slätterna som det för hundra år sen gick åt månader att färdas över, och i sydväst öknarna som var livsfarliga att beträda. Det är ofantliga vidder som det ännu tar enformiga dygn att betrakta från tågfönstret och enformiga timmar att överblicka från flygplanet; och ändå är inte resandet slut, bortom prärien och högslätterna ligger bergryggar och bortom dem den bjärta strandremsan mot Stilla havet. Så länge man stannar på östkusten har man ännu inte någon föreställning om vidderna, och trots kartans vittnesbörd tycker man Chicago ska ligga ungefär mitt i landet. Det tar sjutton timmar dit med tåg, men ändå har man inte stökat undan mer än en femtedel av hela resan från kust till kust.

Västern består av fyra stora avsnitt, som av geografiska skäl ännu är ganska klart skilda åt: Mellanvästern, staterna i nordväst, sydväststaterna som omfattar Texas med grannländer, och den kaliforniska kustremsan.

Mellanvästern har i öster Pittsburg, Cleveland och Buffalo som rökiga porthus mot det gamla New England, i söder linjen mellan majs- och bomullsodling som gräns mot plantagestaterna, i väster Klippiga bergen som vall. För hundra år sen var det en väldig fyrkant av prärie-gräs med gröna öar av lövträd och djupa, slingrande flod-fåror. Nu är det organiserade resurser, sädesfält och fabriker, urhemmet för den melerade och vitala, ännu inte definitiva människotyp som man betraktar som den specifikt amerikanska, den som Grant Wood målade mot en bakgrund av mjukt böljande plogfåror och insektlikt stela vindhjul, och den som nu, med sitt alltför lättvindigt påhäktade Main Street-leende, på de många färgfotografierna avtecknar sig mot unionens flagga.

Staterna i nordväst och i sydväst, med berg och dalgångar i norr, högslätter i söder, har det gemensamt att de ännu inte är fullt utnyttjade och att man inte ens har riktigt klart för sig hur mycket som kan göras av dem.

De stora dammbyggnaderna i nordväst öppnade strax före kriget nya möjligheter att utvinna rikedomar ur glest bebyggt land. Alaska, nordväststaternas utlöpare, upptäcktes på nytt av amerikanska soldater som skulle trygga västkusten mot japanerna, och det befanns vara mer beboeligt än man hade trott. Uppe i det hörnet fanns det

mer kvar av en frontier i ordets gamla bemärkelse än man hade tänkt på.

Över de tuviga och torra högslätterna i sydväst bildar den solheta luften "mirage", glindrande värmelager som även för en otörstig blick breder ut sig häpnadsväckande sjölika ända fram till några hundra meter från åskådaren och ur vars blanka ytor ökenklipporna stiger upp likt öar som förstärker intrycket av vatten. Sydväststaternas folk drömmer om att konstbevattning en gång ska göra sådana illusionssjöar till verklighet, och att de stora heta betesmarkerna ska bli sädesfält och fruktträdgårdar, ymniga som Kaliforniens. Där skulle en ny frontier skapas med teknikens hjälp.

Strandremsan från San Francisco och söder ut är det andra utnyttjade stycket i väster. Befraktare, fruktodlare, pensionärer och filmfolk verkar och vegeterar där i jämn mild värme året runt; den artificiella amerikanska varvsindustrin under kriget byggdes där på några månader upp som ur en meccanolåda; mellan de mörkgröna bladen lyser apelsinerna från de planterade trädraderna; i San Francisco sträcker Golden Gate Park sin långa välplanerade ljuvliga rektangel ner mot havet och badstranden, och brospannen välver sig oändliga från den kulliga staden ut i sommardiset.

Hela detta västra jätteområde har en gemensam historia, som snabbt bredde ut sig över kontinenten. Utforskandet och bebyggandet pågick utan avbrott fram till kraschen 1929. Människor och verktyg först sipprade, sedan ström-

made, sedan dånade ut över kontinenten, som när vatten bryter sig igenom. Man bedrev ytbruk av den bördiga jorden, högg ner skogarna för att få virke till hus, smällde upp sågverk och fabriker för att förädla virket och göra saker att fylla husen med. Hela processen tog drygt hundra år; så upptäckte man, just när en ekonomisk vågtunga hade brustit och man föll, att man var framme vid Stilla havet och där tog vägen slut. "America is West, and the wind blowing", heter det i en dikt av Archibald MacLeish; pionjärerna hade varit på vandring där i hundra år; men nu var man plötsligt framme och det var stopp. Västerns naturtillgångar hade synts outtömliga, man hade aldrig tänkt sig dem annat än som outtömliga. Det amerikanska överflödet hade varit en självklar kontrast till den europeiska fattigdomen; och plötsligt stod man där och måste tillgripa nya metoder och en sorgfälligare planering för att få rikedomarna att räcka till. Rooseveltepoken löste aldrig problemet, och man fortsatte under hela perioden att resonera om den numera "mättade" ekonomin. Så kom andra världskriget och visade att Västerns produktionsresurser fortfarande var kolossala (och att New Englands var mer än stabila och Söderns större än man trott), och att de i ett nödläge kunde planeras fram. The frontier, gränsen mot den obrukade ödemarken, var ännu inte flyttad för sista gången, och fortfarande var det sant att "America is West". Efter kriget följde en andhämtnings- och oenighetspaus, och i olika politiska läger drog man motsatta slutsatser av

krigsårens produktionsuppvisning. De radikala menade att inte bara krig utan också arbetslöshet, även en procentuellt relativt liten sådan, var ett nödläge, och att en federal planering av Västerns produktiva energi måste fortsätta också i fredstid. De konservativa — och de politiskt mest aktiva bland dem är just de industrimän och bönder som äger huvudparten av Västerns materiella tillgångar — var trötta på alla blanketterna och förbuden som kom från Washington, dessutom stolta över den lojalitet med vilken man hängivit sig åt den gemensamma ansträngningen, och tyckte kriget hade visat just att när den privata företagsamheten bara ville, kunde den; därför skulle man i så stor utsträckning som möjligt återställa den gamla ordningen. Ännu efter kriget är Västern på detta sätt skådebanan för de stora politiska motsättningarna i Amerika: det stora område där resurserna finns att hämta, och där man avgör hur vinsterna ska fördelas.

Franska upptäcktsresande vågade sig först väster om Appalacherna; de rapporterade hem om den stora floden Mississippi, liksom de tidigt var med om att beskriva norra Skandinavien för den reseskildringshungriga publiken på kontinenten. Den första boken om Mellanvästern, som handlade om detta område fast den hette "Description de la Louisiane", utgavs av upptäcktsresanden Louis Hennepin 1683. Sedan kom britter, och sedan amerikafödda pälshandlare, krigare, naturforskare och folkloris-

ter; och i början av 1800-talet begynte den stora strömmen som drev indianerna framför sig.

De flesta i den folkvandringen tog sig fram i oxdragna kärror, långsamt och tungt, med hustrur och ungar och bara det nödvändigaste, ingenting, hette en pionjärregel, som för ägaren var värt mindre än en dollar skålpundet. Vecka efter vecka gnisslade vagnarna fram över slätterna, sedan man racklat sig utför bergssluttningarna i öster. Det svisjande gräshavet var oändligt; man tappade det igenväxta spåret, och bakom en svallade ens egna hjulränder igen som kölvattnen efter emigrantfartygen hade gjort. Man hade indianerna att vara rädd för, och det föreföll inte heller alltid så lätt att komma på god fot med dem som redan hade slagit sig ner och som talade det nya landets främmande språk. Hur riskabelt det kunde kännas att göra resan mot väster är bättre än någon annanstans beskrivet i Ole Rölvaags stora trilogi om den norske immigranten Per Hansa som så småningom tog sig fram till sitt nya hem och lärde sig hur man skulle utvinna rikedomar ur den orörda jorden.

Andra, som hade bättre om pengar, kom med båt rätt in i det stora slättlandet, och Mississippi blev den stora trafikådern. Vid 1800-talets början var floden ännu yttersta gränsen för de kända markerna — utgjorde till och med en gräns för vart tanken förmådde sträcka sig, som en av skedets framstående amerikanska reseskildrare, Timothy Flint, uttryckte det. Men redan på 1810-talet fanns det en hjulångare som skovlade sig upp-

för den långa breda floden, och tjugu år senare trafikerades Mississippi av hundratals fartyg som förde resenärer från New Orleans ända upp till Minnesota. Det blev en immigrant-, export- och turistled (Fredrika Bremer och Almqvist var bland turisterna) av för dåtida förhållanden kolossala proportioner, och ända fram till inbördeskriget ökades mississippivägens betydelse alltmer. För Mellanvästern — "the Egypt of the West", som Lincoln kallade det — hade farleden också en annan viktig funktion utom att vara exportväg för varor och importväg för arbetskraft. Genom Mississippi kom andra äventyr än präriens och det flitiga jordröjandets in i Mellanvästerns liv. Om somrarna uppenbarade sig herrskapen från plantagerna i Louisiana; de kom för att slippa den fuktiga hettan vid golfen, och de förde med sig skaror av slavar och mjukt förfinade, sydländska seder. Strax före inbördeskriget hade många av dessa familjer köpt sommarställen uppe i Minnesota, som först senare vart den stora svenskbygden, och dit återvände de regelbundet. Också de som levde på flodtrafiken, de färgrika existenser som Mark Twain berättade om i "Huckleberry Finn" och i "Life on the Mississippi" som fortfarande är den bästa monografin över floden, förde in något av den stora oron i Mellanvästerns ägohungriga idoghet; det var rallarfigurer och den stora kontinentens sjöfolk som inte ville bryta mark och slå rot. Ombord på flodångarna trivdes också yrkesspelare och andra äventyrare som försökte ta hand om immigranter och turister och bildade ett särskilt osäkerhets-

moment i flodlivet. På det sättet blev Mississippidalen ett ovanlighetens bullriga och brokiga dike tvärs ner genom vetelandet. Det var som Charles D. Stewart, doyen för Mellanvästerns publicister och ordförande i deras författarförening, skildrar det i en av sina essäer — på Mississippi och dess bifloder kom den stora omvärlden fram till stugknuten och blåste i ångvissla:

Och tänk om du som har bott i din avsides belägna skogsgård tillsammans med din magra gumma Lize, och som aldrig har hört Barnums ångpositiv eller sett en elefant eller ett lokomotiv, skulle få vara med om att denna underbara skapelse kom runt flodkröken och stannade bara för *din* skull och upphov sin stämma för att hälsa dig och din stapel av vetesäckar — vad skulle du säga om det? Bondgubben hoppade jämfota upp och ner och stimmade: "Blås igen, pojkar, blås en gång till. Gumman min ligger uppe i kåken och är sjuk så hon kan inte komma ner och titta, men om ni blåser en gång till för henne så ska ni få ett par råbockshorn." O, bedrägliga mänsklighet! Kapten visste att John själv bara ville höra det en gång till, och han klämde i med det kraftigaste bölande som ångvisslan kunde åstadkomma.

Frampå 80-talet hade järnvägarna trängt ut flodtrafiken, och pionjärgärningen blev industri. Mellanvästern, som vid 1800-talets början hade haft en befolkning på omkring 50,000 människor — de fanns huvudsakligen i Ohio och Indiana — hade 1880 17,5 millioner och 1920, efter fyrtio års järnvägstrafik, 34 millioner. I hur hög grad denna snabbt tillväxande befolkning bestod av immigranter behövs det bara ett exempel för att visa: 1910

hade Nebraska ungefär 1,2 millioner invånare och av dem var över 900,000 födda utomlands. Mellanvästern befolkades inte på vanligt sätt, som när en så långsamt regnar full, utan som när man fyller den hinkvis. Detta är den viktigaste egendomligheten med hela området, och anser man att denna del av republiken är den mest amerikanska, den för Förenta staterna mest representativa, så blir också den snabba befolkningspåfyllningen det viktigaste elementet i Amerikas historia.

De som slog sig ner inte på prärien utan i skogstrakterna — öster om Mississippi, i Minnesota, längre väster ut åt bergen till — hade innan de kunde komma i stora hopar haft en skara förelöpare som också tillhörde löskekarlarna: det var timmerhuggarna. De, och i viss mån anläggsarbetarna, bildade i mycket högre grad än romantiserade cowboys i söder och guldgrävare i nordväst det inslag som gjorde Västern vild. Under somrarna höll de till i sina huggarläger och man såg inte mycket av dem i de lugna småstäderna utefter flodstränderna; men på senhösten, med de sista timmersläppen, kom de åkande utför vattendragen på flottarna, törstiga, flicksugna och penningstarka. Med hjälp av timmerhaken hoppade de från stockarna vigt upp på bron över den lilla floden, och därifrån gick de raka vägen, i broddade pjäxor som ekade mot trätrottoarerna och nötte långa tråg i dem, till saloonerna och fick sig den första höstfyllan. "Timber beasts" och "forest savages" kallades de av de bofasta,

som plockade dem på hopsparda pengar, och hela hösten fyllde de saloonerna med påstridigt skrävel om sina bravader i skogarna. I Mellanvästern spelade de samma föraktade och beundrade roll som rallarna gjorde under järnvägsbyggenas period i Sverige. De slogs och söp, och efter mörkrets inbrott var gatorna osäkra för fruntimren; men sedan de supit upp pengarna och ätit upp matkupongerna som de hade köpt första dagen, gav de sig i väg till nya hyggen och skalade rent; de var ett farandes folk och ett äventyrligt släkte.

I hela den enastående kraftutveckling, som det snabba uppbyggandet av Mellanvästern utgjorde, hade skogsarbetarlagen förvisso ett av de slitsammaste och minst givande jobben: där de hade röjt kunde odlarna flytta in, och på deras grovknog grundades åtskilligt av det kapital som sedan utnyttjades för Mellanvästerns industrialisering. I modern amerikansk historia har de emellertid sin speciella plats inte bara därför, utan också på grund av det folkliga sagoepos som lagades till under sommarnätterna i skogskojorna. Det är — jämte den indianska mytologin, negrernas rytmiskt och melodiskt rika sångskatt och obygdernas omdiktning av det europeiska folkvisematerialet — en av de viktigaste beståndsdelarna i amerikansk folklore.

Denna utförliga och episodrika folksaga handlar om jätten Paul Bunyan som var ledare för det märkligaste av alla skogshuggarlag, höll en blå jätteoxe som sällskapsdjur och timmerdragare och bara hade två lidel-

ser i livet, tungt arbete och mycket mat. Paul Bunyan var nittisju yxskaftsbredder över midjan och kammade skägget med smågranar. Hans närmaste man i laget var — och det säger en del om vad våra släktingar till en början sysslade med i Amerika — Stora Svensken, en solid, hygglig, plikttrogen linkalufs som var trögtänkt och mycket fåordig, med den svenska brytning som roar amerikaner. Lagets räkenskaper sköttes av Johnny Bläckslängare som hade alla förtjänster en tummare annars anses sakna: det fattades aldrig löning när han var med, och han räknade aldrig fel fast han hade med tusen man att göra och summerade ner millioner klampar om året; men så gjorde han av med två tunnor bläck i månaden. I köket regerade Majsbröds-Mager och Gräddstruts-Tjockis, och deras uppgifter var maktpåliggande fast Paul Bunyan hade uppfunnit många metoder som underlättade matlagningen. När man gjorde plättar till exempel, hade man en norsk skidmästare som kanade omkring och smorde den heta stekplåten med två fläsksjok fastbundna under fötterna, och plättarna serverades sedan av ett gäng som åkte rullskridskor utefter borden. På gården bakom kokhuset hade elva man ständigt göra med att skyffla undan kaffesump och äggskal. Paul Bunyans lag hade avverkat skogen i nitton stater, och vad de hade varit med om under den tiden är en lång historia.

Det är en skämtsaga full av roliga och saftiga detaljer. Den kom inte att uppteckna förrän på 20-talet men har sedan snabbt vunnit sin ställning som en amerikansk

klassiker; särskilt var det 30-talets vidsträckta folkloristiska undersökningar och rikhaltiga publikationer som öppnade den amerikanska publikens ögon för värdena hos folkliga, gärna regionalt bestämda diktformer. Hur sagorna om Paul Bunyan uppkommit och vilka element som ingår i dem är ännu inte närmare undersökt, kan väl kanske inte heller utredas. Uppteckнaren, James F. Stevens, som också skrivit utmärkta uppsatser om särskilt Nordväststaternas pionjärliv, säger om rötterna till sagocykeln att "de gamla gråskäggen bland timmerhuggarna visste ingenting som sin hjältes ursprung; han var hjälte redan när de var småglin. Kanske hans skapare lånade ett och annat uppslag från den store Gargantuas leverne; kanske inte. Som Bunyan nu framträder är han absolut amerikansk från hjässan till fotabjället. Han förkroppsligar på ett fulländat sätt den amerikanska kärleken till stora ord och stora tag, det överflöd och den uppfinningsrikedom som är sant amerikanska. I själva verket är han inte en skapelse av en person utan av generationer. Berättare i tusental vid lägereldar vitt spridda över kontinenten har tillsammans plockat ihop de drag som format hans kolossalbild."

Så har det gått till, ehuru Gargantua kanske förefaller mer umbärlig i sammanhanget än både Münchhausen och de europeiska folksagornas storätande jättar, kanske också umbärligare än de norska folksagornas finurlighet; men detta är något för den amerikanska litteraturhistorien att fundera över. Vad man omedelbart

ser är spegelbilden av skogsjobbets stämning: motvillig, lite purken aktning för det stora jobbet och den tunga ansträngningen, skämtsamt skrävel med de ofantliga vidderna och de gränslösa resultaten och godlynt skoj med vedervärdigheterna, enorma fantasier om mat, mättnad och vila, gyckel med de nationella egenheterna hos de olika landsmän som samsas i skogarna. Huvudfiguren har den amerikanska kontinentens format; och sagocykeln om honom ger på sitt sätt Västerns pionjärstämning starkare än till och med Rölvaags epos.

Medan Paul Bunyan ännu skötte avverkning och timmerdrivning öster om Mississippi gav sig Rölvaags hjältar ut på prärien. De flesta slog sig ner någonstans vid en skogsplätt, sådde och började bygga medan den första skörden kom upp. Pionjärerna under det tidigare skedet hade med sig några få verktyg, såg, yxa och timmerkil, och robinsonadernas vanliga hustyp var en s. k. log cabin, en stuga av runda stockar, som för vinterkylans skull tätades med lera. Den ansågs länge vara en amerikansk uppfinning, oupplösligen förbunden med den unika pionjärmentaliteten, men det har senare utretts att byggnadstypen har sitt ursprung i den vanliga svenska timmerkåken. Mer amerikansk verkar på främlingen den byggnad kring källan som man ännu i dag hittar på gamla gårdar i New England och väster ut. Man byggde helst boningshuset invid en källåder som rann upp i en backe, och strax nedanför källan slog man upp ett litet hus. Inne i det

grävde man en bassäng, lagom grund för att vattnet skulle hålla sig rinnande, lagom djup för att det skulle nå upp till kanten på de stora mjölkkärlen. Den svala skymningen inne i källhuset, vattenåderns låga mummel, viskningarna från skuggträden utanför, den hundraåriga rökdoften som tränger in från rökhuset intill — en het sommardag, när man kommer in för att hämta en kall ölflaska som ligger i bassängen med lossnad etikett, kan det gamla källhuset ännu plötsligt fylla en med en överväldigande stark stämning av nybyggarliv och självhushåll, som inte ens flaskans plåtkapsyl, denna symbol för det moderna industri-Amerikas ständiga och uppfinningsrika kamp mot det varma sommarklimatet, riktigt kan skingra.

Jorden som man kom till var oftast bördig fast torkan kunde vara besvärlig ibland, särskilt längre väster ut, och vintrarna blev hårdare än den som kom ut på försommarn kunde förmoda. Majsen och vetet rände upp, kryddorna och de många okända grönsakerna, som man fick frö till av hjälpsamma grannar, gav omväxling åt dieten, och boskapen levde bra på präriegräset som var så händigt att det framåt hösten torkade på rot och inte behövde ladas förrän vintern var alldeles inpå. För många lyckades det bra med ens, andra fick flytta för att försöka få tag i bättre mark. Oftast fortsatte de längre väster ut, vilket emellanåt visade sig vara en dålig spekulation, ty i bergsstaterna kom torrperioderna tätt, och luftens låga fuktighetshalt, en faktor som man ju inte hade kalkylerat

med, äventyrade skördarna också när nederbörden var något så när. Huvuddelen av dem som slog sig ned i Nordväststaterna var andra och tredje generationens amerikaner, födda i Mellanvästern, och de som stod rycken inför motgångarna och inte återvände öster ut, betraktade gärna sig själva som en sorts dubbelpionjärer, släkter som garvats två varv och hade en extra väl utvecklad nybyggaranda.

Ungefär hundratretti tunnland var hade nybyggarna till sitt förfogande utan särskilt köp, och att odla upp detta var ett slitsamt göra; men när man kommit i gång levde man också ganska gott på vad jorden gav. I den amerikanska föreställningen om Mellanvästern sådan den var före industrialismens stora frammarsch avtecknar sig seniga gestalter mot vida fonder av slättland och rymd; man minns solnedgångar över prärien, blåsten som far över sädesfälten, snöstormarna om vintern, vindhjulets knirkande under de tysta sommaraftnarna, de gamla kåkarna övervuxna av klängväxter och de nya lantbruksredskapen som kommer med järnvägen. Men lika viktigt som något av detta är kökträdgårdarna, måltiderna, mammas och mormors matlagning, det varma majsbrödet, skinkan och de stekta äggen till frukost ("det är ingen idé att smeta ner en tallrik för mindre än halvdussinet"), stekarna, fruktpajerna och det doftande kaffet såvis. I H. L. Davis' åskådliga roman "Honey in the Horn" finns det en beskrivning av kvällsmaten till vardags i ett välsituerat farmarhem i Oregon, någon gång mot slutet av förra år-

hundradet — matsedelns omfång är imponerande och typisk för annan amerikansk litteratur i samma genre:

Det var bara vanlig vardagsmat som hade dukats fram på kvällen, men gott om varorna. Där fanns stekt rådjurslever med lök, och med lite mer stekflott än som var nödvändigt; biffar, fina bitar men helvetiskt illa tillagade, med all saften urstekt och invispad i en avredd sås; potatis, stekt i ugn så att fodralet har spruckit upp och visar det vita innehållet; haricots verts vars doft och näringsvärde väl inoljats med ett stort stycke saltfläsk; rotmoslåda genomdränkt med smör; sallad skuren i tunna strängar, uppmjukad i hett vatten och överhälld med ättika och baconflott; tomater sammankokta med gamla brödkanter; gul majs avskalad från kolven och kokt i mjölk; kalla rödbetor, en burk småpickles och flera laggar varmt majsbröd. Till detta fanns syltade tomater, persikomos och tre sorters marmelad. Som dessert var det äppelkompott med sur grädde och två slags paj, en med blåbär och en med röda huckleberries. Landet födde sina bebyggare väl; det fanns vilt, boskap och trädgårdar och ingen behövde svälta annat än om man hade fördärvat magen genom att lägga in för mycket.

Mycken privat uppfinningsrikedom och mycken hjälpsamhet grannar emellan hade gått åt innan man kom så långt; men sedan var man i stort sett också belåten. Mänskligt att döma hade man sitt på det torra, och vad man ägde hade man egenhändigt byggt upp. Majoriteten av inbyggarna kom direkt från den europeiska fattigdomen. Majoriteten kom från utsugna tyska och polska industriområden (från sådana textilhelveten som Hauptmann och Reymont skrev om), från Irlands svartnade potatisåkrar, från bakgatorna i Neapel och från Norr-

lands bolagsskogar. När de kom hade de inte med sig mycket mer än ilskan och modet att försöka på nytt: de var inte kulturbärare, knappt läskunniga; de var hungriga. De kunde konsten att ligga i, att odla upp, att sedan bygga städer och grunda industrier; men för den unga republiken var de ett kulturproblem, och eftersom så få årtionden har gått sedan denna stora folkförflyttning avslutades, är det inte mer än naturligt att detta problem ännu inte har funnit sin definitiva lösning.

Chauvinistiska amerikaner — och självklart finns det särskilt gott om sådana i Mellanvästern — har om den amerikanska pionjärtypen skrivit fler idealiserande utläggningar än om något annat folkelement i landet. Man har velat vrida det därhän att pionjärerna gav sig ut mot väster i det medvetna syftet att uppbygga ett frihetens gudsrike på jorden och att folkflyttningen egentligen var en stor ideell rörelse. Samhällsandan från de ursprungligen puritanska bygderna fördes, har man menat, ut till de stora vidderna, och här började den puritanska idealismen att blomma, här föddes äntligen den gedigna, fria, starka, företagsamma, altruistiska och genomhyggliga äktamerikanska människotypen. Det är visserligen sant att huvudsakligen materiella förmåner producerades, mat och maskiner, men pionjärtypen såg framåt mot tider när samhället alltigenom skulle vara idealiskt ordnat, och därför är det privata materiella framåtskridandet i grund och botten en ideell gärning. Denna belåtenhet med

Mellanvästerns ursprungliga livsstil, som bottnade i provinsiell självhävdelse och behovet att se farfar som hjälte, levde tämligen orubbad kvar tills desillusionen efter första världskriget färgade av sig också på uppfattningen av en så internt amerikansk fråga som denna. Men ännu i Vachel Lindsays kända dikt om morfadern, "The Proud Farmer", presenteras idealet utan skeptiska reservationer:

Into the acres of the newborn state
He poured his strength, and plowed his ancient name,
And, when the traders followed him, he stood
Towering above their furtive souls and tame.

That brow without a stain, that fearless eye
Oft left the passing stranger wondering
To find such knighthood in the sprawling land,
To see a democrat well-nigh a king.
— — —
His plowmen-neighbors were as lords to him.
His was an ironside, democratic pride.
He served a rigid Christ, but served him well—
And, for a lifetime, saved the countryside.
— — —
And tho' his tribe be scattered to the wind
From the Atlantic to the China Sea,
Yet do they think of that bright lamp he burned
Of family worth and proud integrity.

And many a sturdy grandchild hears his name
In reverence spoken, till he feels akin
To all the lion-eyed who build the world—
And lion-dreams begin to burn within.

Det är "Vikingen" och "Odalbonden" på en gång, fast lite sent för att man ska känna sig riktigt uppbyggd, sär-

skilt som de apostroferade handelsmännen med sina lömska själar också åberopade samma kärnfulla påbrå.

I själva verket var det nog så att det puritanska arv, som pionjärerna till äventyrs förde med sig, snarast fick tjänstgöra som en minsta gemensamma idénämnare. Det grannsämjans ideal som hade trivts i New Englands småsamhällen tog man med sig, likaså den individualism och personliga frihetskänsla som de revolterande emigranterna från Europa på ett tidigt stadium hade utvecklat i sitt nya land. Men den i amerikanska erfarenheter förankrade (om också tyskinfluerade) kulturella blomstringen i New England vid 1800-talets mitt hann man naturligtvis inte tillägna sig mycket av under genomresan, och inte heller medförde pionjärtiden, som i sina olika faser räckte fram till första världskriget, någon egentlig förnyelse av revolutionsperiodens radikala idealism, som kunde ha fört ut de demokratiska grundprinciperna i det alltmer industrialiserade Mellanvästerns politiska vardagsliv. Det var en praktisk, rådig och flyhänt civilisation som utvecklades, och därur kom de drag som man sedan blivit van att betrakta som typiskt amerikanska: "styrkan och den grova ytan", heter det i den formulering som givits av pionjärtidens specielle historiker, Frederick Jackson Turner, "påhittigheten och vetgirigheten; den praktiska, uppfinningsrika läggningen som är snar att finna utvägar; det mästerliga greppet om materiella ting, som brister i det konstnärliga men har makt att åvägabringa stora resultat; den rastlösa nervenergin; den dominanta individualismen som

verkar på både ont och gott, och jämte detta den spänst och överflödande ymnighet som friheten föder".

Det var en vital men något grund mentalitet; och det i det långa loppet otillräckliga i denna Västerns läggning framhävs tydligast av uniformiteten som präglar livet i de tusentals nybyggda små och stora städerna. Från östkusten och till Klippiga bergen, från Stora sjöarna och ner mot the deep South: städerna ser överallt precis likadana ut, alla drug-stores har samma varor i likadana skåp och likadana förpackningar och samma röda skyltar blänker ovanför dörrarna, coca-colan rinner ur likadana automater och den krossade isen i glasen har samma dimensioner, bartenders ställer överallt med samma rörelser fram lika stora ölglas på den perforerade aluminiumplåten, uppfartsvägarna svänger fram till småstädernas järnvägsstationer med samma kurvor och bilarna är överallt lika många och likadant parkerade, tidningarna har samma material från Associated Press, bensintemplen är överallt vita och biograferna kör samma filmer, Life kommer ut på fredagarna och Reader's Digest omkring den tjugonde, överallt är det stekt höns till middag och vid alla colleges har flickorna uppkavlade blåbyxor och säckiga yllesweaters, överallt tror pojkarna att baseball är det manligaste i livet, överallt rekommenderar radiorösterna med lika överdrivet livsbejakande skådespeleri samma avföringsmedel och samma hjälp mot baksmälla, överallt är man lika vänlig mot främlingar och ställer (med hantverkarens stolthet över den egenhändigt tillver-

kade produkten) samma frågor om vad han tycker om Förenta staterna, överallt äter flickorna ice-cream sodas och alla enfamiljshus har en gungstol på verandan till vänster om dörren. Överallt är det som i Gopher Prairie, utom i det New England som har hållit sig likt i hundra år, i delar av Södern och några områden i sydväst, där indianer och mexikaner har fått sätta en viss prägel på tillvaron. Det var en enastående mångfald bland de människor som kom ut till Västern, en mångfald av språk, ansikten och vanor, och själva den rika variationen krävde en enkel, praktisk, händig livsform som alla kunde ena sig om: Main Street, någonting som man kunde lära sig på en eller ett par generationer.

Det var för det nya välbefolkade och uppröjda Amerika en nödvändig snabbprocess, men den tillfredsställde inte i längden. Mencken och Sinclair Lewis formulerade på 20-talet den irritation man började känna över grundheten och den intellektuella lättvindigheten i Västerns framstegsoptimism. Hamlin Garland, Frank Norris och Upton Sinclair hade redan tidigare sysslat med de sociala avigsidor som Västerns ideologi saknade blick för, och under senare hälften av 20-talet började Ruth Suckow sina stillsamt grundliga och inträngande, för hela Västern representativa beskrivningar av landsbygdens och småstädernas Iowa, ur vilka samma kritiska konklusioner kan dras.

Till det bästa som sagts om detta amerikanska kulturproblem hör emellertid Willa Cathers reflexioner, och hos

henne finner man också framtidsmöjligheter antydda som man redan började se förverkligade i 30-talets Mellanvästern. Willa Cather växte upp i Nebraska, och det är om förhållandena i hemstaten hon talar. Det fanns många tjecker där, berättar hon, inte ursprungligen landhungriga proletärer utan folk som av politiska skäl hade tvingats lämna hemlandet i samband med 1848. De hade en egen teater i sin lilla amerikanska stad och utgjorde överhuvudtaget ett kulturellt mycket högtstående inslag i miljön, men den fortgående amerikaniseringen tog kål på även dessa egenheter. Immigranter av en så fin sort som denna förde med sig någonting som den nya neutrala kontinenten behövde ännu mer än immigranterna behövde jord, men olyckligtvis accepterades det nya inslaget inte av den gamla amerikanska minoriteten som bestämde tonen, menar Willa Cather. Hon tar Knut Hamsuns desillusioner i Dakota som exempel och har svårt att tänka sig att någon urinvånare skulle uppskatta sådan utländsk begåvning; hade Hamsun varit hos någon farmare från södra Mellanvästern skulle vederbörande inte ens ha märkt att pojken var ovanlig, och hade husbonden varit en arvtagare av New England, skulle han nog ha observerat att pojken hade en sorts begåvning men skulle ha misstrott och nonchalerat den. Om dottern till en obesutten bergsbo från West Virginia hade gift sig med "en brorson till en professor vid Uppsala universitet skulle familjen ha känt det som en mesallians". Ändå var dessa amerikaner hyggliga och bra grannar som, säger

Willa Cather, säkert gav en svensk en hjälpande hand om han blev sjuk eller kom i klämma.

När jag stannar vid någon av gravarna på kyrkogården i min hemsocken och på stenarna läser namnen på de präktiga gubbar jag kände: "Eric Ericsen, född i Bergen, Norge... död i Nebraska", "Anton Pucelik, född i Prag, Böhmen... död i Nebraska", hoppas jag alltid att med dessa pionjärer någonting gick i jorden som en dag ska komma upp igen. Någonting som ska uppträda inte bara såsom robusta karaktärsdrag utan i en sinnets elasticitet, en hederlig inställning till livets realiteter, en känslans och inbillningens begåvning. För några år sedan råkade en professor vid University of Nebraska berätta för mig om en ung man som gick på en av hans grekiska kurser och som hade en ovanligt fin känsla för klassikerna — litterär intuition och säkert grepp. Detta förbryllade honom, sade han, ty pojkens föräldrar saknade alldeles sinne för dylika ting. Jag visste om en sak som professorn inte hade reda på, att fast den unge mannen hade ett amerikanskt namn, var hans farfar norrman, en musiker av stor talang, en man som studerat tillsammans med Edvard Grieg och livet igenom stått honom nära. Det är i detta stora kosmopolitiska land, känt under namnet Mellanvästern, som vi kan hoppas att få se den amerikanska provinsialismens hårda formar sönderslagna, som vi kan hoppas finna unga begåvningar som kan gå till angrepp mot det bleka dekorum, mot den falska och konventionella optimismen i vårt konst- och tankeliv.

Detta skrevs i början av 20-talet och hör sålunda till den menckenska eran, men det uttrycker en djupare känsla för Mellanvästerns och Amerikas kulturproblem än den tidens giftiga opponenter i allmänhet besatt. De förhoppningar som Willa Cather uttryckte börjar nu

också gå i uppfyllelse. Mellanvästern är på väg ur den isolationism som har varit den energiska individualismens världspolitiska frånsida. Unga liberala falanger företräder tänkesätt vars allmänanda är på ett helt annat vis gedigen än den egoism inom grannsämjans ram som utmärkte pionjärtidens tänkande. Framför allt gav regionalismen under 30-talet starka incitament till kulturell aktivitet bland ungdomen vid de många stora och små universiteten. De små litterära och historiska tidskrifterna med deras regionala orientering, vilkas räckvidd givetvis ännu är ganska obetydlig jämförd med förhållandena i några europeiska kulturländer, spelar dock en allt större roll: där får den litterärt begåvade ungdomen tillfälle att publicera sådant som inte är tillsnitsat efter de kommersiella mallarna, och en akademiskt skolad men inte snusig kritikergeneration börjar småningom sträcka upp huvudet. De college- och universitetsromaner av unga författare som under de allra senaste åren publicerats — Van Tilburg Clarks "The City of Trembling Leaves" är ett exempel — avspeglar visserligen ännu en tunnhet i den kulturella debatten och en flackhet i uppfattningen av det främmande, som är mycket måttligt inspirerande; men själva idén att börja summera ner debatterna, som uppstått på så pass många håll, visar dock vad som är i görningen. Att rooseveltregimen med dess intellektuella rörlighet efterträtts av en ljumt liberal och provinsiellt begränsad federal ledning, som redan visat sig ha en betydande förmåga att verka repellerande på landets intelli-

gentsia och driva den ifrån Washington i stället för att locka den dit, och att landet därigenom i stort sett gått förlustigt om sitt kulturellt och politiskt framstegsvänliga centrum, betyder slutligen i detta sammanhang mindre, ty förbindelserna mellan den federala demokratiska regeringen och det i stort republikanska Mellanvästern var aldrig riktigt intima.

De gamla tänkesätten i pionjärområdet har sålunda uppluckrats. Det skedde främst under 30-talet; sedan kom krigsårens relativa inaktivitet på det kulturella området, och efterkrigstidens period av allmän ovisshet och grundligt felslagna profetior, och vart utvecklingen nu lutar vet man inte riktigt själv. Det vore också orimligt att vänta sig någon riktig målmedvetenhet, eftersom den period av utveckling som Mellanvästern fått genomlöpa är så utomordentligt kort: några årtionden av febrilt byggande och brutal optimism, några år av desillusion och eftertanke, och tre stora krig under åtti år. Vad Mellanvästern behöver, och Amerika behöver, är tid på sig: att fundera, att erövra inåt och att på allvar finna sig själv, så att de stora löften som ligger i områdets och i landets vitalitet, i dess vänlighet och praktiska frihetskänsla ska kunna helt förverkligas och den amerikanska demokratin bli vad revolutionstidens ledare och vad sådana män som Lincoln och Franklin Roosevelt såg som framtidens mål.

II

SAMTALSVIS

— Om Amerika, svarade herr Ansell på en av herr Kvestins frågor som kom så artigt frambugande under den välvårdade mustaschen, om vad man tycker om Amerika i allmänhet är det svårt att yttra någonting sammanhängande. Till och med om Söderby, där jag hör att herr Kvestin bor nu i sommar, kan det väl inte vara möjligt att säga någonting som det är något bevänt med om man inte håller på bra länge och angriper ämnet från många synpunkter.

— Nej, det är nog sant, svarade Kvestin beredvilligt, ty han hade inte försökt yttra sig om byn.

— Jag tänker på, sa Ansell, att jag har hört åtskilliga nyvordna amerikaner säga om Europa att det är dött, kluvet, ihjälslaget av sig självt, sönderkrigat inom sig självt som efter en genomgripande sjukdom där vita och röda blodkroppar har varit sammangaddade mot varann. Det är en formel för Europa: att det är skit med världsdelen. Sånt kommer från folk som är belåtna med att ha bytt fosterland och kontinent men ändå inte är alldeles upp till flaskhalsen mättade med belåtenhet (eftersom människor har så liten förmåga att förbli nyfyllda), och som därför — om jag får irra mellan vegetativa och behagliga bilder — i en sådan åsikt söker sig filt och madrass

så att de numera, i Amerika, ska kunna sova gott om natten varje natt. Det säger någonting om immigrantens naturliga belägenhet, men inte mycket om Europas.

Ansell och Kvestin kan sitta i gräset eller på krogen; nu är det kanske det senare. De är nyvänner och kommer nog snart att vara du och bröder. En är rätt ovanligt fetlagd och stor, det är Ansell. Kvestin är av ett omärkligt format och ser prydlig ut som en ouppskuren bok. En pratar mer och den andra mindre, och det markerar också en viss skillnad mellan dem; fast han som pratar mer inte egentligen är en förkunnarmänniska och bara måttligt tror på att det han säger inte kan vara fel på grund av förbiseenden från hans sida, och han som pratar mindre nästan lika gärna skulle ha talat själv, om det inte denna sommar hade varit så att han känt flyktighetens melankoli riktigt starkt för första gången. Både Ansell och Kvestin är tagna namn.

— Vad jag ville säga, tillägger Ansell efter denna paus, var att saftiga och generaliserande omdömen i allmänhet kommer nerifrån och upp i munnen, inte uppifrån övre delen av huvudet.

— Ja, det är ju känt, sa Kvestin.

— Om Amerika, fortfor Ansell, kan man emellertid nog säga att det är trivsamt. Den förföriska banalitet som en stor, numera amerikansk, tidigare tysk författare fann i sitt första hemland, hos dess borgerlighet, har han nog troligen hittat ännu mer av i det nya landet. Orsaken är inte bara att det i Amerika finns en proportionsvis

större del av befolkningen som på en europé verkar närmast borgerlig i sin uppfattning av förhållanden, fast den själv inte vet att den överensstämmer med en europeisk typ av samhällsmänniska, känner sig uteslutande medborgerlig och obunden av klasser och är så långt ifrån medveten om sin sociala hemort att språket ännu inte har annat än lånord av besynnerlig klang för att uttrycka själva begreppet borgerlighet. Nej, orsaken är snarare att Amerika, som visserligen är högröstat, också är okantigt till vardags. När man träffas är man många och står och trängs eller sitter på golvet, och det finns inte mycket utrymme att hävda åsikter. I Amerika är nästan alla så nykomna att de inte har hunnit diskutera igenom saker och ting annat än offentligt. Man kommer från så många olika slags håll och har träffats så få generationer, att man ännu befinner sig på hövlighetens eller på den utlysta politiska debattens stadium. Man håller ännu på och bekantar sig med varann och har uppfunnit många lätta och naturliga sätt att göra det fort. Man planerar ännu grannsämjan, och när nykomlingen träder in gör man honom hemmastadd genom att säga att man är särskilt glad att få lära känna honom, och då han lämnar rummet säger man att det var ett stort nöje att få göra hans bekantskap. När folk träffas, går inte fyra man bort i en vrå och sätter sig och grälar om Amerikas rysslandspolitik, huruvida den är välplanerad eller ett verk av yttre omständigheter.

— Men hur är det med det egentligen? frågade Kvestin.

— Det kan väl inte sägas med någon absolut säkerhet utanför de inre kretsarna, svarade Ansell förstrött, men det påstås att Roosevelt ett bra tag innan han dog hade kommit på det klara med att U. S. A. måste inta en fastare hållning mot upptornande ryska krav. Sedan dog han just när det var i görningen, och den nye presidenten måste dröja med frontförändringen för att det inte skulle se ut som om efterträdaren radikalt bröt med den tidigare politiken.

— Men hurdan är han då? frågade Kvestin.

— I knappaste laget. Emellertid: i umgängeslivet är det på det hela taget inte fint att ha skarpt avvikande åsikter i sakfrågor, fast man gärna har det i personfrågor. I umgängeslivet är folk snälla och hänsynsfulla mot varann, och det är trivsamt men förslöande.

— Jaså, sa Kvestin en smula fundersam och snurrade pilsnerglasets fot mitt över vecket på den vita duken. Fast det lär ju grälas väldigt mycket om politik ändå?

— Det är sant, det är sant, svarade Ansell och baddade sig lätt med näsduken ty snapsen hade avsatt ett stänkverk av små fina droppar på hans sommarsolade panna så att det i aftonsolen liknade ett tätt mönster av knappnålshuvuden på en skär nåldyna. Men det är som sagt offentligt, ett ställföreträdande grälande av offentlighetens män när de larmar igenom sina stunder på skådebanan. Och av de yrkesmässiga nidskrivarna, som vet vad uppdragsgivarna kräver, och dessutom har slamret i trälhaven som nervpådrivare.

Ansell satt tyst och tänkte på det ständiga metalltungade rasslet från teleprinterapparaterna: liksom från många små vibrerande tröskverk siktas det ut över trälhavet och faller som ett regn av vassa små stålspånor över skrivborden. Utanför restaurangverandans fönster travade den blå spårvagnen förbi med sitt milda buller. Om vintern hörs den ännu mindre, tänkte Ansell.

— Det är vackert om sommarn i Stockholm, sa han.

— Ja, mycket.

— Mycket stilla och fridfullt och vackert, fortsatte Ansell upplysningsvis och erfor den hemvändandes milda rätt att för den som inte hade haft tillfälle att glömma exakt hur fasader låg och hur gator öppnade sig, omtala vad detta egentligen gjorde för intryck. Jag kommer ihåg en dikt av Marianne Moore, sa han, där hon identifierar det moderna Sverige med bondrococons och spinnrockarnas. Det är ingen allmän nedvärdering, och inte heller en följd av att ha sett för mycket av Skansen och för lite av Kvarnholmen. Det är inte ett misstag, för så ser det ut.

— Vad menar herr Ansell med det då? funderade Kvestin.

— Det kan jag nog inte säga. Långsamheten, det klumpigt sirliga sättet att vara. En viss brist på spontaneitet, en hövlighet mot dem som förefaller eller gör anspråk på att stå högre på samhällsskalan, en ur tjockskaligheten plötsligt utglödande ilska om man känner sig förfördelad eller sedd över axeln (som också finns i Amerika men är ett avgörande tecken på förkommenhet, inte ett allmänt

förefintligt drag), den stora trofastheten vänner emellan, det djupa beroendet av andras åsikter om en, det förekommande sättet på spårvagnshållplatserna, de röda höbärgningsluvorna på alla yngre manliga bakhuvuden i stadens omgivningar, middagsbordens kontradanser med händer och överkroppar, kvinnoansiktenas kyska nakenbadande, smutsiga bluskragar och rensopade trottoarer, vackra ben och bondskor, dalamålningarnas färger på husfasaderna, nyansförenklingarna i den klara luften, droskbilarnas blanka begravningssvärta som påminner hemdrullaren om Bellman och döden. Allt det där är bara halvriktigt, men tillsammans bildar det ett mönster.

— Hur är det i Amerika då? frågade Kvestin en smula misslynt.

— Där är det annorlunda, förklarade Ansell och smakade på det enkla goda rödvinet som var lika lite märkvärdigt som hårt bröd. Även i den svenska bondrococon, fortsatte Ansell, finns det en dubbeltydighet som Amerika saknar och fruktar något lite emellanåt och avundas Europa.

— Som herr Ansell framställer den svenska bondrococon förefaller den också mig rätt mångtydig, fast knappast så avundsvärd, sa Kvestin och ryckte en smula irriterat i mustaschens högervinge.

— Det dubbeltydiga är egentligen det, och konstigare var det inte menat, att ett modernt land som Sverige också kan ge ett så starkt intryck av rytm och färger från det förgångna, liksom att det i ett land där en social-

vårdens likställighet drivits längre än annanstans kan finnas så mycket explosiva sumpgaser kvar; och att ett sådant klassmärke som studentmössan fortfarande kan vara i allmänt bruk är i detta land ännu mer häpnadsväckande. Det var för en del år sedan en mycket framstående amerikansk journalist i Sverige, en tränad iakttagare och en duktig karl som den amerikanska pressen hade svårt att ersätta när han sedan under kriget omkom ute i Stilla havet. Han stannade inte så länge i vårt land och ansåg sig osäker på mycket, men en sak tyckte han att han visste: att Sverige var ett mycket konservativt rike. Det är oriktigt; i varje fall är det oriktigt att Sverige ur praktiskt politisk synpunkt skulle vara mer konservativt än Amerika. Men för en amerikan kan Sverige, liksom många andra europeiska länder, förefalla så genomdränkt av det förgångna, så högtidsklätt i statliga och officiella sammanhang, så bundet av fransäsens turer, att han inte kan ta den relativa politiska radikalismen riktigt på allvar. Andra, som ser med vänsterögat, kan få för sig att hela Sverige inte är annat än konsumentkooperation och kommunala barnkrubbor. De som har sett mest häpnar över att en medelväg kan vara så farbar. Det är dubbeltydigheten som förbryllar: att så mycket socialt patos har gått i moderna svenska industriledare (så mycket att de i amerikanska öron låter som socialister); att så mycket av gamla tiders landsfaderlighet har gått i den socialdemokratiske statsministern (så mycket att han i amerikanska öron låter som någonting ur tider långt före den

amerikanska historiens begynnelse); att man inte kan se skillnaden mellan riktigt gamla och alldeles nya svenska textilier. Det är den europeiska vanan att utveckla nytt ur gammalt som verkar dubbeltydig och relativistisk, att göra saker som är ganska nya, att finna somligt ganska bra och annat ganska jävligt. I Amerika, sa Ansell, möter man färre relativismer.

— Så att personligen menar herr Ansell att det moderna Sverige inte är mer än ganska likt bondrococon? förmodade Kvestin.

— Alldeles, svarade Ansell.

— Men jag tycker ändå att det är trevligt med studentmössorna, sa Kvestin och lade kniv och gaffel till rätta på tallriken. Ganska trevligt om vårarna.

— Det kan jag hålla med om, svarade Ansell. Men om sommarn är det onödigt och framåt hösten dumt. Vad jag emellertid ville säga om att man möter mindre relativitet i Amerika belyser man kanske bäst om man talar om den amerikanska demokratin, som är vackert tänkt men ännu finns bara endels. De som åtnjuter dess fördelar och dess rörelsefrihet brukar prisa den som om den vore mönstergillt förverkligad och, märk väl, endast existerade i Amerika. En genomsnittlig svensk arbetsgivare är i sin arbetarpolitik mycket mer demokrat än sin amerikanska kollega men talar lite om demokrati. En amerikansk arbetsgivare, som är mycket mer demokratisk i sitt sätt att umgås med arbetarna till vardags, talar ständigt om demokrati och betraktar strejk- och föreningsrätten som

ett hot mot den. För honom är den amerikanska demokratin en gång för alla absolut fastslagen genom oavhängighetsförklaringen. För dem som har beskurna möjligheter att åtnjuta det amerikanska samhällets stora fördelar, som negrerna eller som de arbetslösa före kriget, ter sig däremot den amerikanska demokratin som en enkel, massiv, sotsvart lögn. För båda är den europeiska relativismen, om de har haft anledning att reflektera över den, någonting gammalt, dubbeltydigt och fullt i fan. Du som är kosmopolit, säger man till sina europeiska vänner och menar just det: du som jämför och är relativ. Somliga amerikaner är sådana att de blir attraherade av detta, överskattar traditions- och kulturdjup i Europa och underskattar vardagstrivseln i Amerika; så gjorde exempelvis det amerikanska författargänget i parisexil efter första världskriget. Andra repelleras av det på så vis att de finner Europa omoraliskt; till och med Henry James, som ju var en abnormt intelligent man, tyckte i ungdomen så fast han senare kom på andra tankar.

Ansell ser sig omkring i restaurangen, och när han har tittat på en del ansikten säger han:

— Om man ska försöka tänka sig den radiolyssnande, inte funderande, flyktigt tidningsläsande, filmnärde amerikanen, den småborgerlige medelamerikanen, så föreställer man sig honom som den i sina värderingar mest absoluta av vår tids människor, givetvis näst efter en troende sovjetryss. För honom torde Amerika vara det i alla avseenden friaste och fullständigaste landet på jorden,

runt, tungt, glansigt och gott som en röd ost inslagen i cellofanpapper. Skoputsning på gatan, ätande vid disk av pannbiff med lök mellan två brödskivor, inköp av mjölk i fyrkantiga pappbehållare, Grand Canyon, nylonstrumpor, hattar från Lily Daché, Radio City Hall, Serutan Nature's Spelled Backwards bäst mot förstoppning, Reader's Digest, Boulderdammen, tre dussin vita skjortor, Thorne Smith, spansk-amerikanska kriget, sodaexpeditens vänlighet, Stevens hotell i Chicago, double special sirloin steak, Hiya stranger, fabrikation på löpande band, Jack Dempseys bar, pullmanvagnar, Golden Gate Bridge, Yankee Stadium, öl i plåtburkar: alltsammans är (om det hör en till) absolut och storslaget, the American way of life, unikt och upplyftande så att man av alla krafter måste stämma in när Kate Smith fet och gemytlig sjunger från duken (och det är kyrkligt högtidligt i salongen och stjärnbaneren fladdrar för konstgjorda vindar, strålkastarbelysta, och pelarnas förgyllning glimmar ur skuggorna): "God Bless America-a-a." Där finns det ingenting relativt. Men, säger Ansell och tystnar över rödvinet.

— Ja, det finns väl andra förstås, menar Kvestin.

— Det gör det. De är på sitt sätt lika orelativa. Hos dem är just det en så egenartad tillgång att man kan ha rätt att i det sammanhanget tala om en ung, specifikt amerikansk idealism. Ska man fundera över den saken får man gå en bit tillbaka i historien, men det är inte en lång historia och man hinner det till kaffet.

De hade ätit en sen middag och många av borden om-

kring dem började åter breda ut vita avröjda fyrkanter. De gäster som var kvar satt till största delen vid långväggarna, med ryggen mot väggen och föga rörliga, så att lokalen nu liknade ett schackbräde där huvudparten av pjäserna ännu befinner sig vid baslinjerna. En enstaka springare kryssade mot toaletten, och en svart löpare, fröken Britta, väntade vid A3, dörren in till köket.

Nu kom hon.

— I början, sa Ansell, när de så kallade pilgrimsfäderna kom till Amerika och bosatte sig i vad som vart New England, fick de till stånd ett verkligt demokratiskt kommunstyre. Det var starkt decentraliserat, och det byggde på tanken att var och en skulle kunna tjänstgöra som det allmännas valda ombud och ställföreträdare. Det var britter som grundlade systemet, och det skedde i protest mot rådande förhållanden i hemlandet. Detta var den politiska grundvalen för det amerikanska samhället före revolutionen, och över det stod ett livsåskådningens valv som kallas för puritanism och som det, i synnerhet i England under vårt århundrade, har hört till god ton att ogilla. I början var det naturligtvis ganska lätt att bedriva demokrati i New England, därför att befolkningen var så homogen och så högtstående; i motsats till Virginia, dit det kom åtskilliga äventyrare och där det var gott om jokrar i leken, koloniserades New England huvudsakligen av stadigt, kunnigt, bildat folk som först och främst ville ha frihet för sig och sin tro.

— Men puritanismen, invände Kvestin.

— Visst var de fenomenalt intoleranta mot oliktänkande, medgav Ansell, och de påminde på det sättet kanske en smula om våra dagars kommunister; men skillnaden är att när de införde sitt folkvälde var de i övervägande majoritet. Skillnaden är givetvis också att demokratin i New England var av borgararistokratisk typ. Emellertid ledde detta skede småningom till den amerikanska revolutionen och till författandet av oavhängighetsförklaringen och Förenta staternas konstitution, som för Amerika fortfarande betyder ojämförligt mycket mer än Kommunistiska manifestet gör för Sovjetunionen. New Englands demokratiska praxis, den amerikanska kontinentens om man så vill borgerliga jämlikhetsidéer, och de europeiska upplysningstankarna befruktade varann inom grundlagsförfatteriets ram, och det vart fina papper. Det är dem man fortfarande ska leva efter, och det är de som garanterar varje amerikansk medborgare full frihet under lagen, jämlikhet och rättvist utproportionerade möjligheter i livet. Vad man nu kan komma fram till i resonemanget är, att även om deklarationerna någorlunda efterlevdes medan de var färska, gick det inte i längden. Alldeles oavsett slaveriet, erbjöd tillflödet av enkelt, duktigt, men av sin obekantskap med språket och de nya förhållandena och av sina små ekonomiska resurser handikappade utlänningar i längden en alltför stor frestelse för de rangerade amerikanerna. Många nyinflyttade fick det ju ofantligt mycket bättre än i fattigsocknarna och slumkvarteren i Europa, men inte behandlades

de alltid som jämlikar: de var den expanderande industrialismens råmaterial, som kom i ständigt nya sändningar. Likväl fick barnen till dessa nykomlingar i skolan lära sig att oavhängighetsförklaringen och konstitutionen ännu höll streck, att Amerika var den fullkomliga jämlikhetens land. För judar, polacker, svenskar och italienare, som ännu på många sätt stod utanför, var skillnaden mellan teori och praxis märkbar, och det mest påfallande var att ingen bestred teorin utom när det gällde negrerna. Jämförelsen mellan tillvaron sådan den i olyckligare fall kunde vara och sådan den enligt papperet skulle vara väckte eftertankar, och man fick på det sättet ovanligt positiva och frispråkiga oppositionsmän. Amerikansk liberalism av i dag som annars är ett ur europeisk synpunkt i sin katolicism nästan meningslöst begrepp — det omfattar, uttryckt i svenskt mynt, praktiskt taget allting mellan Bagges vänsterprofil och Wigforss' en face — har många sådana män som jämför teori och praktik. De företräder på ett praktfullt sätt amerikansk politisk och kulturell tradition och förefaller i sin omedelbara rättsinnighet och sin fräscha kritik av vad de finner bristfälligt vara goda medborgare på ett energiskt och sannfärdigt sätt som kanske är ovanligt här i världen.

— Skulle Allan Vougt kunna räknas till liberalerna i Amerika? frågade Kvestin nyfiket.

— Nej, inte han. Amerika är inte heller på det sättet relativistiskt. Det är det jag egentligen vill komma till, sa Ansell. Båda sorterna av människor, de som finner Ame-

rika fullkomligt och de som opponerar sig starkast, har en absolut inställning till det amerikanska idealet. Somliga föreställer sig att det är genomgående förverkligat, andra tror att det kan bli det; i båda fallen ...

Ansell avbröt sig och tittade ut genom fönstret.

— Får jag fråga, nu när jag har pratat så mycket, tillade han, om inte möjligen vi, som tydligen har gemensamma intressen.

— Jo, sa Kvestin. Och vi kanske också har några gemensamma vänner.

— Mycket troligt, sa Ansell. Då får jag kanske föreslå.

— Jag har redan tänkt på det en lång stund, sa Kvestin. Men jag visste inte.

— Det kanske är jag, sa Ansell. Men jag tänkte möjligen att. Jag som är tämligen fetlagd ... kan ju verka lite ...

— Visst inte, sa Kvestin. Det föll mig inte in. Men i varje fall.

— Ja, just, sa Ansell.

Nu lyfte de glasen, såg forskande och skakade hand.

Ansell betalte notan, och tillsammans gick de sedan ut i den apelsinröda solnedgången med de klart ritade konturerna i väster.

— Nu vet jag ju inte hur mycket du redan känner till om den saken, sa Ansell. Man hör emellertid en del som bottnar i en principiell missuppfattning, nämligen den att Amerika skulle vara så totalt traditionslöst. Det är nog därför man inte vill få klart för sig att de båda stora amerikanska partierna inte alltigenom, kanske inte ens i första hand, är intressepartier, som europeiska politiska grupperingar i regel är, givetvis med undantag av alla totalitärt lagda partier. De båda amerikanska kombattanterna är också traditionspartier. Därför kan praktiskt taget allting trivas i bägge två, utom kommunistsympatier som bara finns bland demokrater och också där i mycket liten utsträckning. Om jag får rita en enkel figur, sa Ansell, stack händerna i sina många påsiga fickor och hittade slutligen ett vitt kuvert.

När han var färdig såg det ut så här:

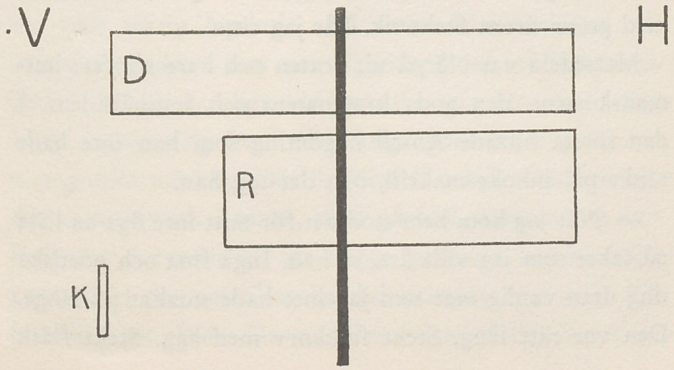

— Här har vi de landsomfattande partierna i Amerika, fast den lilla gruppen socialister är utelämnad såsom varande meningslös. Utom detta finns det lokala saker. Två vänsterpartier i staten New York; de sprack i sär därför att man inte kunde samsas om synpunkterna på socialism och kommunism, men när de röstar samma väg spelar de, i sin egenskap av tunga på vågen i en nyckelstat, en för nationen i dess helhet viktig politisk roll. Det finns också några fascistiska partiorganisationer i Mellanvästern, fullständigt prilliga personer och betraktas också som sådana av den stora majoriteten; den vanliga benämningen på hithörande sorter är "the lunatic fringe". Några andra regionala historier finns också, men de har ingen egentlig betydelse sedan den största, det progressiva partiet, en på sin tid inflytelserik grupp av socialradikala isolationister i Wisconsin, nyligen försvann.

— Jaha, sa Kvestin. Vad ska vi äta då?

Ansell tittade upp mot taket och kisade med ögonen.

— Lungmos. Gravlax. Han gjorde en paus. Bräckkorv med gröna ärter. Stekt sik. Får jag titta.

Matsedeln var blå på vit botten och i tre strofer: husmanskostens, den goda krogmatens och festmåltidens. I den första hittade Ansell någonting som han inte hade tänkt på, inkokt makrill, och det tog han.

— När jag kom hem stod det för mitt inre öga en lista på saker som jag ville äta, sa han. Inga fina och poetiska ting utan vanlig mat som jag inte hade smakat på länge. Den var rätt lång. Stekt falukorv med ägg. Stekt fläsk

med löksås. Norrlandspalt, surströmming och gravlax. Stuvad lake. Sillbullar med korintsås. Stångkorv. Stekt fläsk med löksås, det sa jag visst? Det är mycket viktigt. Inkokta laxfenor. Strömmingsflundra med persiljesmör. Vanlig långsmal stekt strömming. Gravad strömming, inkokt i rullader, kall stekt i ättika och lagerbärsblad, kokt saltströmming, sotare och böckling. Nejonögon. Kokt färsk abborre, blodpudding, lungmos, bräckkorv, isterband, inkokt ål, stekt sik, ugnstekt gädda, pepparrotsgädda, kokt piggvar. Och krabba för fan. Kanske också en del annat som jag inte kommer ihåg på rak arm, men alltsammans sådant som fosterlandskänslan är förankrad vid. Det mesta har jag fått, och det var som jag väntade mig, rejält och gav bra eftersmak.

Ansell teg en stund och mönstrade med halvslutna ögon vad han hade mött och gillat.

— För folkpensionerna, tillade han, kan man få åtskillig rejäl mat, och de är nog det bästa av alltsammans. De gick igenom på ett, jämförelsevis, så vettigt sätt. Det var som riktig lapskojs med stora fläsktärningar och svarta pepparkorn som man lägger upp vid tallrikskanten. Utifrån ter sig verkligen den svenska talangen att relativt lugnt resonera sig fram till viktiga politiska avgöranden som ganska märklig. Därför föreföll också socialiseringsdebatten osvensk i tonen, hörd på håll. I synnerhet verkade det besynnerligt att bägge parterna kunde finna argument i den amerikanska diskussionen, som ändå hör hemma i ett skede där man ännu inte riktigt har vant

sig vid att fatta motpartens tankegångar, och menar att de är alltigenom skoj hopkokat för att lura mig på pengar; någonting som mest påminner om Sverige före storstrejken. Både industrigubbar och fackföreningsfolk i Amerika har den misstron kvar tämligen oförminskad, och i en del fall kan den vara berättigad, för det finns rester både av ohämmad buskapitalism på företagarhåll och av gangstervälde inom fackföreningsrörelsen. Under sådana omständigheter är det förvånande att en teoretiskt föga märklig diskussion, som från bägge hållen utnyttjar överdrifter och undanflykter, ska ha behövt åberopas.

— Förmodligen var det att vi hade haft samlingsregeringen så länge och hade hållit käft så länge, sa Kvestin. Sen fick man liksom börja från början igen.

— Troligtvis, sa Ansell och spräckte upp en kall stekt strömming efter ryggen. Sedan lyfte han glaset. En sak som jag inte riktigt har vant mig vid ännu är brännvinet: det svider på tungan.

— Du röker för mycket. Rök mindre så håller slemhinnorna.

— Kan vara, sa Ansell. Men dricker man Martinis, håller de bra för bägge.

— Hur var det nu med partierna? frågade Kvestin som inte ville bli oense med sin bordskamrat på en väsentlig punkt.

Ansell lade kuvertet mellan de båda tallrikarna.

— Lodrätt har vi en tänkt linje mellan konservatism och progressivism (hade det varit i Amerika skulle vi ha

ritat på duken). Vi har hälften av demokraterna på vardera sidan, ungefär. Av republikanerna är, kan man gissa, två tredjedelar eller så på högersidan. Eftersom partiets potentiella storlek numera torde vara bra nära demokratiska partiets, och vi inte vill ha republikanerna skjutande längre ut till höger än demokraterna, det vore knappast riktigt, har vi gjort den republikanska rektangeln knubbigare. Nedanför är kommunisterna, till vänster om den demokratiska vänsterkanten. Det ska föreställa en mycket tunn strimla, för den representerar bara en mikroskopisk del av väljarkåren.

Kvestin tittade ganska intresserat på kuvertet.

— Man kunde breda lite rökt kaviar på demokraterna och lite majonnäs på republikanerna och lägga en blå ostkant på kommunisterna. Då vart det en ganska bra Kandinskij, sa han upprymd av halvan. Du, hur är det med konsten i Amerikat?

— Det var, svarade Ansell motsträvigt, ett ryck av regionalism på trettitalet. De fick fram en sorts amerikansk åkerbrukargotik i Mellanvästern. Stillastående breughlar fast oerhört uppförstorade. Men det kom av sig. Grant Wood dog, kriget inträffade, det federala stödet åt behövande konstnärer hade upphört, och det är klent med återväxten. Thomas Benton, som var det andra stora namnet från den perioden, håller nuförtiden åtminstone om somrarna till ute på en ö utanför Massachusetts. Han är en liten trevlig, vital, svartmuskig, rörlig karl, personligen på sätt och vis lik linjerna i hans sammetssvarta och

lysande litografier. Nu höll han på med en sorts modifierat abstrakt måleri, skulle göra en stor sak över motivet General Custers sista strid, uppställd närapå som ett krigsmonument med indianlik som bas och generalen till häst som krön. Skisserna var bra men själva planschen blyaktig. Den var gjord för att reproduceras och hängas upp på barerna landet runt i stället för det gamla kända oljetrycket och tjänas pengar på; det är just risken det, att det går att tjäna så mycket pengar i det stora landet, om man ger sig fan på det. Naturligtvis finns de mängder av ganska bra målare i Amerika, ute i landet särskilt en del ivarsöner och sandbergare som är bra, men det originellaste kommer från folk som har flyttat in från Europa efter första världskriget. Somliga konstexperter sysslar med att leta fram gamla självlärda, och fina, amerikanska målare från artonhundratalets begynnelse, och där hittar man alltså en anknytning till naivismen. Andra är djupt intresserade av surrealism av olika sorter, men det är alltsammans sådant som man tycker sig ha sett förut, och museerna för modern konst är överhuvudtaget fyllda med upprepningar av tjugu- och trettitalen i Europa. Man har en bra bit kvar, alltså, vilket inte är att undra på eftersom millionärerna som la ut pengar på konst importerade vad de kom över från Europa men sällan brydde sig om amerikanska konstnärer. Den yngre målargenerationen har framför allt understötts av olika industrier som vill ha planscher föreställande ölfat i staplar, oljeraffinaderier och tobakslador. Företagarna är omått-

ligt stolta över sina samhälleliga insatser, kritiken är ibland böjd för att instämma med dem, men de bättre konstnärerna ruskar på huvudet. Under arbetslöshetskurerandets tid på trettitalet satte regeringen i gång med en del offentligt måleri, men tiden var för kort för att man skulle hinna fostra en monumentalkonst som kan jämföras exempelvis med den norska eller den mexikanska. Det låg nog en del i regionalisternas argument, och man måste kanske försöka att gå den vägen en gång till. Ska man hitta det amerikanska landskapets egenart, får man leta bitvis. Men beträffande partierna, sa Ansell.

— Just det, sa Kvestin en smula lamt. Partierna.

— Som sagt, sa Ansell, man kan inte påstå att de konservativa republikanerna är konservativare än de konservativa demokraterna, fast de utgör en relativt sett större del av partiet. Det är två slags konservatism, med olika historiska rötter. De konservativa demokraterna finns i Sydstaterna och representerar fortfarande i stort sett aristokratiska eller oligarkiska tänkesätt från slavtiden. Under årtiondenas lopp har denna konservatism blivit urvattnad, stagnerad och ilsken. Tidigare var den på sitt sätt kulturskapande; senare skapade den Ku Klux Klan och Huey Longs louisianafascism. Det finns emellertid sydstatsmän, ättlingar av de gamla släkterna, som hävdar att traditionen är bruten: den sortens rasfanatism skulle aldrig ha drivits av de riktiga sydstatssläkterna, utan det är småborgarna från Nordstaterna som svärmade in efter inbördeskriget och deras ättlingar som är ansvariga för

ytterligheterna. Tankegången framförs med stor energi, om också lite invecklat, i en världsberyktad sydstatsförfattares senaste verk, som innehåller många intressanta synpunkter på Sydstaternas historiska och moraliska problem. Jag har boken med mig.

Kvestin såg med förvåning hur Ansell ur innerfickan på den formlösa kavajen som veckig och en smula flottig löst draperade sig kring hans tunga och i som nu sittande ställning moget päronformade hydda drog fram en ganska tjock inbunden volym vars därvaro kostymens många andra skönt osymmetriska kroppen betjänande och fickinnehållen undergivna utbuktningar dittills hade lockat blicken från. Bokens blad var tummade.

— Så här skriver författaren Faulkner, sa Ansell och hittade genast sidan. Det börjar mitt i en mening, som jag inte ska läsa i dess helhet därför att den fyller två hela sidor. Emellertid handlar det om de nordstatsbor som kom till Södern efter inbördeskrigets slut, och det är en ättling av en gammal sydstatssläkt som talar. Ansell började läsa i en något pastorlig ton, som försökte ansluta sig efter prosans spiraler, men inte alldeles flytande, för det var inte så lätt att översätta på rak arm: ”detta folk främmande till och med för sig självt undantagandes en enad våldsam vilja till våldtäkt och skövling, bestående av söner till medelålders intendenturlöjtnanter och marketentare och leverantörer av militärfiltar och skor och packmulor, som följde i kölvattnet på strider de själva inte hade utkämpat och ärvde erövringar de själva inte

hade bidragit att göra, tolererade och beskyddade om också inte välsignade, och lämnade sina kvarlevor i Söderns jord och i en följande generation skulle vara inbegripna i en av de små tröga och förslöade jordbrukens våldsamma konkurrens med de svarta som de hettes ha befriat och med vita ättlingar av fäder som till råga på allt inte hade ägt de slavar som de sades ha berövat deras rättmätiga arv, och i tredje generationen återigen skulle kommit tillbaka till de gudsförgätna småsamhällenas sysselsättningar som frisörer och bilreparatörer och sheriffbiträden och arbetare i bomullsfabrikerna och brandvakter vid kraftverken, där de, först i vardagskläder och sedan längre fram iförda lakanshuvornas och lösensordens och de brinnande kristliga symbolernas formalistiska attribut, ledde lynchpöbeln mot den ras som deras förfäder hade kommit för att frälsa: och hela den övriga namnlösa horden av spekulanter i mänskligt elände, manipulanter med pengar och politik och jord, som följer katastrofen i hälarna och liksom gräshopporna är sitt eget beskydd och inte är i behov av välsignelser eller svettdroppar, inte plog eller yxskaft och frossar och försvinner och efterlämnar inga ben i jorden, precis som de"; ja, här är han alltså inne på något annat, sa Ansell.

— Den där Faulkner, sa Kvestin, han kommer väl ur en av de riktigt gamla sydstatssläkterna han.

— Ja, jämförelsevis, svarade Ansell.

— Ja, då vet man ju inte vad man ska tro. Ska vi ha

något kaffe? frågade Kvestin och lade fram sin saccarindosa på duken.

— Partierna emellertid, fortsatte Ansell. Nu har vi alltså här, ja visst ska vi ha kaffe, de konservativa sydstatsdemokraterna, och de är konservativa oberoende av om det är inflyttade yankees som är värst. Den republikanska konservatismen hittar man i New England och Mellanvästern, företrädesvis, och som konservatism är den i stort sett av ett yngre datum. För man måste väl mena att det var mera liberalt att vilja avskaffa slaveriet än att vilja behålla det; och det var ju republikanerna som ville ha bort det. Å andra sidan var demokraterna i Södern frihandlare. Emellertid: det är den konservativa nordstatskapitalismen, böndernas och industrifolkets, som trivs inom det republikanska partiet och utgör dess konservativa kärntrupp. Det är alltså den självtillräckliga, vitala, brutala, patriarkala och på sin högsta höjd kommunala oviljan mot den federala, sociala, radikala fiskala och legala centrala aktivitet som vill inskränka den kapitala rörelsefriheten. Till det minimala, tillade Ansell. Det normala, fortsatte han och såg triumferande på lyssnaren, var under tjugutalet och är i någon mån fortfarande det banala politiska slagord som denna grupp utnyttjar, och med normal menas det system där naturala strävanden efter privat materiell förkovran hade fritt spelrum. Det är att märka att denna individualism nödtorftigt låter sig inordna under 1776 års frihets- och jämlikhetsidéer, särskilt som sjuttonhundratalet inte förutsåg att en cen-

tralisering av Amerikas politiska liv skulle bli nödvändig; därför har den republikanska konservatismen kunnat uppträda som traditionens bärare och bevarare och har också kunnat förklara att de senaste årtiondenas utbyggnad av den federala apparaten och försök till nationell garanti av individens välfärd alltsammans är från Europa, speciellt från Tyskland och där såg man ju hur det gick, importerade idéer som är väsensfrämmande för de tankar nationens grundare hyste. Särskilt har man med förkärlek i denna debatt åberopat sig på liberala tyska ekonomer i förskingringen som inte kunde se någon nämnvärd skillnad mellan socialdemokrati och nazism. Att en centralisering i Amerika blev nödvändig berodde ju framför allt på det yttre trycket. Redan Tocqueville, som för något över hundra år sedan skrev ingående om Förenta staterna och dess egendomligheter, hade mekanismen fullt klar för sig.

Ur kavajens vänstra ytterficka upptog Ansell med lätthet en duodesvolym. Det var första delen av "Folkväldet i Amerika", och han slog upp sidan 225 och sa:

— Det här är ur ett kapitel som heter "Tillfälliga orsaker till verkställande maktens utvidgning". Där står det: "Orsaken till den verkställande maktens större svaghet i Amerika än i Frankrike ligger kanske mer i omständigheterna än i lagarna. Det är företrädesvis i förhållanden till främmande stater, som verkställande makten hos en nation har tillfälle att ådagalägga skicklighet och styrka. Om unionens politiska liv oupphörligen vore hotat,

om dess stora intressen stode i strid med andra mäktiga nationers, skulle verkställande maktens betydenhet hastigt tillväxa i allmänna opinionen, genom de värv den utförde och dem vilka man väntade av densamma." Skrivet 1835 och fortfarande i princip riktigt beträffande inte bara presidentens utan hela det federala maskineriets ställning i Amerika. Partierna emellertid.

Solskenet föll nästan vågrätt in genom krogfönstren, och under dess grova, nysågade ljusbjälkar sprang de små skymningsgubbarna omkring på golvet och rev upp damm. De håller till under de väggfasta bänkarna och hör ingenting, tänkte Kvestin vemodigt. Första augusti kommer gumman hem till stan och då är det slut med det eländiga kroglivet.

— Där har vi alltså de båda högervingarna, fortfor Ansell. Av dem är den republikanska otvivelaktigt den mest livskraftiga, åtminstone så länge vi inte har en kris som katastrofalt påverkar det ekonomiska livet. Konservatismen i Södern är i ett mera prekärt läge därför att Sydstaterna uppenbarligen står inför en period av stora förändringar.

— Förlåt mig, avbröt Kvestin. Det där är alltsammans mycket troligt, men nu har vi supit upp ransonen och nu kommer det svenska problemet om hur fan vi ska göra. Gå på ett annat ställe och börja om eller stanna här och dricka lättgrogg? Femton centiliter, hur mycket kan det vara i Amerika?

— Ungefär fem ounces, svarade Ansell tankspritt.

— Men hur länge räcker det?

— En stund före middan, svarade Ansell. Men som sagt, Sydstaternas konservatism har en åtskilligt osäkrare ställning. Uppenbarligen står en större grad av industrialisering för dörren, och det blir lättare för fackföreningsrörelsen att politiskt påverka väljarkåren. Om Södern överhuvudtaget skulle fullständigt och som likaberättigad partner inkorporeras i det amerikanska ekonomiska systemet och dess isolering övervinnas, eroderades den jordmån i vilken sydstatskonservatismen har grott. Det är det som den amerikanska fackföreningsrörelsen, och i första hand CIO, har insett: man menar att de propagandapengar man lägger ner i Södern bör kunna ge bättre avkastning än motsvarande ansträngningar skulle göra längre norr ut.

— Men hur är det med det som ligger till vänster om mittlinjen då? frågade Kvestin vänligt. Fröken, får vi två dubbla lätt på amerikansk visky!

— Som du ser på kuvertet, svarade Ansell och lade det åter mittemellan dem, sticker vänsterdemokraterna ut ett betydligt längre stycke än vänsterrepublikanerna. De som mer eller mindre öppet — mindre nu än för två år sen — talar om socialisering finns bland demokraterna. CIO-folket som är de mera radikala fackföreningsmännen, finns där, medan en bra stor del av AFofL, den som är lite chauvinistiskt lagd och aldrig är klassmedveten och talar om den amerikanska privata företagsamheten som om den helt skulle gagna dem, efter Roosevelts frånfälle

kan väntas rösta republikanskt. Till Sovjet har både vänsterdemokrater och vänsterrepublikaner oftast en emotionell inställning och är i det stycket inte olika övriga amerikaner. Men de har inte alltid samma: republikanerna är oftast antibolsjeviker av den gamla amerikanska stammen, och bland demokraterna finns det en del sovjetvänner som i varje fall på sistone, möjligen irriterade av de grymma utrikespolitiska tabbar som president Truman under början av sitt regemente gjorde, har förefallit mera proryska än proamerikanska.

— Hur kan man få det intrycket då? frågade Kvestin.

— Det syns i en tidning som heter PM och är intressant också på många bra sätt. Partierna emellertid. Inom båda två är det givetvis en ganska stark spänning mellan höger- och vänsterfalangerna. Den är nog starkast inom demokratiska partiet, av flera skäl: avståndet mellan partiets bägge ändar är längre, mellanmännen är färre, den kvardröjande rivaliteten mellan Nord- och Sydstaterna verkar inom partigränserna. Det finns knappt någon ledande amerikansk politiker som sydstatsdemokraterna hatar så varmt som demokraten Henry Wallace. Givetvis är avståndet mellan republikanernas gamla garde och en liberal världsmedborgare som Harold Stassen också mycket stort, men politiker av hans typ är ändå försiktigare och mera praktiskt folk som inte riskerar att etiketteras såsom visionärer, visionaries, som i Amerika praktiskt taget uteslutande används som politiskt skällsord. Egentligen passar

en de flotta och aggressiva tvetydigheternas man som guvernör Dewey republikanerna ganska bra.

Kvestin satt och tittade på skuggorna av sitt och Ansells huvuden, som emellanåt rörde sig i solfyrkanten på väggen mittemot. Han lyfte glaset och drack i halvprofil. Så här går sommarn, tänkte han. Snart ær de lyse Nætters Tid forbi. Han tog sig med vänstra handen om den långa näsan och satte sig till för att lyssna ett skov igen. Skymningsgubbarna sprang i tysta näbbskor under bänken. Ansell hade sagt någonting om andra republikanska guvernörer som hade förmågan att entusiasmera både konservativa och radikala partimedlemmar och som han tydligen tyckte bättre om, och nu hörde Kvestin åter på:

— Vartannat år, när den politiska diskussionen flammar upp inför valen, blir det tal om partiklyvningar, men det är svårt att tro på saken till och med nu när demokraterna inte längre står under kompromissgeniet Roosevelts ledning. Om exempelvis folket i CIO gjorde allvar av sitt hot att bryta sig ut ur partiet och bilda eget hem, vet man med säkerhet att republikanerna skulle göra allt för att hålla sina radikaler på gott humör, bevara partienheten och sålunda försäkra sig om den politiska övervikten för en lång tid framåt. För den demokratiska vänsterhalvan skulle det på så sätt bli svårt att utifrån vinna alltför många proselyter för ett arbetarparti, och den gamla spänningen mellan CIO och AFofL skulle också göra sitt till för att hålla murarna uppe. Arbetarna, som inte kunde vänta sig att någonsin dominera republi-

kanska partiet och inte kunde åstadkomma mycket genom ett demokratiskt arbetarparti skulle åtminstone för en lång tid framåt förlora på kuppen. En brytning inom republikanska partiet skulle leda till ungefär samma resultat; och en brytning inom båda samtidigt är mindre troligt därför att det skulle förutsätta intimare överläggningar mellan ledare inom de bägge partierna än vanor och tradition medger. Men säker kan man ju aldrig vara, och därför bibehåller talet om partiklyvningar också sin betydelse som politiskt påtryckningsmedel, och arbetarfalangerna nyttjar det flitigt mot sina partiledningar.

Kvällssolen hade plötsligt gått i moln, och när Kvestin vände sig om och tittade, kom fina regnstänk på fönstret. Nu är Mim nere vid båten och köper kvällstidningarna, tänkte han på. Annalisa ligger redan, och Mim har besvär med att få hem Peter som ska stanna vid bryggan och fiska förstås.

— Men det naturliga vore ju, tillade Ansell, att de konservativa inom bägge partierna, de som inom kongressen bildar den så kallade oheliga alliansen och i förening stoppar mera vänsterbetonade politiska förslag, gick ihop till ett parti och de radikala i bägge lägren bildade ett annat. Det blev så mycket mer välordnat då, men jag tvivlar på att det blev roligare, också på att slutresultatet bleve mycket annorlunda.

— Det var ju på sitt sätt intressant det där, sa Kvestin. Mycket intressant och olikt, tillade han. Jag såg en film

för ett tag sen som hette "Wilson", vad säger du om den då?

— Jo vars, det kunde ha varit värre, och det var fina bilder från partikonventet.

— Går det till på det sättet, med så mycket baner och plakat och musik och brokigheter?

— Man kan tänka sig att Frälsningsarméns tusenårsjubileum skulle kunna bli någonting ännu märkligare i samma genre. Dessförinnan har man inte några verkliga jämförelsepunkter.

Kvestin föreslog att de skulle betala.

— Det är min tur, sa han. Hör du Herman. Jag tänkte fara ut till landet redan på fredagseftermiddan den här veckan, vad har du för dig?

— Ingenting särskilt, svarade Ansell. Jag känner mig lite ensam, det är väl det att alla mina gamla vänner är på semester.

— Håll dig till de nya, sa Kvestin. Kom med mig ut och stanna över helgen. Vi får lördan och söndan på oss.

— Kolossalt gärna, svarade Ansell.

Han tog de båda böckerna från bordet och de försvann i sina omärkliga utrymmen. Han är bra lång när han reser på sig, tänkte Kvestin och tittade på det glesa ljusa håret och det rödbrusiga matansiktet.

Ute har det slutat regna, men det mörka droppmönstret ligger kvar över vit slät sommarsten. På körbanan har en bil just manglat ut det i två suddiga parallella ränder. Ansell stannar och lyssnar efter trafikbullret och det är

lågt som lövprassel. Kvällssolen lyser åter på de rödmålade plåttaken och lägger ut fogarnas skuggor i en bred randning över den bjärta grunden. I trafikapparaten vid Slussen glider de blå spårvagnarna som elementen i en rörlig skulptur av Alexander Calder, och den långsamt sjunkande korgen i Katarinahissen hör till konstruktionen.

Nu när Kvestin går hem, tänker Ansell, ska jag fara upp till Mosebacke och sitta på terrassen en stund och titta ut över stan och se hur skymningen svämmar över den. Nästan alltihop är vackrare än jag mindes det.

På kvällen innan Ansell somnade ute på landet, gungade nattfjärilarna i vida bågar fram och åter över ljuset; de slog svarta skuggor över bokens sidor, och till slut plufsade de ner. Efter det tredje förolyckandet släckte han sömnigt och därför att det var synd om djuren. När han vaknade hade det blåst upp, ekarna hade avigvända blad och stod liksom insvepta i ljusa trasiga filtar, och asparna frasade ivrigt. Han satte sig upp i den knakande sängen. Trasmattan strömmade snett över det fernissade golvet, ut och in genom solfälten; så många färger.

Ute var det svalt i solen och knappt badväder, tyckte han, men han gick ändå med Kvestin ner till den lilla motorbåtsbryggan. Hela sundet var så trevligt litet, utskuret ur fastlandet med så många detaljer, så många buskar, hällar, tuvor, stugor, flaggstänger och bryggor; klucket av vattnet under bryggorna var så fint och nätt gjort; inga bränningar från ett stort hav dånade in över öppna kuster och ingenstans jäste landet ut mot oceanen i oändliga träskland bruna av slammiga floder. Sundet var så tålmodigt och småhumoristiskt utsnidat; det var så mycket blommor och så många roddbåtar.

— Amerika är för stort för att vara färdigt, sa han.

Kvestin satt nere i motorbåten och läste tidningen. Han tittade upp och såg sin nye väns stofthydda fylla den lilla bryggan så att han önskade att han hade låtit göra en kant på den som på en diskbänk.

— Det är väl det, sa han.

— Slätterna är så stora, de raka gatorna är så fördömt långa, både i solskenet om sommarn och i vinterblåsten. Rödvedsträden är höga som flaggstängerna var när man var riktigt liten. Att fälla ett sånt, sa Ansell och gäspade upp mot den blå sommarhimmeln, måtte vara som att dra omkull en skyskrapa mitt inne i New York. Alltihop är så nytt och stort. Jag kommer ihåg någonting som Hawthorne skrev en gång, om att hans hjärta räckte inte riktigt till för att omfatta mer än den bit av Amerika som kallades för New England. Det kan man förstå. Faulkner bryr sig inte om annat än Södern. När Sinclair Lewis figurer visar sig i New York är de nästan alltid turister och bor på hotell. Willa Cather och Katherine Anne Porter hör till de få amerikanska författare som har skrivit bra om olika trakter av landet.

För att kunna vända sig på magen måste Ansell först sätta sig upp och så ställa sig på knä; sedan sänkte han ner kroppen och manövern gav samma tontunga intryck som när man tömmer en sandbil och efteråt vindar ner flaket igen.

— Jag tror inte jag bryr mig om att bada, sa han. Sen låg han och kikade genom springan ner på småfisken och kände sig som för tretti år sen. De rörde sig i kvicka, kol-

lektiva sprittningar, som huden på en häst när han vill bli kvitt flugorna.

Sedan stod frukostbordet uppe på verandan och Ansell svarade:

— Jaa, jag vet inte vad jag ska säga om det, nog förstår jag att det är ett bekymmer för fru Kvestin att få tjänstefolk. Men så stor skillnad mellan husmödrarnas arbetsbörda här och i Amerika är det nog inte. I allmänhet förefaller det som om de amerikanska kvinnorna, även inom den högre medelklassen, skulle få arbeta bra hårt, fast man inte precis ser det på dem när man möter dem ute på gatan.

— Ser de så märkvärdigt bra ut? frågade fru Kvestin en smula spetsigt.

— De är välvårdade, svarade Ansell. I stora delar av Amerika är det mycket varmt om somrarna men de verkar aldrig svettiga under armarna. De sätter inte en ära i att se ut som sexdagarslöpare om somrarna och slalomåkare om vintern, och det är en stor förtjänst.

— Hur ser de ut då?

— De ser ut som fruntimmer, svarade Ansell. Det tar förmodligen en hel del tid. De har politiska intressen och de läser dåliga romaner; det tar också sin tid. De sköter hemmen och det lär väl inte heller vara gjort i en handvändning. Det är sant att den högre medelklassen i Amerika i regel har råd att ha en massa hushållsapparater som kan göra arbetet lättare, och att det finns frusen och

konserverad mat som det går fort att få fram på bordet. Men i gengäld finns det praktiskt taget ingen som helst hemhjälp att få tag i, om man inte bor så ovanligt tursamt till att man har en negertant inom räckhåll. Dessutom är hemmen i allmänhet mycket större än de svenska och kräver förstås mer arbete. På den punkten, fortsatte Ansell sedan han på nytt tagit för sig av köttbullarna, är det en genomgående och märkbar skillnad mellan svensk och amerikansk levnadsstandard: de amerikanska familjerna har mera utrymme. I övrigt är det svårt att göra jämförelser. Man har givetvis det intrycket att den högre medelklassen i Amerika lever bättre än sina svenska vederlikar; och eftersom de svenskar som kommer på besök i U. S. A. själva huvudsakligen tillhör det samhällsskiktet och söker vänner där, får de den bestämda uppfattningen att levnadsstandarden i Amerika är påfallande mycket högre än den svenska. Emellertid finns det i landet tjugu millioner människor som av amerikanska sociologer betraktas som försänkta i djup fattigdom — fanns i varje fall före krigsindustriernas uppblomstring. Och den fattigdomen, ska jag säga fru Kvestin, det är sådant som vi inte har sett i Sverige på bra länge, sedan den stora bostadsnöden i Stockholm bland annat, för cirka fyrti år sen. Den skulle komma en härdad svensk proletärförfattare från tiotalet att baxna. Så om man summerar ner livets goda i Amerika och slår ut det på de hundrafyrti millionerna, så blir det väl ungefär lika mycket per person som här hemma i Sverige. I Amerika

finns det åtskilliga gånger fler bilar per familj än i Sverige, men trots alla fruktkonserverna äter amerikanerna inte mer än hälften så mycket frukt per person som svenskarna.

— Nä, verkligen, sa fru Kvestin. Det får väl vara en kopp kaffe till? Så att man kan fortsätta att stå ut med de svenska damerna, sa hon och klatschade med ögonlocken. Och ta föralldel en smörgås till kaffet för det blir ingen lunch utan bara en tidig vardagsmiddag. Vi brukar ha det så när Tobbis är ledig från arbetet.

— Jag vet inte om jag har berättat det, funderade Kvestin i gröngräset, men jag har en närapå svåger där ute, gift med en syster till Mim. Han bor i Rockford i Illinois och tycks ha en sorts diversehandel, grocery eller var det heter. Går bra, förefaller det av breven. Därför har det ju varit rätt så intressant att höra dig prata om Amerika, för hans skull, menar jag. Det var en hygglig karl, vi träffades en hel del för femton år sen. Nej tjugu börjar det vara, det går undan. Man börjar ha det mesta bortgjort nu, sa han och funderade en stund. Men men men. Tror du man kan lita på att han har det ungefär som han säger?

— Ja, varför inte? Hur är det med dig själv?

— Jag menar i allmänhet, sa Kvestin. Hur har svenskamerikanerna det?

— Bra, sa Ansell. Mycket mycket bättre nu än för bara tjugu år sen när svenskarna för det mesta var bönder och

grovarbetare och tjänsteflickor. Då hade svenskarna rykte om sig att vara hederliga men också långsamma i vändningarna och lite enfaldiga. Nu finns det åtskilliga områden där svenskättlingarna har gjort stora insatser. I matriklarna över universitetslärarna hittar man förvånande många svenskklingande namn nuförtiden, och det finns industrier, verkstadsindustrin i öststaterna exempelvis, där svenskarna om inte dominerar så i varje fall märks i mycket hög grad inom toppskiktet av yrkeskunniga ingenjörer, verkmästare och specialarbetare. Svenskättlingar betraktas inte längre — nu sedan de har lärt sig språket och slutat att motsvara anekdoten om "Yesus vott a yump, Yohnnie", sa han som hoppade ombord på ångbåten — som lite efter sig men fortfarande som hederliga och pålitliga, lite bättre än tyskarna framför allt därför att man inte behöver associera dem med Kaiser och Fewrer.

— Men de lär ju längta hem varenda en.

— I helvete, svarade Ansell.

— Det står så i bladen. Jag såg det senast häromdan. Att en häftig längtan hem till Sverige finns bland svenskamerikanerna, den saken är klar, stod det.

— Bara måttligt, menade Ansell. Bland första generationens svensk-amerikaner kan det väl finnas en och annan; när folk blir lite till åren börjar de ju i allmänhet gå i barndomen, och de kan tycka att det skulle vara roligt att titta på stenarna igen. Men i sin krafts dagar tänkte de inte allvarligt på att återvända till Sverige, då

skulle många fler ha gjort det, även om en del som inte hade lyckats så bra avhölls därifrån av att de inte ville vidgå fiaskot eller av att de helt enkelt inte hade pengar till resan. För de flesta amerikaner av första generationen är den gången när de fick sitt amerikanska medborgarskap ett stort ögonblick i deras liv, som de ser tillbaka på med gripenhet och inte med bondånger, och det finns inget som helst skäl att före detta svenskarna skulle skilja sig från mängden. De for från Sverige därför att landet inte hade gett dem vad de ville ha; det var innan det omtänksamma folkhemmet hade uppfunnits. De flesta anslöt sig i Amerika till det konservativa partiet. De kan låta ganska belåtna med vad de hör om levnadsstandarden i "gamla landet" men har egentligen inte något intresse av och ingen ideologisk samhörighet med socialvårdens nya Sverige. Att de alla dessa år skulle ha gått och närt en häftig längtan hem till Sverige är nonsens. Amerika är ett enkelt och trivsamt land att bo i, om man klarar sig ekonomiskt; vad man kan opponera sig mot är en viss efterblivenhet och brutalitet i det politiska livet och en kulturlivets juvenilitet, men att svenskamerikanerna mer än någon annan immigrantgrupp skulle vara besvärade av sådant finns inget skäl att anta, eftersom det svenska elementet knappast gjort någon politisk insats i framstegsvänlig anda och först på allra sistone hävdat sig som kulturbärare (och då uteslutande som amerikaner; svenskfödda kulturpersoner låter sällan vidare kulturella när de lockas att uttrycka sig på sin ungdoms provinsmål). Det

är vi hemma i Sverige, som i många avseenden är självbelåtna så att det skiner om oss långt utanför tremilsgränsen, som tror att våra släktingar ute i Amerika bara skulle gå och leta efter tillfälle att få flytta hem igen; och det anmärkningsvärda är att vi efter att ha talat så överlägset om mr Swanson så länge, just nu när det är ont om arbetskraft i Sverige, ska erinra oss honom med sådan omtanke. Amerika är, som det heter i titeln på Louis Adamics senaste bok, "A Nation of Nations", nationer som är på god väg att smälta samman till en enhet. Ju grundligare de olika folkelementen befriar sig från det som skiljer dem från den accepterade blandningstypen, desto lättare har de det, och desto större möjligheter får de att göra en god insats. Jag påstår inte att det under denna sammansmältningsprocess inte går många goda ting förlorade, jag påstår bara att det är så. Och själva det förhållandet att svenskamerikanerna på de båda senaste årtiondena har hävdat sin ställning väl i Amerika visar att de har ryckt sig loss från ursprungslandet. Det är rörande och trivsamt när tiotusentals svenskättlingar samlas och äter smörgås i det fria på Svenskarnas dag i Chicago och Minneapolis och hör på svenske ministern som hälsar från släkten, och det är ett tecken på den dubbla lojalitet som en eller två generationer lever kvar bland alla (alla, inte svenska) immigranter i Amerika. Men man får ta det för vad det är. När det från svenska sammanslutningars sida görs propaganda för som det heter understödjandet av tanken på ett återvändande till

hemlandet, frågar man sig om vederbörande inte är mindre vetande. Från amerikansk synpunkt är det helt enkelt en grotesk tanke att man i ett litet pluttland som Sverige skulle sätta i gång aktioner för att locka tillbaka det svenskfödda folkmaterialet i den amerikanska gemenskapen.

— Men det kan väl aldrig i livet skada oss om det kommer hem några gamla svenskamerikaner, sa Kvestin.

— Nej, visst inte, svarade Ansell. Det är bara det att vi inte ska försöka locka hem dem. Man får tänka på att det inte bara är befolkningen i konungariket Sverige som är självbelåten; amerikanerna är också ganska nöjda med sitt och sig själva. Man får tänka på att våra tilltag kan observeras också av andra amerikaner än de svenskfödda. Vi är ett litet land som har en mer än skaplig ställning i Amerika. Just därför ska vi inte vansköta våra kort, vi kan komma att behöva amerikansk good-will en gång i framtiden. Och vad vi i det sammanhanget har att undvika, det är att förefalla alltför beräknande, alltför kvicka att tillvarata vad vi anser vara våra intressen. Kom ihåg att vad man framför allt minns av neutraliteten under kriget, det var att vi lyckades hålla oss undan; det var smart gjort, menar amerikanerna, inte hederligt och fint men smart. Vad vi sen hittade på, omedelbart efter kriget, var att försöka få en exportmarknad i Sydamerika, som av U. S. A. betraktas som en privat köksträdgård. Det var också smart; amerikanerna överskattar nog den smartness som på det fältet utvecklades från

svensk sida. Ska vi nu också börja visa oss smarta bland amerikanska medborgare, så kan det gå åt fanders med den goda viljan.

— Du blir andfådd, sa Kvestin. Det har jag inte hört förr.

— Man blir så förbannat patriotisk av att vara hemifrån.

— På sätt och vis, tydligen, sa Kvestin. Men jag tycker ju ändå inte det skadar om det kommer hem några svenskamerikaner och hälsar på. Det är väl inte så mycket att bråka om. Ska du ha dig en grogg nu? Jag har is så du får den som du vill ha den.

— Hördudu, Tobias, sa Ansell, har du någon rom i huset?

— Ja.

— Har du gott om konjak?

— Åjavars.

— Ska vi göra en mint julep? Det dricker de i Sydstaterna när de vill glömma livets bedrövelser.

— Vi kan ju försöka. Vad behöver du till det?

— Två grogglas. Konjak. Rom. Strösocker. En apelsin. Mycket is, finkrossad. Bondvatten. Halmstrån. Mynta har jag själv, plockad i går på ön.

Ur kavajens bröstficka upptog han försiktigt ett hopvikt silkespapper som legat förvarat bakom batteriet av Flor de Brazil. Han vecklade ut det, tog fram de slokande bladen, stack ner den grova näsan i grönskan och insöp.

När Kvestin kom tillbaka med ingredienserna på en

bricka, hällde Ansell först ett par skedar socker i botten på glasen. Han slog i en skvätt vatten ovanpå, och sedan började han klippa myntans blad i tunna strimlor som han lät falla ner i glasen. Det tog en bra stund, och Kvestin tittade på.

— En annan sån här sommarhistoria som är läskande, sa Ansell, består av en tredjedel citronsaft, en tredjedel ananassaft, vanlig, ur burk, och en tredjedel mörk rom. Det är stora tredjedelar alltihop. Sen fyller man ett groggglas med krossad is och häller i så mycket som ryms. Det är ganska hälsosamt.

När myntan låg som en gräsmatta på sockerlagen började Ansell med en lång sked krossa grönskan mot sockret. Det tog också en god stund och Kvestin sa:

— Det går bra mycket fortare att blanda en grogg.

— Jo, men nu är det snart färdigt.

Han hällde finkrossad is i glaset tills det var fullpackat.

— Är det säkert att du har gott om konjak?

— Jo vars.

— Det blir jämnt två omgångar på en halvliter. Kanske lite över.

— Det vore bra det, sa Kvestin.

Ansell höll upp buteljen, mätte och slog, och konjaken steg fort i mellanrummen mellan isbitarna. Sen skvätte han i lite rom i vartdera glaset.

— Det går inte åt så mycket som man skulle tro, sa Kvestin.

Med den stora fällkniven som Ansell tog upp ur högra

kavajfickan skar han ett par apelsinskivor, och sedan han rört om planterade han en apelsinskiva och en liten kvast av myntablad i vart glas.

— Det är för syns skull, sa han.

I den svala svenska sommarluften kändes glaset inte lika kallt att fatta tag om som det gjorde när man satt och tittade ut i soldiset över Long Island Sound, men det var brunt och svalt, med mörkgrön arom från myntan, och isfraset lät som en låg klirrande diskant.

— Det är gott, sa Kvestin och sög ur halmstrået. Det här blir man väl full av?

— I längden, svarade Ansell.

— Hör du, sa Kvestin, är det sant det där att det är så dyrt i Amerika?

— Ska man leva på svenska pengar är det dyrt.

— Hur mycket är kronan egentligen värd i Amerika då?

— Femti öre i New York, sedan man har växlat om pengarna, är en rimlig gissning, sen är det en annan fråga hur länge den kommer att förbli värd en femtiöring. Sexti öre i Chicago, sjuttifem i Sydstaterna. Fem öre på den amerikanska fastighetsmarknaden, fyra kronor i cigarrbutiken, en krona i spritboden, det beror på var man håller till. Uppenbarligen måste en svensk känna sig mest hemmastadd i spritboden.

— Men hördudu, sa Kvestin. Hur är det med nöjena i en stad som New York då? Det är väl skarpa saker?

— Mycket oskyldigt, så vitt jag vet, sa Ansell. Men

jag är ju rätt fetlagd, så en del torde väl undgå mig. Det är mycket frodigare i Chicago.

— Jaså, sa Kvestin. Men negerbönorna då? Det har man hört sägas.

— Det vet jag inget om. Jag känner inte heller någon som vet någonting om det. Relativt sett förekommer det nog mycket få förbindelser mellan negrer och vita, inte alls så mycket som under slavtiden, när plantageägarna blandade ut blodet flitigt. Det var enkelriktad men stor trafik på den tiden; nu är det kommunikationer i bägge riktningarna, men få.

— Men negrerna lär vara mycket uppskattade som älskare, har jag hört.

— Det har du nog hört från Paris, för i New York är det säkerligen inte många som har erfarenheter att delge. Fast det finns ju naturliga förklaringar till att negrerna skulle vara uppburna i det avseendet.

— Vad är det då? sa Kvestin och sög grundligt.

— Det skrev redan Burton om i sina kommentarer till "Tusen och en natt".

— Har du inte den på dig?

Ansell kände på fickorna fram och bak.

— Nej, den tycks jag inte ha med, sa han.

Kvestin satt tyst en stund, sedan sa han:

— Men hördudu, super dom mycket i Amerika?

— På somliga ställen. Nu super du som på somliga ställen i Amerika.

— Då ska vi ha en till, sa Kvestin.

Medan Ansell gjorde om blandningsproceduren, fast inte så målmedvetet denna gång, satt Kvestin och följde en humla med blicken. När Ansell hade hunnit till konjaksihällandets moment sa han utan att vända på huvudet:

— Slå på du, jag har gott om det. Men hördudu, sa han, hur ser fruntimren egentligen ut?

— Bra, svarade Ansell.

— Varenda en?

— Varenda en.

— Där ljög du, sa Kvestin.

— Det gjorde jag, svarade Ansell och skrattade.

— Men hördudu. Det där Coney Island som man har hört så mycket talas om, hurdant är det då?

— Det är trångt. Fullt med folk på trottoarerna, och packat på badstranden. Inte som sardiner men som sardeller. Ovanför badstranden är det en lång trätrottoar där de orkeslösa sitter i hyrda vilstolar med soltak och tittar tillbaka på sin flydda ungdom. Längre upp bland gatorna är det som på Nöjesfältet, fast brantare berg- och dalbanor, bullrigare sätt att bli av med pengar och ganska råa uppvisningar av missfoster. Dessutom finns det biografer som visar gamla farser och det är roligt. Det roligaste finns på gatorna, att titta på folk av alla kategorier, men ingenting går upp emot en liten negergrabb, så där fem sex år gammal, som just har fått pengar att köpa en skiva vattenmelon. Samma grabb finns i litteraturen överallt, och han är värd uppmärksamheten. Han har stora

vita tänder och ögonvitorna är stora och blekblå, han är kortsnaggad för att inte vara så ullig och ser ut som ett nyklippt svart lamm i huvudet. Fruktköttet med de svarta kärnorna är skärt och iskallt och har en fadd lemonadsmak som ungar älskar. Saften rinner om hakan på honom medan han äter och halva ansiktet försvinner in i melonskivan, men ögonen är i gång hela tiden och tittar på allting som passerar förbi. Jag vet ingenting som jag hellre skulle vilja vara än en negergrabb med en hel lång grön dollarsedel en varm dag i augusti med Coney Islands alla vattenmelonförsäljare inom räckhåll. Men det är det enda amerikanska sammanhang i vilket man inte mycket hellre är vit.

— Skål, sa Kvestin. Varför kan dom inte vara hyggliga mot negrerna då? Amerikanerna är ju så hyggligt folk annars, sägs det.

— Det är nog ganska enkelt att förklara, svarade Ansell och talade nu ut ur eftermiddagens klara lätta berusning som inte skymdes av tyngande middagsmat. Om du vore amerikan, sa han, och kallade varenda medborgare med en droppe färgat blod för neger, eller för colored, eller, och det är mest nedlåtande, för darkie, som nyanlända svenska direktörsassistenter ofta gör därför att de är så duktiga att acklimatisera sig, och nog vore det fan så mycket bättre om Sveriges representanter i Amerika numerärt inte företräddes främst av osnutna affärsynglingar, som skäller på Sverige därför att de inte kan tjäna sjuttitusen kronor om året hemma. Vad säger du som till-

hör affärslivet? Nog vore det bättre? I alla fall, sa Ansell och kom av stickspåret, om du var amerikan. Vad skulle du då tycka om att tänka dig att fosterlandet om låt oss säga femhundra år skulle vara befolkat av negrer, uteslutande. Eller colored. Eller darkies. Det är just det ser du, som man inte vill vara med om. Det är en annan färg, förstår du, så det syns. Finns ingen vit täckfärg i generna ser du. Och så tror man. Finns inga intelligensundersökningar som hjälper, jag menar som visar att negrernas undermålighet är beroende av miljö och undermålig uppfostran, för alltid har man en moster som en gång har träffat själva Marian Anderson, och hon sa, förstår du, egenhändigt till min moster mellan fyra ögon, och min moster hon hade verkligen inga fördomar, att darkies aldrig kan följa med den högre matematikundervisningen vid universiteten, och när en framstående neger själv säger det så måste det ju vara sant och man vet ju själv. Så det går inte. Att resonera menar jag. När du kommer till Amerika Teodor, Tobias menar jag, så resonera aldrig om negrer utom i extremt intelligent sällskap. Men till slut så blir det ju bara negrer i Amerika ändå, för det går långsamt men säkert, men det vet dom jäklarna inte. Men tala inte om det för dem. Håll tyst med det. Och ett sätt att hindra Amerika från att bli en negerrepublik som samtidigt tillåter folk att behandla negrerna hyggligt, det har de inte hittat på än. Men det kan inte du heller hitta på i en tvärhast, så var inte så överlägsen du. Men ändå ska jag säga dig att det blir småningom bättre och bättre för

negrerna i Amerika. Trots allt. Så det ordnar sig i det långa loppet. Men några dunderåtgärder som kan ändra på förhållandena på ett par år, det tror jag inte på. Skål, sa Ansell och sög ur. Hör du, förlåt att jag frågar, men jag tänkte ta en promenad: när var det meningen att vi skulle äta middag?

— Om en timme, ungefär, svarade Kvestin.

— Det blir bra det, sa Ansell och reste sig eftermiddagsgravitetiskt.

Sedan stod han ensam under grangrenarna och drog in lukten av svensk sommar; och han satt en stund på en sten och tittade på myrorna och tänkte på hur snyggt det är med svenska fackföreningar som inte bryter kollektivavtal; och han gick mödosamt över bergknallarna. När han kom tillbaka kändes det bra och ganska sammanhängande fast lite varmt om ryggen. Från verandan lyste den vita bordduken och de små röda rädisorna, och när han kom närmare var det fina gröna dillådror på färskpotatisen.

I köket satt Kvestins båda ungar och åt städat och stilla. Fru Kvestin stod ute på verandan, och Ansell sa:

— Jag har inte riktigt hunnit vänja mig vid svenska barn ännu: de är så oerhört lågmälda. I trakten där jag bodde var det ett fabulöst oväsen av målbrottsynglingar som spelade gatubaseball, och när man någon gång hade varit i konflikt med dem, måste man sedan ta sina manliga vänner avsides för att få reda på vilka perversiteter

man på ynglingarnas ytterst kärnfulla språk hade blivit uppmanad att utöva.

— Det var ju rysligt, sa fru Kvestin. Är de så förfärliga?

— De är inte förfärliga utan sig själva. Bor man i ett fattigt distrikt kommer slummens språk forsande över en ohejdat. Trivsamt vardagsvett kommer lika okontrollerat. För amerikanska barn finns det inga farbröder och inga tanter och inga bockningar och nigningar, och ibland kan vad *jag vill* vara besvärande, men ofta är vad *jag är* i stället mycket behagfullt och vackert. Jag kommer ihåg en dag i fjol sommar inne i en speceriaffär, och det är så lite att berätta så jag vet inte om jag kan göra det. Det kom in en liten flicka med två hårda spretiga flätor, och hon hade en hund med sig. Utom jag var det bara en kund till i butiken. "Hello, Al", sa hon till innehavaren och brydde sig inte om oss som hon inte kände. "Hello, Margie", sa han. "Jag ska ingenting ha i dag", sa hon. "Men jag har fått en hund, och jag ville bara visa honom för dig." Det var en brun cocker-spaniel och såg mycket snäll och klok ut. "Tycker du inte det är en fin hund?" sa flickan. "Väldigt trevlig", sa Al. "Hur länge har du haft den?" — "Bara i två dar", sa flickan. Kunden som var före mig väntade utan irritation på att resonemanget skulle föras till slut, och tittade på hunden. "Det var ingenting annat jag ville", sa flickan. "Jag skulle bara visa dig min hund." — "Det var hyggligt av dig", sa Al utan det minsta spår av beskyddande ironi i tonen. "Jag

kommer väl in när mamma behöver nånting", sa flickan. "Jag ville bara visa dig min hund." Hon nickade vänligt, öppnade dörren så att cocker-spanieln fick gå före, vände på huvudet och log ett öppet leende mot Al; och så gick hon förbi skyltfönstret. Det var bara det, sa Ansell. Fullkomligt naturligt, utan tillgjord eller tillkämpad säkerhet. För mig fanns det mer av Amerika i den episoden, och i alla de många likadana som man har varit med om utan att minnas dem efteråt, än det finns i hela Empire State Building.

— Ja, men det är väl ändå väldigt högt, sa fru Kvestin.

Sedan tog de snapsen.

Ute på sommarnöjet händer det mycket den första dagen, men den andra flyter förbi som en tågresa. Efter middagen kommer sedan de långa milda solnedgångstimmarna med blå cigarrök som stiger ringlande ur torpen.

— Nå, men utrikespolitiskt, säger Kvestin. Somliga talar om vilket kolossalt dominerande inflytande U. S. A. kommer att bibehålla i Europa, andra pratar som om isolationismen vore i full fart igen. Vem ska man tro?

— Ingendera, svarade Ansell, eller rättare sagt bägge. Amerika har på hundrafemti år utvecklats från ett litet politiskt experiment på en okänd kust till en av världens två starkaste nationer. Att dess politiska inflytande över Europa skulle upphöra är en orimlig tanke, fast det är rimligt att tänka sig att de militära symbolerna för detta inflytande relativt snart kan komma att dras tillbaka. Det är den ena synpunkten, som är riktig. Den andra är riktig på det sättet att även om isolationismen är på retur, har den inte hunnit helt försvinna. I den mån den ännu är livskraftig har den uppgått i en icke medvetet aggressiv nationalism, som går ut på att genom flotta, flyg och baser flytta Amerikas gränser så långt bort från hemlandet som möjligt. Många av de gamla isolationisterna är starka anhängare av sådana strävanden, och de före-

ställer sig väl, att om detta lyckas, ska den amerikanska kontinenten kunna fortfara att leva oberörd av världens ondska; på det sättet tänker de som förr fast de låter annorlunda. Ansell satt tyst ett ögonblick och sen sa han: Vad menar du om isolationismen egentligen?

— Att den är dum och efterbliven, sa Kvestin. Kan det finnas mer än en mening om den saken?

— Är isolationismen inte helt avliden, så tycks det ju göra det. Visst är det efterblivet; men vad isolationismens motståndare ofta glömmer och ofta förnekar, och som en främling kan ha råd att göra klart för sig, är att det inte var så dumt från början. När Amerika ryckte sig loss från moderlandet, var en av de stora vinningarna för amerikanerna att man var garanterad att slippa delta i striderna mellan Europas inbördes splittrade länder och fick helt ägna sig åt ett så när som på indiankrigen i stort sett fredligt uppbyggande av den egna kontinenten. Vill du höra en bit som George Washington på sin tid skrev i ett budskap till den unga amerikanska republikens medborgare?

Ur högra byxbakfickan tog Ansell upp en portabel upplaga av grundläggande amerikanska politiska urkunder, tryckt för soldatbruk under kriget. Den var solkig och skrynklad och gav intryck av att vara åtskilligt läst.

— Så här skrev han: "Vår politiska grundregel bör vara att utsträcka våra handelsförbindelser med främmande folk, och mellan dem och oss knyta så få politiska band som möjligt. Vi böra punktligt", jaha ja, det kan

vi hoppa över. "Européerna ha vissa för dem egna intressen som icke stå i något sammanhang eller åtminstone i ett högst avlägset sådant med våra; denna värdsdel måste därför ofta befinna sig invecklad i stridigheter som genom själva sin natur äro för oss helt och hållet främmande. Om vi genom konstlade band knyta oss till deras slingrande politik, inveckla oss i deras vänskaps och hats skiftningar och deltaga i de krig som därav uppkomma, handla vi oklokt emot oss själva. Vårt avskilda läge och vår avlägsenhet från Europa bjuda oss att antaga ett eget system och giva oss kraft att fullfölja det." Och så vidare. Sedan säger han också: "Varför övergiva de välsignelser som kunna härflyta ur ett så lyckligt läge? Varför övergiva en grund som är oss egen för att ställa oss på en främmande? Varför förknippa vårt öde med någon del av Europas och därigenom utlämna vår fred och lycka åt ärelystnaden, avundsjukan och vinningslystnaden eller nyckerna hos något av de folk som bebo denna världsdel? Vår sannskyldiga statskonst är att icke ingå stadigvarande förbund med något främmande folk." Ja, vad ska man säga om det? Att det lät moraliskt högfärdigt men var riktigt, och att amerikanerna ända till på allra sistone har vidmakthållit denna moraliska högfärd och gjort rätt i det. Det är på det här sättet, i Washingtons anda, som amerikanerna ända till i går har sett på Europa, som ett mindre torp om vilket ohängda arvtagare slåss, medan man själv har ägnat sig åt uppodlandet av sitt eget stora jordagods (och i det sammanhanget kan vi ju

förbise att en del vanhävd också har förekommit). I amerikanskt tänkande har de fredliga värven nästan alltid betraktats som de positiva, och knappt någon amerikansk författare eller funderare har framställt krigandet som dygderikt och för själen uppfostrande; det var också därför som den amerikanska desillusionen efter första världskriget blev så ögonblicklig och grundlig. Krig har i amerikanernas ögon varit ett europeiskt oskick, och därför ska man hålla sig borta från Europa. Må vara att det ligger en del självförhävelse i betraktelsesättet, men man kan inte säga att den är oberättigad. Det är ett faktum att U. S. A. på egen hand har begynt mycket få internationella konflikter. Man kan tänka sig att orsaken därtill är att landet från begynnelsen i högre grad än andra västerländska nationer har styrts av de vanliga enkla medborgarna, som har mindre lust på krig och handlar mer moraliskt. Håller man det perspektivet i minnet, är det inte svårt att förstå varför isolationismen, som av den tekniska utvecklingen har gjorts ohållbar, ändå är en ganska livskraftig historia. Vad som egentligen är betänkligt i sammanhanget är att de förutvarande isolationisterna inte har fått någonting rejält i stället för sitt förlorade system. Det är den sortens folk som nu på sista året har börjat prata vårdslöst om krig och säger att egentligen gjorde man rätt om man hoppade på Sovjet med en gång och fick det bortgjort. Det är sagt av folk som fast deras söner har varit i armén ändå inte förstår vad krig är därför att det inte har varit något krig i Peoria,

Ill. Emellertid kan man tryggt säga att det för närvarande inte finns den minsta chans att sådana tankegångar, även om de dominerar några av landets största och fräckaste tidningar, inom en överskådlig framtid ska komma att dominera landets utrikespolitik.

I kvällssolen blänkte guldranden från de vita kaffekopparna, och när ljuset föll genom eklöven blev de mycket klargröna och fick tunna fina silverkonturer. I sundet for motorbåtarna surrande som symaskiner, rynkade det metallblanka sidenet om stävarna och drog upp flyktiga sneda sömmar som löpte in under de svarta granskuggorna och bryggornas klossar av mörker. Eller de for fram med bart huggande motorer som blixtlås över vattnet, med långa kvicka rips, klöv upp det och fläkte ut sidenstyckena mot stränderna; fast det helade innan ekot efter dem hann dö bort.

Kvällssolen lyfte långsamt sina ljusa händer från ängsgräset.

— På det hela taget, sa Ansell, har nog isolationismen varit en hedervärd tjänsteman i det amerikanska politiska livet. Det är honom väl unt att bli pensionerad och få dra sig tillbaka; han var den gamla goda tiden. Vad som inte var så bra med honom var att han inte tillät bildandet av en utrikespolitiskt skolad ämbetsmannakår som fullt ut motsvarar de krav man nu måste ställa på den, när den ska tjäna ett av världens politiskt inflytelserikaste länder. Det märktes mindre under Roosevelts tid. Han hade varit tvungen att sitta stilla så mycket, hade läst så

många böcker och var en så utomordentligt kunnig man, dessutom en som trivdes med att lägga sig i saker och ting och, i sista stund, fatta beslut. Nu är det till och med ännu fler utrikespolitiska detaljfrågor att ta ståndpunkt till än det var under kriget, och den stab som ska studera dem har av kongressen ännu inte fått anslag som motsvarar behoven sedan isoleringen förlorat sin praktiska grundval. Man möter många amerikaner som fortfarande har sin gamla känsla kvar av att i storpolitiska sammanhang vara oerfarna barn, väluppfostrade och snälla men lättlurade. Även om den uppfattningen ofta är överdriven, saknar den inte helt berättigande. Mot det finns bara ett botemedel som hjälper: att tillräckligt många i landet sysslar tillräckligt grundligt med utrikespolitiska problem. Många välgrundade funderingar i den vägen har på senaste åren publicerats. Bland det mest välbalanserade och, i sin självkritiska hållning, mest typiska för vår tids amerikanska intellektualism är en liten bok som heter "America's Place in the World". Den har jag med mig, sa Ansell och såg leende på sin vän medan han ur kavajens vänstra innerficka upptog en inbunden volym. Författaren, fortsatte Ansell, är professor vid Columbia University i ett ämne som heter internationella relationer, och hans namn är Nathaniel Peffer. Han har ett historiskt perspektiv och grundliga kunskaper om samtiden. Det vore väl värt att läsa upp långa stycken ur den, men då blir det sent och i kväll ska vi väl gå och lägga oss i tid. Låna den, sa Ansell.

Och sedan beslöt sig de båda vännerna för att, med tanke på båtens tidiga avgång följande morgon, inte ta någon grogg. Därefter satt de tysta en lång stund. Solen hade gått ner, och långsamt mörknade landskapets element och krympte på djupet så att de till slut såg ut som sättstycken på en teaterscen; och sundet blänkte som en stor skärva spegelglas som hade blivit liggande där den tappats. Månen var nästan klotrund och blekt rödgul och stod inpassad mellan verandans båda vita sidostolpar.

— Men vad tycker du egentligen om Amerika? frågade Kvestin.

— Att det nog är den bästa början som finns, svarade Ansell. Det är lättare att bo där än någon annanstans som jag vet om, och man träffar så många som åtminstone i smått känner sig alltigenom fria. En del av vad som hittills har åstadkommits, och som folket självt känner stolthet över, är kanske i enklare laget; och gemene man blir nog oftare än de vet om lurade av sina översåtar också i det landet. Men känslan av personlig frihet har man ändå inte kunnat beröva de flesta. "It's a free country", säger man ofta, på skämt och på allvar, och det känns så. Nästan var och en känner sig ha framtiden för sig, känner sig fri att bryta upp från den plats där han eller hon bor och när som helst börja om på nytt. Det är inte ens någon skam att misslyckas, för man kan alltid försöka på nytt. Nästan var och en har framtiden för sig, och hela landet har framtiden för sig ännu. Vi skulle kunna sitta här hela natten och formulera om detta på olika sätt: att Amerika

nyss har börjat bebyggas, att folket just har börjat smälta samman till en helhet som kan utveckla sin intellektuella egenart, att ungdomen och vitaliteten ännu inte är nötta, att frihetskänslan är det viktigaste vi vet om och att amerikanerna ännu har den kvar till vardags. Amerika lämnar en inte oberörd och man kan känna inför landet på olika sätt: man kan vara intill döden förbannad på bristerna i dess demokrati och vara djupt förälskad i den personliga redligheten hos dess självkritik. Men om den amerikanska vardagskänslan för friheten kan man, om jag har uppfattat saken rätt, bara tycka en sak: att den är en av de stora tillgångarna i världen, en av de omistliga. Utan den vore det svårt att se annat än mörker framöver.

Och sen satt de tysta ett bra långt tag. Någonting prasslade snabbt i det sotsvarta nattgräset, och en stund därefter var sus av vingslag så nära inpå dem att de tyckte sig känna dem som en andedräkt. En snigel gled långsamt över trappstenarna, allt tydligare skönjbar, och så var den korta sommarnatten över.

III

SKRIFTLIGEN

OM SPRÅKET

I en av de många amerikanska tidskriftsartiklar som efter krigets slut ägnades åt tillkomsten av atombomben berättades det om de försiktighetsåtgärder som vidtogs för att skydda arbetare och tekniker vid tillverkningen av plutonium och uran 235. Det gällde bland annat att undvika att personalen gick omkring med partiklar av radioaktiva ämnen sittande i kläderna; det skulle i längden kunna orsaka brännsår. Man hittade på olika anordningar. Fotografisk film sattes in i identifieringsbrickornas metallhöljen; när plåten framkallades var den svärtad om bäraren hade utsatts för bestrålning. Grindarna hade ringklockor som gav alarm om någon radioaktiv persedel passerade. Det fanns en apparat som kontrollerade luften i fabrikslokalerna och inregistrerade radioaktiva partiklar.

Den sistnämnda manicken döptes till Sneezy. Kunde ordet översättas, skulle det på svenska heta "nysus", en som nyser, med bibetydelsen en som har lätt för att göra det och som skulle märka om han fick någonting irriterande i näsan. Bland de företeelser som har samband med herraväldet över atomenergin är uppkomsten av detta ord i varje fall en som kan föranleda icke oroande funde-

ringar. Det är ett naturligt och påhittigt ord; det ligger bra till i munnen; och det är också uttryck för en särskild attityd, den att möta någonting riskabelt eller besvärligt med en skämtsam formulering, så att man bringar ner det till ett hanterligt format och kan stoppa det i byxfickan. Det är, sett från en annan synpunkt, också ett ord som kan bildas endast i ett språk där ett verb lättvindigt kan förvandlas till ett substantiv, ett substantiv till ett verb eller, som i det här fallet, ett adjektiv till ett substantiv.

Alla dessa egenskaper gör det till ett typiskt amerikanskt ord. Amerikanska lexikografer har många tusen nya sådana ord och uttryck att ta hand om varje år, en del visserligen skräniga och karakteristiska enbart för uppfinningsrikedomen hos det försäljar- och påprackargäng som systematiskt attackerar det amerikanska folkets sinne för väsentliga värden, men också många som är slående, innebördsrika, kvicka och praktiska. Det är de som jämte de grammatiska förenklingarna låter amerikanskan ge intryck av att förmedla och vara bärare av en särskild vitalitet.

Så småningom har denna egenskap lett till att amerikanerna blivit den anglosaxiska världens storleverantör också av språkliga nybildningar. Vill man ha ett datum för begynnelsen av denna utveckling kan man ta 1820. En kulturell enhetlighet hade då börjat utformas i Amerika, och just det året debuterade landets förste store romanförfattare, Cooper. Folk hade börjat dra väster ut i större utsträckning; samma år var det också som H. R.

Schoolcraft gjorde sin första grundligare bekantskap med indianerna, och den ledde sedermera till de böcker som klargjorde för amerikaner och européer hurudant livet i Amerika hade varit innan de vita kom dit. Under detta årtionde hämtade landet för första gången en president från vad som då ännu var den äventyrliga Västern, en person som representerade den nye amerikanen, den energiske men inte polerade mannen av folket. Andrew Jackson valdes 1828, och samma år utkom första upplagan av Noah Websters "The American Dictionary", en ordbok som alltjämt utges i nya, ständigt omarbetade upplagor. Det var konsolideringens och den begynnande expansionens årtionde; och i stor utsträckning väster ifrån började nu de många nybildningarna sprida sig, som hundra år senare allvarligt kom att inkräkta på the King's English i själva England. Den första verkligt framgångsrika amerikanska språkprodukten var uttrycket O. K., som man med säkerhet har spårat tillbaka till 1840; det är numera införlivat med språk och dialekter över hela världen, och amerikanska soldater i andra världskriget lär ha mött det som ett lösensord praktiskt taget vart de än kom.

Till en viss grad kan naturligtvis amerikanskans erövringståg över världen förklaras av rent yttre omständigheter. Somliga amerikanismer har följt med exporterade produkter. Sedan, som benämning på en biltyp, är ett exempel (den heter saloon-car på engelska) och själva ordet automobile ett annat; den engelska motsvarigheten

är motor-car. Men ännu många fler amerikanismer har spritts från Hollywood efter talfilmens genombrott och har möblerat om särskilt i brittiskt talspråk. Att den engelska talfilmen inte har haft samma betydelse för amerikansk publik beror, om man fortfarande håller sig till de yttre villkoren, heller inte bara på att engelsk import av amerikansk film är så mycket större än sändningarna i andra riktningen. Det andra skälet är att engelsmän utan minsta svårighet förstår all amerikanska utom den mest utstuderade sydstatsdialekten, medan amerikaner ibland, i varje fall genom högtalarna som medium, har lite svårt att förstå engelska. Det är inte orden det gäller, utan intonationen, och vad som gör den extra svår att förstå är att många amerikaner tycker den låter effeminerad. Engelsmän har inte samma invändningar mot amerikanskan, och särskilt starkt har dess inflytande i England varit under invasionen av amerikanska soldater.

Emellertid är somliga amerikanska språkhistoriker benägna att i amerikanskan finna en egen inneboende vitalitet och att med den, snarare än med mera utvärtes skäl, förklara språkets geomslagsförmåga och framgångar. Det är lätt att finna orsakerna till en sådan specifik språkvitalitet, menar man: nybildningarna, som ursprungligen kom från gränsområdet mot vildmarken, avspeglar pionjärtidens initiativrikedom, och den storordiga humor som det amerikanska vardagsspråkets vändningar förmedlar har samma rötter; den är ett försvarsvapen mot vidriga öden, som pionjärerna mötte när de bröt bygd ur

vildmarken, och som många immigranter hade att utstå i de amerikanska industridjunglerna. Det var en försvarsjargong, en det fredliga uppbyggandets skyttegravsslang, och dess spänstighet och hårda hud blev för amerikanskt språk bestående kännemärken.

Folkblandningen i Amerika är givetvis en annan faktor av utomordentlig betydelse: alla de grupper som kom till det nya landet förde med sig någon term och någon vändning, så praktisk eller så omedelbar att den inte kom bort under den stora amerikaniseringen.

Spansktalande och tyska immigranter tycks vara de som har levererat de viktigaste bidragen till amerikanskans rika uppsättning av praktiska termer. Indianord finns det en del, men de har haft sin ojämförligt största betydelse för den rika skatten av vackra och pittoreska ortnamn. Franskan kom in både från Kanada i norr och från de franska språköarna i söder; sedermera har franska låneord kommit från Paris via Femte avenyns modemagasin och de annonsdiktare vilkas bildning står på ofri grund. Svenskan har inte betytt mycket utom i Mellanvästern, där man i svenskamerikanska kretsar "pours up the coffee" och "calls somebody for a fool" därför att man hemma i Sverige hällde upp och kallade för. Ordet "smorgasbord" har efter världsutställningen helt trängt in i amerikanskan och torde vara svenskans mest spridda bidrag till dess vokabulär.

Men också i denna förmåga att absorbera fräscht material vill amerikanska språkhistoriker gärna se en specifik

vigör hos det egna språket. På den punkten är man kanske inne på mer chauvinistiska än ovedersägliga tankebanor. Skiljer sig det amerikanska språkets lånande från andra språks är väl olikheten bara den att man har fått lite från olika håll på en gång, och att det inte har förekommit något fall av dominerande och nedtyngande påverkan, exempelvis i stil med den stora ihällning av tung och trög metall, som ägde rum under den period då svenskan var tyskinfluerad. Sådana skillnader förklaras knappast av språkets egen inneboende fina natur utan av yttre omständigheter; och fosterländskt amerikanska språkhistoriker glömmer i det sammanhanget också att hade amerikanskan någon medfödd styrka, så kom den huvudsakligen ur brittiska språkliga och litterära traditioner. Men för amerikanska språkmän av den chauvinistiska observansen är det oftast just de brittiska arven som det gäller att devalvera så mycket som möjligt.

För den mest läste av de amerikanska språkskribenterna, H. L. Mencken, är det anglofoba patoset ett centralt drag. Mencken är på ytan en radikalt sinnad antiakademiker och antibourgeois; det var såsom sådan han på 20-talet uppskattades av dem han drev gyckel med. Inuti hittar man emellertid en konservatism av amerikansk läggning med vissa tyska tillsatser: nietzscheanism och förståelse för krigförarmentalitet. Det nationalistiskt amerikanska hos honom består i en folklighet som är förankrad vid en blomstrande och energisk medelklass och en djupgående sympati för de expansiva dragen i det

amerikanska samhället. När Mencken för trettio år sedan som ren amatör började skriva språkkåserier var teorin om det amerikanska språkets unika vitalitet redan ett huvudtema för honom, och i hans standardverk om "The American Language", som under upplagornas gång utvecklats till allt större bredd och detaljrikedom, har det antibrittiska draget, det som strävar att upphöja den amerikanska språkoriginaliteten och bagatellisera de brittiska kvarlevorna, utgjort en ständig källa till inspiration, ehuru flödet på senare år fått färre tillfällen att träda i dagen eftersom det faktiska materialet numera har blivit så rikt att det inte finns plats för annat (också emedan den irritation författaren känner mot fonemstudier och andra metoder utnyttjade av modern språkvetenskap har lagt beslag på en del av den emotionella energin).

Menckens arbete är givetvis i första hand läst och uppskattat därför att det är så välgjort och fängslande (och därför att registret gör det oumbärligt som ordbok över amerikanismer). Men nationalismen i uppsåtet har nog också gjort sitt till. Det är inte att förvåna sig över. Amerika frigjorde sig genom en revolt, och den ligger visserligen längre tillbaka i tiden än det svensk-norska unionsbrottet, men det ville ett krig till innan det lyckades, och ett krig som ännu spelar en överväldigande roll i den amerikanska historieundervisningen. Sedan har åtskilligt i den amerikanska utvecklingen gått ut på att man skulle lära sig stå på egna ben. Politiskt slog man redan från början in på nya vägar; efter en tid av brittisk

dominans, som varade genom Washington Irvings och Coopers år, började den amerikanska litteraturen medvetet att bryta sig loss från det gamla moderlandets traditioner; ekonomiskt befästes Amerikas ställning som en av omvärlden oberoende stormakt alltmer; ur vetenskaplig synpunkt har särskilt de senaste fyra decenniernas fenomenala uppblomstring gjort konkurrensförsök från enskilda europeiska länders sida fåfänga; under 30-talet fördjupades sedan amerikanernas medvetande om sin egenart genom kulturhistoriska och kulturgeografiska kartläggningar; och till på köpet visade sig Amerika under andra världskriget oförmodat kunna snabbt svinga sig upp till ställningen såsom en första rangens militärmakt, som höll England om ryggen. Frigörelsen var total med undantag av att folket faktiskt talade ett språk, vars intima sammanhang med engelskan inte kunde helt förnekas. Från Mark Twain och framöver — över Hemingway och fram till en generation av unga prosaister vilkas främsta intresse är att exakt reproducera det amerikanska talspråket: John O'Hara, Jerome Weidman, Arthur Kober, Frederic Wakeman — har den amerikanska litteraturen utvecklat en starkt egenartad, av vardagsspråkets slagfärdighet och grammatiska förenklingar präglad prosastil; men en form av engelska är det fortfarande, ett kulturarv från det gamla moderlandet är det fortfarande. Att det finns amerikaner som, med Mencken, också i det stycket gärna skulle vilja se sig stå på helt fri grund är mänskligt.

OM LÄSVANORNA

Tunnelbanan under Lexington Avenue slamrar i väg på ett av de längsta och snabbaste passen i New Yorks underjordiska system, från Åttisjätte gatan ner till Grand Central, som är fyrtifyra kvarter, ungefär en svensk halvmil, och går på fem minuter. Det är lördagskväll, och de tjocka söndagstidningarna har just kommit med sina bibliotek av läsning och bilder. De flesta passagerarna i vagnen har en tidning, och de flesta med tidning har vikit undan nyheterna och låter ögonen fara språngvis mellan de bjärta teckningarna i bilagorna med skämtserierna. När tåget är framme vid den station där de ska av kommer de automatiskt att resa på sig och kliva ut på just den grå, smutsiga, vimlande plattform där de hör hemma, ty New York-borna har utvecklat ett undermedvetet räkneverk som inregistrerar stationer med ofelbarhet; till dess är de fördjupade i de stupida, grällt färgbrokiga, talanglöst ritade händelseförlopp som fyller bilagan. På bänken mittemot sitter en ungefär tjugufemårig löjtnant, som, förmäler dekorationerna, har sett åtskilligt av denna världen. Hade han lärt sig någonting av det, skulle New York Times ha haft en läsare till,

men nu sitter han med Sunday News, och han har en stor iver i blicken, och emellanåt far det ett roat, nästan ömt leende över hans ansikte när hans favorithjältar i skämtseriens infantila värld upprepar förra veckans hejdlösa bedrifter och uddlösa repliker.

I Amerika är det inte bara unga löjtnanter och unga flickor som intresserar sig för detta slag av barnkammarläsning; stadiga bankirer i Wall Street och pratsamma specerihandlare på Sheridan Square gör det också och finner därigenom intressanta samtalsämnen. De enkla karaktärer som spelar huvudrollerna i de populära skämtserierna kan var man och var kvinna ogenerat hänvisa till i oväntade sammanhang, och man lär sig snart att inte annat än i högintellektuella amerikanska sällskap tala med förakt om detta slags litteratur, ty sådant betraktas som utländskt snobberi, svårt att smälta.

Ju mer man ser av Amerika utanför New York, desto mer kvantitativt betydande verkar också denna sorts lektyr vara. Tidningarna ute i småstäderna över kontinenten, som i övrigt ofta är ganska påvra och inte består av mycket annat än ett illa utredigerat AP- eller UP-material, ett par politiska kåsörer (inte de tillförlitligare) och utförligt familjeskvaller, håller sig med en rikhaltig uppsättning serier och distribuerar tjocka brokiga söndagsblad med samma innehåll. Det inskränker sig inte heller bara till tidningarna. På småplatser där det inte finns en skaplig boklåda har man stora butiker, där man säljer tidskrifter och s. k. comic books, häften som innehåller

detta slag av kolorerade serier. Sortimentet är imponerande och omsättningen stor, och såvitt man kan se är det inte bara småglyttar som köper smörjan.

Läsandet av vanliga böcker ser man däremot inte mycket av i vardagens Amerika. Skrivmaskinsflickor som sätter i sig tjocka romanluntor på väg till och från jobben i storstäderna är en ovanligare syn än man med de långa avstånden kunde vänta sig, och böcker hör inte till gepäcket när man far ut till badstränderna. Emellertid framgår det av siffrorna från de offentliga biblioteken att även om böckerna inte på samma sätt som tidningar och tidskrifter ingår i stadsbilden, så läses de dock. I Minneapolis, för att ta en exceptionellt hög siffra, lånades det från biblioteken ut nära 2,4 millioner böcker under år 1943, och det är bortåt 7 böcker per invånare. I Brooklyn, som har rykte om sig att vara ett obildningens speciella hemvist i Amerika, var det 1,8 böcker per invånare. Jämför man detta med svenska förhållanden, finner man att den amerikanska bokutlåningen gott kan jämföras med den standard som vi är en smulta stolta över; Stadsbiblioteket i Stockholm redovisar i sin årsberättelse för 1945 ungefär 2,3 millioner utlånade böcker, vilket betyder 3,5 böcker per stockholmare och ungefär motsvarar det amerikanska storstadsgenomsnittet.

Jämför man amerikansk och svensk bokhandel, blir resultatet åtminstone från variationens synpunkt inte fullt så förmånligt för den amerikanska parten. Under 1945 utgavs i Sverige omkring 4,000 böcker. I U. S. A. utkom,

enligt Publishers' Weekly, inte mer än omkring 6,500 nya böcker och nya upplagor under samma år. Denna inventering är, på grund av att mycket tryckt material i Amerika kommer ut på avsides belägna universitetsförlag eller annars i skymundan, knappast lika fullständig som Svensk bokförteckning, och man kan därför gissa att antalet utgivna böcker i Amerika var ungefär dubbelt så stort som i Sverige. Det är ändå lite för en kontinent som borde jämföras med hela Europa. De normala upplagornas omfång tycks inte heller ersätta bristen på mångfald. Amerikanska förläggare betraktar 10,000 som en god försäljning; det skulle motsvara 500 i Sverike. För en debutant är 2,000 inte dumt alls.

Bestseller-systemet och billighetsserierna förändrar naturligtvis i någon mån denna bild. Det förra har sitt ursprung i bokklubbarna. För närvarande finns det fyra större bokklubbsorganisationer — tre som sprider struntlitteratur och en som handlar med värdefullare böcker — och man kan gissa att genomsnittsupplagan för de böcker som väljs av klubbarna håller sig kring 300,000 exemplar (motsvarande 15,000 i Sverige). Eftersom varje klubb i regel distribuerar tolv böcker om året, betyder detta alltså att omkring 50 böcker årligen når denna försäljningssiffra. Bokklubbarna har under månaderna efter krigets slut, sedan papperstillgången blev större, expanderat mycket starkt. Medlemsantalet i Book-of-the-Month Club har sålunda under denna tid stigit från 600,000 till 900,000; och man kan förutse att bokklubbarnas bety-

delse för det amerikanska folkets läsvanor under de kommande åren skall bli ofantlig. Samma sak gäller billighetsserierna, "Modern Library" och "Pocket Books", som redan säljer millioner ofta goda böcker årligen, och andra, som just har startat eller är i görningen.

Tack vare billighetsböckerna och bokklubbarna är bokköpandet i Amerika avsevärt mycket livligare än vad man skulle förmoda, om man bara höll sig till den ordinarie bokhandelns omsättningssiffror. Böckerna från bokklubbarna kommer med posten, och posttaxan stöder verksamheten genom att inte debitera mer än tre cent i porto för ett bokpaket av rimlig storlek; det är en grundförutsättning för att bokklubbarna har kunnat bli en så stor affär. Billighetsserierna når ut till hela landet på ett annat sätt — de finns att köpa i drug-stores och tidningsstånd i varje småstad.

Hela detta distributionssystem har vuxit fram på de senaste tjugu åren. Dessförinnan fanns bara den vanliga bokhandeln, och i Amerika är denna institution inte mycket att hurra för. Först och främst är de någorlunda hyggliga boklådorna så få. Gränsen mellan en riktig bokhandel och ett krypin, där man för några dussin aktuella succéböcker, är svår att dra, och därför är siffrorna inte så tillförlitliga; men det uppges att antalet "riktiga" boklådor i Amerika håller sig under 600. Tar man en passare, sätter ena benet på New York och det andra på Washington och drar en halvcirkel som slutar strax norr om Boston, får man en plätt som är en mycket liten del

av kontinenten, men där finns ändå hälften av dessa riktiga boklådor. I en vanlig amerikansk stad på 10,000 invånare utanför denna halvplätt kan man inte räkna med att hitta en skaplig bokhandel. Dessutom är de bättre boklådorna inte jämförbara med de svenska, därför att man inte har samma system med stora sortiment. Snabb omsättning och små lager är en huvudprincip för både bokförläggare och bokhandlare i Amerika; det vill stor tur till om man ens på Brentano's i New York ska hitta en bok som kom ut 1939 — annat än om den är omtryckt i billighetsupplaga. Detta leder till att böckerna i Amerika flyter i en ännu grundare och snabbare fors än de gör i Sverige, och hälsosamt för utvecklandet av en stor, verkligt litterat publik är det naturligtvis inte. Ser man bokklubbarna ur en sådan, mera kvalificerad synpunkt, är de givetvis inte mer än ett surrogat för goda boklådor, men den amerikanska bokindustrin räknar med dem som en viktig början till en vidare utveckling. Man har också småningom insett att de knappast kan sägas utgöra någon konkurrens till den ordinarie bokhandeln. För tjugu år sedan, när Book-of-the-Month Club började, var det oro i bokhandlarlägret, men sedan fann man att bokklubbarnas försäljning var en bättre reklam än någonting annat och att de böcker som tagits upp av bokklubbarna sedan också började säljas bra i boklådorna.

Summerar man ner detta och gör en allmän jämförelse mellan amerikansk och europeisk bokhandel, kan man inte undgå att komma till det resultatet att kosten är torf-

tigare i Amerika, också att kommersialismen spelar en större roll. Detta förhållande befordras åtskilligt av de amerikanska bokrecensenternas inställning till sitt yrke. Med få anmärkningsvärda undantag — och det märkligaste av dem är utan jämförelse Edmund Wilson, som numera har en litteraturartikel i veckan i den kultiverade, kvicka och utomordentligt välskrivna veckotidningen The New Yorker — är amerikanska recensenter mera litteraturjournalister än bedömare, ägnar sig mer åt vad romanerna handlar om än åt hur de är gjorda, mer åt rappa beskrivningar än åt genomtänkta värdeomdömen. Därigenom kommer de också lättare att inordna sig under de planer som utarbetas på bokförlagens försäljningsavdelningar. När en amerikansk bokförläggare nuförtiden hittar ett medelmåttigt manuskript i historisk miljö med mycket slagsmål och mycket kärlek och beslutar sig för att göra detta — som han själv är oförmögen att läsa ut — till en stor framgång och när han fått till stånd tillräckligt med förhandspublicitet kring boken, är det inte lätt för en amerikansk bokrecensent som vill vara framåt att undvika att recensera den på utgivningsdagen och ägna den stort utrymme; förhandsbullret sanktioneras, och på det sättet blir de böcker som förläggarna utser till succéer också i de flesta fall stora framgångar. Det torde mera sällan vara fråga om direkt korruption, men i praktiken fungerar detta system precis som om kritiken i allmänhet var avlönad av förläggarna.

Emellertid gör man sig en alldeles för mörk bild av

amerikanska läsvanor om man bara håller sig till bokmarknaden och till den vitt spridda, populära dagspressen, som verkligen är så undermålig att man knappt gitter tala om den. Tidskrifterna hör också dit, bra tidskrifter, som åtskilliga av dem går ut i upplagor på flera millioner. Saturday Evening Post, Collier's, Time, Newsweek och Life hör till denna kategori, och de ger varje vecka värdefull information av en typ som är specifikt amerikansk och just grundar sig på de stora upplagorna. Den som skriver en bra artikel och får sälja den till Saturday Evening Post kan få upp till 2,000 dollars för manuskriptet; därför kan det bära sig för en amerikansk frilans att göra ett förstklassigt arbete, att samla mycket material, lära sig behärska ett ämne, sovra och putsa stilistiskt, så att den färdiga produkten är både blank och tung.

Det för amerikanskt liv värdefullaste av detta slags material är nog det politiska: förträfflig utrikespolitisk information hittar man ofta i sådana populära tidskrifter, och vidare förekommer en form av inrikespolitisk journalistik som vi inte har några motsvarigheter till i Sverige — närgångna reportage från Washington eller från huvudstäderna ute i landet, ofta med psykologiskt intressanta och livfulla porträtt av ledande politiska personligheter och väl genomarbetade, dramatiska översikter av centrala politiska frågor.

Amerikanerna är själva medvetna om sina tidskrifters egenart och är stolta över dem. För amerikanerna ligger det också särskilt väl till att uppskatta goda skriverier av

detta slag, därför att den europeiska idé som håller före att det liksom är finare att läsa en god roman än att läsa en god bok om hur svårt det är att flytta Polen väster ut knappast förekommer inom amerikansk uppfattning av hithörande frågor, givetvis om man frånser trängre intellektuella grupper i några amerikanska storstäder och vid några universitet. För en litterat amerikan verkar steget mellan ett gott dagstidningsreportage och en bra dikt vara kort; båda sakerna kommer ur samma hantverk. Det finns i Amerika mycket mindre aktning för geniet än det gör i Europa, så lite att det ibland är beklämmande, men också mycket mindre kult av den talang som ägnar sig åt versskrivning såsom varande en i sig märkligare sysselsättning än att bedriva välinformerat fackskriveri, och detta är å andra sidan ofta mycket uppfriskande.

Vad man därför kan ha att lära av den amerikanska produktionen av tryckta ord ligger inte på den estetiska och knappast på den rent kommersiella sidan; i bägge styckena vore det risk för att lärdomarna skulle dra med sig en vulgarisering av det europeiska systemet. Men den praktiska förmågan att tillverka smaklig och kunskapsgivande facklitteratur och dito tidskriftsmaterial är högt uppdriven; konsten att välja och vraka, att utredigera och putsa, att nå upp till en hög nivå av läsbarhet, är välodlad. På sitt sätt hör denna konst att skänka gemene man värdefulla kunskaper ihop med den amerikanska vardagsdemokrati som i vissa avseenden fungerar så bra och i dessa stycken inte borde vara oefterhärmlig.

SCOTT FITZGERALD, GOSSEN FRÅN 20-TALET

Det är inte mer än sex år sedan Scott Fitzgerald dog, men han har redan fått en renässans. Det kommer ut efterskörd och antologier av hans verk och nya upplagor av hans romaner, och han har under detta efterkrigsår diskuterats med mera allvarligt intresse än som, med undantag för veckorna omedelbart efter hans död, kom honom till del sedan den tiden då han var mycket ung och mycket framgångsrik. I huvudsak har denna nya diskussion bestått i en nödvändig omprövning av hans verk, en nedvärdering av det populära godset och grundligare iakttagelser beträffande inte så väl kända saker, ett säkrare omdöme om de obestridliga men inte monumentala förtjänsterna hos hans klara och obesvärade prosa. Emellertid finns det nog också ett annat element i denna nya berömmelse, en nyfikenhet på bredare basis än den rent litterära: den här nära nog in i det sista unge mannen var det amerikanska 20-talets galjonsfigur, och nu är vi på sätt och vis där igen. Hur var det med honom, och vilka slutsatser kan dras?

Svaret är i korthet att F. Scott Fitzgeralds bana är en historia om pengar och hur intresset för pengarna övervinns, och att Amerika nu efter detta krig, hur mycket mållösa sedlar som än är i cirkulation, knappast kunde tänkas till den grad uppfatta de rikedomens behag och de lättkurerade baksmällor som uppträder i Fitzgeralds tidigare böcker, såsom huvudsaker. Företeelsen Fitzgerald är ett indicium bland många på att Amerika har kommit ur det tillstånd av omedvetenhet och, om man så får säga, falsk oskuld som präglade majoriteten av funderingarna för tjugufem år sedan, innan efterkrigsdesillusionen hade hunnit fördjupa sig till en amerikansk kulturdesillusion, som tio år senare tillspetsades av den plötsliga ekonomiska pessimismen.

Fitzgerald kom från en välsituerad familj i St. Paul, mitt i svenskbygden som han senare skrev en ganska bra novell om. Han låg ett par år vid Princeton, tillsammans med andra välställda ungdomar av vilka ett par, Edmund Wilson och lyrikern John Peale Bishop, hade ännu starkare litterära intressen än han själv. Åren 1917—19 var han i armén, fast inte vid fronten. I ett års tid hade han arbete i New York, och så slog han plötsligt igenom med romanen "This Side of Paradise", tjugufyra år gammal. Romanen handlade om universitetsungdom och likasinnade och vad de hade för sig, dansade, åkte bil, flörtade, hånglade, söp och stod i. Han skrev på ett par år två romaner till, en pjäs och ett par novellsamlingar, allt-

ihop om ungefär samma saker, gjort med en talang som blir mer medveten om sina möjligheter. Det mesta av detta är charmerande, men tunt, innehåller åtskilliga goda iakttagelser och andra onödiga; det är en renodlad impressionism, och som sådan målmedveten, och den substans som det hela har kommer av att författaren vet att levnadsvanorna till det yttre har förändrats sedan förkrigstiden: det torde väl inte supas och hoppas över skaklarna mycket mer än tidigare, men det görs mera avsiktligt, och den som beskriver det känner att det är djärvt och förbjudet och har ibland bondånger, så att han tycker alltsammans är fult. Hade Fitzgerald haft den fina intelligens, den tidigt mogna konstnärliga beräkning och den moraliska halt som fanns redan i "Förvillelser", skulle han ha varit ganska lik Hjalmar Söderberg.

Höjdpunkten i denna första del av Fitzgeralds författarskap är romanen "The Great Gatsby", som kom 1925. Den handlar om en spritlangare som har blivit enormt förmögen efter att ha kommit ur mycket enkla kretsar, som träffar den flicka han i ungdomen älskade och beundrade såsom förkroppsligandet av en graciös tillvaro och som efter en tillkrånglad och på ett rätt affekterat sätt konstruerad serie av äktenskapsbrott och vådlig fortkörning blir skjuten av fel person. På åtskilliga sätt är detta en mycket bra bok. Tidstonen är perfekt, och miljöskildringarna, särskilt från vräkiga rikemansvillor vid Long Island Sound, kunde inte vara mycket bättre: just så ser det ut där, just sådan är luften sedan

det har regnat, och just så känns det att gå över gräsmattorna.

Det konstiga, det närapå tarvliga med denna välskrivna bok är huvudpersonen, den store Gatsby. Om hur han på sitt olagliga vis tjänar sina pengar kunde det ha skrivits en upplysande roman, men därom säger författaren nästan ingenting. Karlen har en viss animalisk charm, men inte tillräckligt för att man ska bli intresserad. Hans historia med sin ungdoms älskade är, fast den framställs som intressant, fullkomligt banal, om man undantar den knepighet med vilken det dystra slutet har iscensatts. Likväl är författaren fascinerad av honom; och i Fitzgeralds dagboksanteckningar, som nyligen har offentliggjorts, får man det bekräftat att han kände inför Gatsby som inför "en äldre bror". Varför det då? Svaret är enkelt och häpnadsväckande: därför att mannen verkligen hade haft framgång, hade lyckats kapa åt sig en massa pengar, var rik och levde så som rikt folk kan göra.

Från samma period finns det en novell av Fitzgerald som heter helt enkelt "The Rich Boy". Det är en lång och bra historia om hur det går till att bli ensam, och där står det i inledningen: "Låt mig berätta om de mycket rika. De är olika dig och mig. De äger och njuter tidigt, och det berör dem på ett särskilt sätt, mjukar upp dem på de ställen där vi är hårda och förhärdar dem på de punkter där vi är tillitsfulla på ett sätt som, om man inte är rik, är mycket svårt att förstå." Åtminstone för en icke-amerikan som lever nu är ju detta ett löjligt påstående.

Det verkade löjligt redan på en del amerikanska samtida; att de mycket rika är olika dig och mig uppkallade Hemingway till repliken: "Ja, de har mer pengar." Men när "The Great Gatsby" kom ut hade kritiken i allmänhet inte kläm på vad som var konstigt med boken; man tyckte bara att Gatsbys karaktär verkade onödigt undflyende, att man kunde ha fått veta lite mer om mannen. Fitzgerald, som i stort sett var en ovanligt hederlig skribent, kunde inte göra riktigt klart för sig att pengarna som symbol för framgången egentligen var det intressanta med Gatsby, och det undgick också många andra; och detta säger lika mycket om den allmänna tidsstämningen som det säger om Fitzgerald.

Det gick med Fitzgerald som man kan vänta när hemligheterna i livet är av den sorten. Mellan 1926, när novellsamlingen "All the Sad Young Men" utkom, och 1934, när Fitzgerald utgav sin fjärde roman, "Tender Is the Night", skrev han en mängd veckotidningsskräp à cirka 2,000 dollars per bit. Han reste mellan bad- och kurorterna i Europa och var otillbörligt intresserad av miljön. Han lär ha kolkat i sig en massa sprit och gjort en del dumheter. När romanen äntligen blev färdig var den åtminstone för en europé tråkig. Det fanns i den många perfekta turistintryck från Schweiz och Rivieran, mycket om badstränder och butiker och barer där man ser amerikaner, och själva det hederliga hos Fitzgerald, det att han skrev om saker som han kände till från den

synpunkt som var hans, gör hela det lättviktiga utanverket onödigt stort. Annars är temat i boken allvarsamt: den handlar om en amerikansk psykiater som gifter sig med en rik, sinnessjuk flicka, sedan han av familjen designerats att rädda henne in i hälsan genom att ta hand om henne för alltid. Premisserna är galna, menar Fitzgerald; den stora uppoffringen måste ha ett fastare underlag, och det slutar med att hustrun glider tillbaka in i sjukdomen och läkaren super och slarvar sig till ett grundligt sammanbrott.

Läkaren är freudian, men inte grundlig sådan. En psykoanalytisk innebörd finns kanske också antydd i romanen, men inte mer än antydd, och läsaren känner sig i detta fall frestad att gå ett stycke vidare med drömtolkningen. I förkortat skick skulle resultatet se ut så här: läkaren är författaren själv, hustrun är den falska värderingen på penningens grundval, att ta hand om henne och försöka kurera hennes sjukdom med kärleksfull omvårdnad är den hopplösa uppgift som läkaren-författaren åtagit sig, och det definitiva sönderfall som boken slutar med och som föreföll samtida kritiker psykologiskt oförklarat återspeglar framför allt Fitzgeralds otillfredsställelse med sin egen situation.

Att Fitzgerald fullt medvetet skulle ha avsett att ge romanen en sådan innebörd är föga troligt, bland annat därför att planen av allt att döma inte var klar för honom när han började skriva; men tolkningen är nog någorlunda riktig. Frågan om pengarna satt djupt hos

Fitzgerald, så djupt, berättar han i ett självbiografiskt sammanhang, att han under sin produktiva ungdomsperiod trots sina stora framgångar kände ett slags bondsk och hätsk avund mot de riktigt rika. Men naturligtvis var det inte bara pengarna. De som kände Fitzgerald väl, framför allt Edmund Wilson, som i sin nuvarande egenskap av Amerikas odisputabelt främste litteraturkritiker har tagit väl och vänskapligt hand om hans minne, vittnar om detta. De lätta framgångarna gav honom en överväldigande känsla av vitalitet och välvilja, och det var en enkel sak för honom att uttrycka sådant därför att han var så vinnande — om man inte hade hört om det av dem som kände honom, skulle man veta det av hans ytterligt sakkunniga analyser av manlig charm i "Tender Is the Night". Vad som efteråt, när framgångarna började bli fadda, plågade Fitzgerald mer än något annat var att den känsla av vitalitet, som han i ungdomen i en tvärhast hade lagt grunden för, började droppa ur honom. Till slut orkade han inte arbeta vidare mycket och orkade inte visa det positiva intresse för medmänniskorna som han tidigare hade haft; han kände sig trött och sur, och 1937 skrev han i en tidskrift i en artikelserie mycket uppriktigt om att han mest tyckte sig likna en sprucken tallrik.

Fitzgeralds litterärt intresserade vänner tror sig också känna till ett extra skäl varför han tappade sugen, och det är värt att nämna, fast man nog inte bör fästa alltför mycken vikt vid det. Året före "The Great Gatsby" hade

Hemingway utgivit sin första betydande bok, "In Our Time". Fitzgerald var ända från början djupt intresserad och imponerad av denna talang. De var närapå jämnåriga, och de hade mycket gemensamt, efterkrigsstämningen, fast den ju satt mycket djupare hos Hemingway, som hade sett kriget, men först och främst idén att en författare ska skriva sant, kort och klart om vad han har sett. Hemingway skrev sannare och kortare och med starkare emotionell laddning, och Fitzgerald, som hade tänkt högt om sig själv som representant för sin generation, kände sig ha funnit sin överman. Sedan var det inte så roligt längre, och inte så nödvändigt att vara bra.

Utmärkande för det hela, pengarna och vitaliteten, charmen och ställningen i litteraturen, är emellertid att det verkar ungdomligt, liksom besvikelsen. Och för Fitzgerald var hela den plågsamma reaktionen, om man får välja en väl enkel formel, en sen och svår manbarhetskris. Den gick över, och sedan förblev han väl en sprucken tallrik, eftersom han hade farit illa fram med sig, men också en äldre och mera värdefull pjäs. Vad som är tragiskt med Fitzgerald är inte att pojkvitaliteten rann ur honom till slut, fastän kärilet hade rymt mycket, utan att han skulle gå och dö just när han var färdig. Efter "Tender Is the Night" hann han skriva en del noveller och ungefär en tredjedel av en roman som skulle ha hetat "The Last Tycoon". Den handlar om Hollywood, dit Fitzgerald hade dragits i den missuppfattningen att filmen skulle ta död på det skrivna ordet som konstnärligt ut-

trycksmedel, förmodligen också fascinerad av möjligheterna att göra pengar där. Det som blev färdigt av boken är det bästa som har skrivits om Hollywood, vilket inte är ett smakligt, men ett för samtiden viktigt ämne. Mellan tidigare försök, som John O'Haras "Hope of Heaven" och Budd Schulbergs "Varför springer Sammy?", och "The Last Tycoon" är det ungefär samma skillnad som mellan kandidatuppsatser med en idé och en magistral doktorsavhandling. Den är skriven av en som vet allt om Hollywood och väljer bland materialet med perfekt talang och objektivt omdöme. Hade boken blivit färdig, skulle det ha blivit en med ljusa pastellytor och ett mörkt, misstroget vatten som slutat svalla därunder. Den skulle, det ser man av de efterlämnade anteckningarna till bokens senare del, ha givit en grundlig bild av vad som kan vara fascinerande med Hollywood och vad det är för fel på maskineriet. Alltsammans är grupperat kring en man med konstnärligt samvete, och hans intelligens i arbetet, slutligen hans nederlag, skulle ha utgjort huvudtemat. Ett osentimentalt ångestmotiv löper genom hela boken: det hjärtlidande som huvudpersonen kämpade med, fast det var författarens mening att till slut låta honom omkomma vid en flygolycka. Långt innan Fitzgerald hann dithän med denna sin bästa bok avled han plötsligt i hjärtslag; då var han fyrtifyra år gammal.

Emellanåt föresvävade det Scott Fitzgerald att han var egendomligt representativ för hela sin amerikanska genera-

tion; han beskrev samma kurva som det amerikanska samhället efter kriget, och ungefär i samma veva som det ekonomiska sammanbrottet kom förlorade också han tilltron till livet men återvann den långsamt, om också i begränsat format. Det ligger någonting i det, om man inte tar det för högtidligt, och han var dessutom avsevärt amerikansk i sin fördröjda pojkaktighet och i det pris han satte på vitaliteten för dess egen skull. Allt detta gör honom till en sådan författare som man återvänder till, om man vill veta hurudan hans epok var.

Det finns dock andra och mera centrala skäl att slå upp i hans böcker, mest hans sinne för miljön och detaljen. Bland hans turistintryck från Europa finns det ofta plötsliga, levande glimtar — här är en parisbit ur en av hans sena noveller, "Babylon Revisited":

Utanför lyste de eldröda, gaslågeblå, spökgröna skyltarna rökigt genom det lugna regnet. Det var sent på eftermiddagen och gatorna var i rörelse; bistroerna glimmade. I hörnet av Boulevard des Capucines tog han en droskbil. Place de la Concorde gled förbi i blekrött majestät; de åkte över den logiska Seinen, och Charlie förnam västra strandens plötsliga provinsiella kvalitet.

Charlie bad chauffören köra till Avenue de l'Opéra, vilket var en omväg. Men han ville se den blå timmen breda sig över den praktfulla fasaden och föreställa sig att bilhornen, som i oändlighet spelade de första takterna ur "Le Plus que Lent", var andra kejsardömets trumpetstötar. De höll på att stänga järngrindarna utanför Brentanos bokhandel, och folk satt redan vid sin middag bakom Duvals välklippta lilla borgarhäck ...

Men bäst skrev han om sin ungdoms New York, om varma, ensamma, vemodigt flanerande sommarkvällar, om hur det på den tiden var på Plaza Hotel när det var nytt och äventyrligt, om restaurangerna under förbudstiden, om bilar medan de ännu verkade så långa och vidunderliga, om heta sommarrum med nerfällda jalusier, om sommarställenas stora jämnklippta gräsmattor där så många människor rörde sig vimlande under lyktorna, där man samtalade så ledigt men visste så lite om varann. Det är behagfullt, men inte utan krydda, ty jämte behaget finns det med ett tvivel på dess beständighet. Det är en ömtålig värld, och vinterväder råder nästan aldrig där. Den skulle knappast ha tålt det.

SANDBURG SOM TRETTITALIST

I

När Carl Sandburg kommer in till New York, ungefär tre gånger om året, håller han till hos sin förläggare Harcourt, Brace, på Madison Avenue en bit ovanför Fyrtiandra gatan; han får låna ett rum där, pratar i telefon och svarar på brev. Från fönstret har man utsikt över skyskrapor, underifrån för det är inte vidare högt upp i byggnaden, och medan man sitter och lyssnar med ett halvt öra till hans broderliga telefonkonversation, tänker man på en av hans senaste dikter där han prisar Herren Gud för de lagar "Han har instiftat som håller dessa höga byggnader samman".

Det märkligaste med Sandburg, med figuren Sandburg, inte författaren som är märkligast såsom lyrisk befriare, är rösten. Han är en ganska grovt byggd man, ungefär av medellängd, med en bröstkorg som har sjunkit in en smula med åren — för Sandburg är nu bortåt sjutti — men har varit djup, och som har behållit sina långvågiga

resonanstoner så att den låter som en gammal fin cello, djupt ljudande, mäktigt vibrerande, och med en viss grovhet i klangen som berättar att det är ett hemmagjort instrument. I små rum är Sandburg lågmäld som en from humla, men man förnimmer ändå tonens Jerikokrafter och har lust att lägga handen på hans stolsrygg för att få känna dem under fingrarna; skulle han basa på ordentligt är det ovisst om Herrens lagar försloge bland skyskraporna.

På bokhyllan bredvid Sandburg står det ett par skor av den typ som amerikanska fallskärmstrupper är utrustade med, obetydligt använda, grova men ganska nätta.

— Det är fina skor det där, menar Sandburg, och de har varit med och hoppat flera gånger. Jag har fått dem av en god vän till mig; hans pojk hade dem i kriget. Nu ska jag ha dem på min nya farm i North Carolina och gå i leriga backar med. För ett tag sen köpte jag tvåhundra tunnland där och trivs bra. Vi odlar mest majs och alfalfagräs, men först och främst är det terrängen som jag tycker om. Gården kostar pengar förstås; det är annat än när far min kom till Amerika och köpte en farm och jorden kostade drygt tre dollars tunnlandet.

Över Sandburgs hjässa ligger det vita, lite tunna håret slätt som på en gammal svensk kyrkvärd, och det finns över hela ansiktet ett slags bondskhet av svensk typ, fast mycket kvickögd och genomlyst av erfarenheternas mångfald. Det är alldeles märkvärdigt så mycket han påminner om några av de svenska författare som har kommit

ur det s. k. folkdjupet: hans ansiktsläggning har någonting gemensamt med Lo-Johanssons, sättet att tala om föräldrarna och barndomen påminner om Fridegård, och själva utförsgåvorna och den humoristiska fantasifullheten är ibland Harry Martinson upp i dagen. Det finns något av Hedenvind över honom också, fast det är svårare att fixera; kanske har det att göra med grundligt smälta erfarenheter.

Han talar amerikanska med åtskilligt av Mellanvästerns tongångar — dess lite nasala, på en gång breda och fingerfärdiga tungomål, som är en kombinerad industri- och bonddialekt — och han talar långsamt och ger sig god tid att känna efter hur det var. Ibland översätter han till svenska på prov; han kan många ord men är inte säker på dem, och han följer, på svenskamerikanskt sätt, amerikanskans grammatiska konstruktioner och använder de prepositioner som låter mest lika de engelska.

— Pappa var en vanlig bondpojk, säger han. Men på egen hand lärde han sig åtskilliga yrken. Han byggde tegelhus, inte så märkvärdiga men ganska bra, säger Sandburg och övergår till svenska: Han blev en bricklayer, vad säger man? Murare. Han blev en murare. Tre hus byggde han. Han blev också en träsnidare. Han var också en snickare. Ye-es, tremulerar dubbeltonen ur Sandburgs resonanslåda och han skrattar åt sin svenska, fortsätter på amerikanska: Jag minns hur jag stod och höll

upp lyktan åt honom om kvällarna när han knogade vid hyvelbänken.

Han kunde inte skriva, pappa, säger Sandburg och tittar fundersamt ner i barndomen. Mor låg mycket mer åt bokläsningshållet. Far drevs alltid av en sorts arbetstänkande. Han höll alltid på och knogade med någonting och hade aldrig tid att ta igen sig. Sparsamhet och idoghet dygnet runt; jag tänker mig att det var någonting som han hade med sig från sin fattiga svenska hemmiljö där det inte fanns rum för annat än arbete. Man borde skriva om hurdana de var, någon gång, varför de for från Sverige och hur de fick det här. De for därför att det var trångt. Det var inte lätt för småfolket i det landet, som det var på den tiden. Pamparna rådde. "Storgubbarna", lägger Sandburg till på sin långsamma svenska.

Sedan de hade kommit till Amerika blev de konservativa, som flertalet svenskamerikaner är, och inrangerade sig i republikanska partiet. Det är inte så svårt att förklara, och orsakerna var nog desamma i de flesta fall. I Mellanvästern var det katolikerna som bestämde inom demokratiska partiet, och vad man kallade för saloonelementen, de som inte höll så noga på nykterheten och idogheten dygnet runt utan gärna tog sig en bläcka då och då och tyckte om att stå vid bardisken och resonera. Svenskarna var luteraner och hade sin tro på arbetet, och därför stöttes de tillbaka av demokraterna. När de sedan hade blivit bofasta bland republikanerna, vart de också i likhet med partimajoriteten motståndare till sociala

reformer som de gärna skulle ha sett genomförda hemma i Sverige innan de blev tvungna att lämna gamla landet. När jag var pojk hade jag svårt att begripa det där, och jag minns att jag grälade med far min en hel del över köksbordet.

Ute i Amerika fick Sandburg som ung höra en hel del talas om Branting och kom att intressera sig mycket för honom, och så småningom, när Lincoln blev Sandburgs probersten, började han tycka att Branting som politiker hade en hel del gemensamt med Lincoln.

— Bägge två, säger Sandburg med en formulering kanske mest karakteristisk för den pragmatism som ofta kännetecknar politiska värderingar i Amerika, var inriktade på att åstadkomma det för ögonblicket möjliga utan att frukta för att vara drömmare. De var praktiska idealister som visste att man under vissa omständigheter är tvungen att kasta en del av idealen överbord och segla utan dem.

Det stora verket om Lincoln, som Sandburg arbetade på mellan 1923 och 1939, är hans mest omfattande gärning, och det märks att han inte är ostolt över sitt verk. Han låtsas inte om att han tycker det är en bra bok, men han talar om att det är en tjock bok.

— Större än hela bibeln, säger han. Större än hela Shakespeare. Det är över sjuttonhundratusen ord. "Dä ingen liten bok", säger han på långsam svenska.

Hur kom han dit?

Som pojke hade han stor läshåg och satte i sig vad

han kom över i biblioteket i den lilla staden Galesburg i Illinois där han föddes och växte upp. I övrigt blev det inte mycket bevänt med utbildningen, och när han var tretton slutade han sin inte heller dessförinnan så regelbundna skolgång och började den pojkårens irrfärd mellan yrkena som varit så många amerikanska realisters egentliga skola. Han var mjölkutkörare först, och under de följande sex åren hann han med att vara tvålpojke, scenarbetare vid en tredje klassens teater, billastare vid ett tegelbruk, drejarlärling vid en porslinsfabrik, diskare och skördearbetare på Kansas' vetefält. 1898 gick han ut som frivillig i spansk-amerikanska kriget och deltog i fälttåget i Porto Rico.

Det var under den tiden han började sin författarbana. Till tidningen i hemstaden, Galesburg Evening Mail, skrev han korrespondenser från kampanjen, och senare, när han kommit tillbaka och för att bättra på sin utbildning börjat vid stadens college, fortsatte han medarbetarskapet med korrespondenser från studentlivet. Men nu hade författeriet fått ett alltför starkt grepp om honom, och han slutade utan att ta examen, för att få se mer av livet och skriva om vad han såg. Han genomvandrade en ny serie av yrken, var bland annat distriktsorganisatör i Wisconsins socialdemokratiska parti och en tid sekreterare åt den dåvarande socialistiske borgmästaren i Milwaukee. "Chicago Poems" kom ut 1916, och tre år senare vann han också ryktbarhet för sina reportage från negerorolligheterna, som han skrev i Chicago Daily News.

— Jag var nog den första svensk eller svenskättling som skrev om detta amerikanska dilemma, och jag räknar mig sålunda som en av Myrdals föregångare, säger Sandburg. Det är inte dumt att höra till den gruppen, den som har någonting att göra med Myrdals negerforskningar, ty bortsett från det stora värde arbetet har inom sitt speciella område, är det en utmärkt studie över mänskliga fördomar.

Carl Sandburg är nu noga räknat sextiåtta år, men dessa år har inte gjort honom knarrig, inte pretentiös utan kanske så som ungdomar är det (stolta över att ha gjort bedrifter som respekterade män respekterar), inte profetisk, inte tung fast han är långsam. Han är spjuveraktig, vänlig, broderlig, erfaren och på sitt sätt enkel; och han har inte arbetat färdigt ännu. Sedan 1943 håller han på med en stor romankrönika, en amerikansk kavalkad, som började på det sättet att han av ett filmbolag fick i uppdrag att skriva ett manus, som till film skulle omplantera 30-talets nationella historieskrivning så att den skulle bli fattbar för allt folket. I stället för med ett filmmanus började Sandburg med krönikan, och det blir en stor trebandshistoria: en prolog som börjar i modern tid, ett band om pilgrimsfäderna, ett om frihetskriget och ett om inbördeskriget med en epilog som för fram skildringen till modern tid igen. Åtskilligt har Sandburg redan skrivit, åtskilligt fattas, och han räknar med att kanske vara färdig nästa år.

Sedan tänker han komma över till Sverige och titta på

vad svenskar med lincolnska tänkesätt har gjort av landet sedan hans föräldrar for, ävensom ta ordentligt reda på vilka hans förfäder var, för det är ännu inte riktigt utrett.

2

Om konsten att skriva biografier handlar en av Sandburgs senaste smådikter, som väl anspelar både på lincolnföretaget och på hans egna okända förfäder:

Biografier, mina herrar, bör begynna med en mänskas
första
andetag när hennes ögon möter ljuset — sedan knoga på
fram till hennes död när dagens ljus blir släckt:
och sålunda är boken färdigskriven — såvitt man inte
går i omvänd
ordning, börjar med döden och knogar bakåt mot
födelsen —
begynner levnaden med kistan och löper tillbaka till
vaggan —
i vilket fall, mina herrar, punkten är satt, biografin
fullbordad
då man har fått föremålet fött; undantagandes förfäder,
härstamning,
ursprung, arvsmassa, folkrötter, märg och miljö — detta,
mina herrar,
kan föras mycket långt.

Om sitt eget ursprung och sin lincolnbok säger Sandburg någonting som i motsats till dikten är rakt på sak och alldeles allvarligt i tonen:

— Den är skriven om en vilkens mor inte kunde skriva, av en vilkens far inte kunde skriva.

Där har vi Sandburgs patos, och den punkt där hans syn på sig själv och på världen i allmänhet konvergerar: det är folkdjupen som är nationernas kraftkälla; därför gäller det att ge menige man tillfälle att utveckla sina talanger och sin egenart; med tacksamhet noterar Sandburg att han själv är en av dem där nerifrån som har fått tillfälle att ta sig upp; därför känner han också till processen och vet med sig att han kan tolka väsentliga sidor hos både dem som förblir de många och dem som blir de få.

Ända från början var han den stora amerikanska omsmältningsprocessens poet, som besjöng de företagsamma, de som lämnat hemlandet för att söka sin lycka på ny mark, och sedan också orkade ta sig ur fattigdistrikten i östkustens storstäder och börja en ny tillvaro i Västerns vida imperium. Vitaliteten, uppfinningsrikedomen, hårdförheten hos dessa nya amerikaner, som för Västerns uttolkare var själva folket och i motsats till Söderns och New Englands traditionsbärare utgjorde själva huvudingredienserna i smältan, fyllde honom med beundran. Till och med Chicago, den industriella knutpunkten för hela området kring och söder om Stora sjöarna, som nog är det fulaste av alla moderna industricentra, uppkallade honom i debutboken till lovsånger. Enligt ett gammalt amerikanskt ordstäv är det med Chicago på det sättet, att medan man där diskuterar frågan om det är sant att helvetet existerar, dryftar man i helvetet frågan om det verkligen kan vara sant att

Chicago existerar; men Sandburg är, i sin berömda invokation, beredd att jämföra sin stad med vilken annan som helst:

Kom, visa mig en annan stad som med högburet huvud så stolt sjunger om att äga liv och strävhet, styrka och list.
Han är en stor, djärv slagskämpe, som svingande magnetiska eder omkring sig tungt vräker upp företag ovanpå företag; fylld av liv avtecknar han sig mot de små veka städernas bakgrund;
vildsint som en hund med tungan slickande efter handling, listig som vilden utlämnad åt ödemarken,
barhuvad,
grävande,
nerrivande,
planläggande,
byggande, vrakande, återbyggande;
sotbetäckt, med stoft över hela munnen, skrattar han med vita tänder,
skrattar under sitt ödes oerhörda börda en ung mans skratt,
skrattar just som den ovetande brottare som aldrig förlorat en kamp,
skryter och skrattar att i hans handled sitter pulsen och i hans bröstkorg folkets hjärta.
Skrattar!
Skrattar ungdomens stormfyllda, grovbyggda, larmiga skratt; halvnaken, svettig, stolt över att vara svinslaktare, verktygsmakare, järnvägsknytare och landets fraktfördelare.

Denna centrallinje i Sandburgs författarskap, den vitala ståndscirkulationens, mynnar ut i två hyllningsskrifter, den ena till Lincoln i hans egenskap av folkets man som

räddade republikens enhet, den andra, diktsamlingen "The People, Yes", till folket självt. Biografin över Lincoln är en av höjdpunkterna i den serie av historiskt och litteraturhistoriskt orienterande arbeten som under de senare mellankrigsåren fick en så vid lärekrets i Amerika och påminde nationen om att den hade en historia; diktsamlingen är en av Sandburgs intressantaste, den enhetligaste och mest energiskt genomförda.

Huvudtemat i "The People, Yes", som utkom 1936, är att samhällets initiativrika småenheter alltid i det långa loppet klarar sig mot översåtarna, att det är undervegetationen som har framtiden för sig, att det är ur "folkets" myller av yrken, färdigheter och personliga former som en fredlig framtid så småningom ska växa upp. Hur det ska gå till vet Sandburg inte, men "vem kan leva utan hopp?"

Folket känner havets sälta
och kraften hos de vindar
som gisslar jordens hörn.
Folket känner jorden
som en vilans grav och en hoppets vagga.
Vem annan talar för Människones Släkte?
Folket är samstämt och i takt
med universums lag som styr konstellationerna.

— — —

Himlen över stålverket flammar.
Branden dånar ut vit, sicksackformad
utskjuten mot den kanongrå skymningen.
Människan behöver tid för att nå fram.
Än ska människan segra.
Än finns tid för broder att ställa sig i broders led.

Detta gamla städ skrattar åt många brutna släggor.
Det finns människor som inte är till salu.
De eldborna är hemmastadda i elden.
Stjärnorna för inget oväsen.
Man kan inte hindra vinden från att blåsa.
Tiden är en stor läromästare.
Vem kan leva utan hopp?

I mörkret och med ett stort bylte sorg
vandrar folket.
I natten, och ovan dem en skyffelfull av stjärnor,
deras, vandrar folket:
"Varthän? Och vad härnäst?"

Det är lite rydbergskt, och liksom hela Sandburgs diktning har det starka inslag av vad man i Europa kallar för 1800-talsradikalism. I viss mån kan man också säga att det fördenskull är typiskt för den rooseveltska erans Amerika. Vad som under den tiden hände var att framstegsvänliga amerikaner upptäckte och solidariserade sig med dem som inte hade lyckats, att den ledande opinionen inte längre uteslutande identifierade Amerika med de framgångsrika amerikanerna. Det var en anmärkningsvärd revolution, detta att man började tänka på det måttligt duktiga, måttligt turbegåvade småfolket, som även i U. S. A. utgör nationens huvudpart, och inte bara bortförklarade dess belägenhet med hänvisningar till ursprungsland och sen ankomsttid. I likhet med Sandburg kombinerade denna ledande politiska opinion sina hänsyn till småfolket med en aktning för privat initiativrikedom och en tilltro till individualismen, som fundamentalt skiljer den från marxistiskt tänkande; men det är dock en utvidgning av

amerikansk demokrati till att omfatta alla. Denna förnyelse, som flera gånger tidigare i amerikansk historia haft sina motsvarigheter i folkliga partiströmningars genombrott, hände samtidigt med den stora avhumaniseringen i Tyskland, som för utomstående tycktes visa att småfolket i ett land, om det berövades ett tunnare överskikt av ledare, kunde samstämmas och bringas i takt med något helt annat än vad Sandburg i den citerade slutdikten i "The People, Yes" syftar på. Men man kan inte vänta att ledande progressiva amerikaner, som just var i färd med att erkänna sina egna breda lager och lagstifta till förmån för dem, skulle ha mycket rum för tanken att "folket" i en tvärhast kunde fundamentalt missledas, i synnerhet som den ständigt aktuella amerikanska oavhängighetsförklaringens grundtankar inte heller förutsatte en sådan eventualitet. Sandburgs diktsamling gör det inte heller, om han också är betänksam inför somliga massföreteelser; den ger ett mångstämmigt uttryck för en demokratisk framstegstro och är på det sättet en representativ amerikansk trettitalsprodukt med starka rötter i amerikansk tradition.

Att Sandburgs diktning under denna period utövade ett stort inflytande framgår av åtskilligt — av de massor som infann sig när han uppträdde offentligt och föredrog sina egna verk och dem som han upptecknat från folkmun, också av en opinionsundersökning som säger att han var den lyriker amerikansk universitetsungdom läste mer än någon annan. Särskilt måste "The People, Yes" inte

bara politiskt utan också genom själva sin uppläggning ha verkat tilltalande. I den lyriska texten är ett stort folkloristiskt material inarbetat: ordstäv, gängse anekdoter, folkliga beteckningar på redskap och arbetsprocesser, alltsammans uttryck och termer som Sandburg gjort bekantskap med under sina vandringar mellan yrkesskikten. Detta kom i samma veva som den federala regeringen började ge arbetslösa akademiker och skribenter understöd för att fara omkring i bygderna och inventera just sådana skatter, ett forskningsarbete som fortfarande bringar goda resultat i form av samlingar och bearbetningar av folkloristiskt material, och som för tio år sedan var nytt och högeligen fängslande.

"The People, Yes" kom också att ur både litterär och politisk synpunkt spela en viss roll under 30-talet. Man kan peka på åtminstone två av årtiondets mest inflytelserika författare som tog starka direkta intryck av boken.

Den ena var Archibald MacLeish, en driven litterär essäist med vänsterbetonade politiska intressen och en talangfull poet, ehuru som sådan mera en omformare av intryck och en framstående formulerare än en nybildare. MacLeish hade speciella förutsättningar att tillägna sig Sandburg därför att han själv kom från Illinois och bar på starka barndomsintryck av det flacka bördiga landskapet, som han har skrivit en del ganska bra dikter om. I sin personliga utveckling beskrev han en kurva som något påminde om Roosevelts: harvardstudent som lämnade sina elegabla utgångspunkter och fick intresse för de

breda lagrens belägenhet. Han blev så småningom ett slags hovpoet i Vita huset, satte snärt på en del av Roosevelts mera kända tal, avancerade till chef för Office of Facts and Figures, som var början till Office of War Information, och tjänstgjorde därefter ett par år som kongressbibliotekarie. Eftersom han stod presidenten så nära, kom hans politiska och litterära essäistik att läsas med särskild omsorg; och ett av sina stora slagord fick han från titeln på Sandburgs diktsamling. Ju närmare kriget kom Amerika, desto angelägnare tycktes det för MacLeish och andra som tänkte som han att mobilisera den amerikanska demokratin till kamp. Positiva tankar på nationellt demokratisk grundval var av nöden, och de som för tio, femton år sen hade skrivit mot kriget, och de som i sin konstnärliga gärning hade varit alltför relativistiska, framstod hos dessa mobiliseringstänkare som farliga undergrävare av demokratins moral. I denna situation var Sandburg bra att ta till: han var demokrat och lagom socialistisk, och han trodde på folket, på the people, yes.

Mycket av vad han sa kunde också direkt utnyttjas i dagens inrikespolitiska debatt:

> Propagandastormen blåser ständigt.
> Överallt i dagens luft flyter och svävar sporerna.
> Sammanstötning och kontakt mellan idéer.
> Planhushållning kommer, lyckas
> och blir varaktig — eller planhushållning
> går i stöpet och kastas överbord.
> Folket har sista ordet.
> Låt diskussionen fortgå.
> Låt folket lyssna.

Det kunde närapå vara ett citat ur ett av Roosevelts brastal; å andra sidan skulle Roosevelts kritik av den reaktionära kapitalismen nästan oförändrad ha kunnat lyftas in i de dikter i "The People, Yes" där detta ämne dryftas. Hela boken är enkel, substantiell och ur New Deal-synpunkt rättänkande; både den och biografin över Lincoln, som förde krig för att bevara människorätten, stämde på pricken med vad man i Washington ville ha sagt.

Som artistisk prestation fick "The People, Yes" också ett visst inflytande, bland annat som uppslagsgivare åt den Steinbeck som skrev New Deal-epokens mest ambitiösa sociala roman. Mellankapitlen i "Vredens druvor", de som förallmänneligar historien om den tappra familjen, har ur Sandburgs diktsamling hämtat formuleringar av sin tro på folkets förmåga att överleva och bygger i flera fall på direkta uppslag från "The People, Yes". Låtom och lyssna till den sandburgske svinuppfödaren på obestånd och till jordproletären: ekot av deras röster hörs tidigt i "Vredens druvor":

"Allting är upp- och nervänt.
Jag föder upp svin och järnvägen och banken tar dem ifrån mig, och vad jag får det får jag i baken.
Ju fler svin jag föder upp, desto värre ser inteckningarna ut.
Jag försöker sova och jag hör inteckningarna gnaga om natten som råttor i majsboden.
Jag skulle vilja skjuta någon men jag vet inte vem.
Nånting ska vi göra. Vänta får ni se.
Vi behöver inte finna oss i det här roffarspelet så länge vi är fria amerikaner."

"Ge er av från den här marken."
"Varför det då?"
"För det är min jord."
"Hur fick du den då?"
"Från far min."
"Var fick han den?"
"Från sin far."
"Och varifrån fick han den?"
"Han slogs för jorden."
"Då får jag väl slåss med dig då."

Tonen, sättet att sammanställa prosans element och bilderna, själva andhämtningen, alltsammans har Steinbeck här och på andra ställen dragit direkta lärdomar av. Till och med uppslaget till det utomordentliga inledningskapitlet i "Vredens druvor" tycks komma från en rad i "The People, Yes" där folket sin historia igenom sägs påminna om en jättelik sköldpadda; fast den bilden är bra genomförd först hos Steinbeck.

Det finns en skillnad mellan dem, emellertid, och i det avseendet är Sandburg överlägsen författaren till "Vredens druvor" (om också inte författaren till "In Dubious Battle"). Det kan sägas att när Sandburg advocerar the people, yes, är han friskt naiv och osentimental. Det skulle inte falla honom in att skriva om ett folkstyrt, kooperativt arbetsläger som om det vore en flisa ur det milda tusenårsriket (ehuru Steinbeck här endast ansluter sig till många andra goda amerikanska vänstermän som tror att kooperativ organisation är lösningen på alla problem), och han skulle inte kunna göra en slutvinjett sådan som den i "Vredens druvor", där perspektivet är

utsatt för en sentimental krympningsprocess i stället för att vidgas. Sandburg är tvärtemot skeptisk på punkter där Steinbeck inte har några invändningar att göra, särskilt när han kommer in på det amerikanska folkets mottaglighet för reklamklyschor och lättväckta entusiasm för stora och små mekaniska pinaler, presenterade och uppfattade som väsentliga livsvärden. Det där bekymrar Sandburg och han uppfattar det som en inte helt riskfri barnsjukdom, som the people månntro. Sandburg vet vilka söndagstidningar familjen Joad läste.

Lyrikern Sandburg har under årens lopp, liksom hans lärofader Whitman gjorde, djupnat och vattnen har lagt sig; han är inte längre road av det som slamrar och går fort, inte så fängslad av energiutveckling. För yngre amerikansk lyrik har han betytt ungefär detsamma som Diktonius gjort för finländsk, och drar man inte parallellen alltför noggrant, är överensstämmelserna märkbara: båda har gått en väg från lovprisande av våldsam expansion till stillsamt betraktande av naturen och andakt med humor. Landskapen är olika, det är trängre mellan träden i Nyland än i Michigan; men känslan av ro får nalkas betraktaren på ett sätt som är bra likt:

> Nordlig sommarvind svepte över gräset.
> Gräset bockade goddag för solen.
> Den långa ängen drog en flagga av brunt
> mot horisontens blå, ljust ljuvligt blått.
> Köp mig en skjorta i blått som det.
> Begrav mina döttrar i blått som det.

Det är en av de dikter som Sandburg publicerat efter "The People, Yes", skriven på gården i Michigan innan han flyttade ner till South Carolina. "Molnprat" heter en annan; och nu ska Sandburg utan att bli avbruten få komma till tals. Kanske kan man här, även utan att ha hört Sandburg läsa dikten, och även genom översättningens mellanvägg, urskilja hans djupa, hyggliga, ännu inte åldrade röst, basstämman i mellankrigsårens amerikanska lyrik:

Ullvita hästar och deras huvuden hänger och kullrar,
snövita får och deras svansar släpar långt efter,
osannolika djur och allt overkligare —
de vandrar över himlen för att säga Goddag,
Farväl, eller Kanske ses vi snart.

Eller tycker du att alla vita blommor är
än ljuvligare än vissa vita moln?
Eller finner du att alla höga berg pekar
stiger högt och vinkar ovan vissa stora vandrande moln?

Finns det något svall av vita havshästar jämförbart
med det himlahästvita hos vissa moln som svallar?

Nu kunde vi kalla samman köpare och säljare
och be dem gå och köpa vissa moln i dag
och gå och sälja andra moln i morgon
och vi kunde höra dem redogöra
för hausse och baisse, god omsättning,
osäker marknad, största noterade fluktuationer.

Kan det finnas kurslösa vita fluktuationer,
rörliga, oförutsägbara skiftningar
fullt så oförutsägbara som vissa moln?

WILLIAM FAULKNER,
OXFORD, MISS.

Faulkner är en liten spenslig karl, gråhårig nu och med grå, en smula menjouaktig mustasch och med små svarta, djupa, lanslikt genomträngande ögon, som tittar sällan på en, kanske därför att bäraren är en författare som, säger han själv, känner det som om objekt för beskådande fanns där bara just när han såg på dem; sedan finns de inom en, betraktade, och det gäller att i dikten fixera det väsentliga av det sedda.

Många författare talar på ett sätt som är besläktat med deras prosa; om det inte är favorituttryck det gäller, är det andhämtningen, tankens rytm. Faulkner är i det stycket personligen ganska lik lakonismerna i exempelvis "As I Lay Dying", men på utsidan olik den med en mångfald vävnader, en mångfald liknelser, en mångfald omtaganden verkligheten kringsmygande och omslingrande prosa som han använt i sina senare böcker. Man kunde vänta sig att han åtminstone någon gång skulle låta undslippa sig ett kortare ordflöde, men han är hårdpratad, dröjer ibland så länge med att svara att man undrar om

han hört frågan, är fåmäld som en klok lantman. Ändå är han mindre otillgänglig än man kunde vänta, för det han svarar är svar, anmärkningsvärt öppna för att vara givna åt en främling, ofta småknotigt humoristiska.

Faulkner bor strax utanför Oxford i ett gammalt hus i modifierad New England-stil, som släkten har haft sedan hans farfar flyttade dit för att barnen skulle få tillfälle att studera vid det lilla universitetet i den lilla staden. Tidigare hade släkten bott i ett av Mississippis mera avlägsna counties och dessförinnan i Virginia, och dessförinnan hade anfäderna på 1700-talet kommit in från Europa, på moderns sida från Köln, på faderns från Skottland. Huset påminner åtskilligt om en svensk, ovårdad herrgård: fullt av gamla nötta saker, gamla bleknade gobelänger, porträtt, nästan bra, som innehavarens mor har målat, den gamla flygeln, den vanskötta trädgården, hundarna ute på gårdsplanen, de båda ridhästarna, vedbacken med pinnarna svärtade av vårregnet, själva regnet och stillheten.

Vad som är olikt är de fyra tunga vita kolonnerna framför fasaden, den höga allén av sydstatstallar, eller vad man ska kalla dessa graciösa furor för, och negrerna. En 87-årig negergubbe, som inte kan komma sams med någon utom Faulkner själv, finns ute i logen, men tvärsöver gårdsplanen och tvärsgenom regnet är hans närvaro märkbar och intresserar Faulkner mer än att tala om hur nyttigt det ur grammatisk synpunkt är för unga författare att studera Hemingway. Olik är också oredan, som

är carllarssonsk och inte herrgårdens. I salongen finns det åtskilliga stolar och en lång soffa, men ingenting att sitta på utom soffkarmarna; en sadel fyller en stol, tre upprradade hagelbössor en annan, och soffan är full av manuskript och tidskrifter. Och dagern är olik, Mississippidalens, som är disig och gråblå, och fast det är en sval vårdag varslar den om den fukttunga sommarhettan, som snart kommer och slår en över hjässan med sin stora blyhammare.

Men mest är det negrerna. Faulkner äger utom sin herrgårdsliknande historia i Oxford en plantage utanför staden. Där odlar han bomull, majs och grönfoder och föder upp boskap, och egendomen sköts av fyra negerfamiljer, bortåt tjugu personer. Det bär sig troligen inte, men släkten har de patriarkaliska traditionerna i blodet, och den kärlek till Sydstaternas jord, till odling och bevarande, som så ofta skymtar i Faulkners senare böcker, bestämmer väl också över hans handlande; han vill inte skiljas från plantagen. En av de fyra familjefäderna därifrån har infunnit sig i dag för att få pengar för dagsverkena. Han har ett brett ansikte med en fjärdedel vita ögon, en fjärdedel mun och resten skrattrynkor, är i fyrtiårsåldern och är en bild av den fromma urknepigheten, någonting i stil med hur Thomas Mann skildrar Josef, fast enklare. Det är mycket nöjsamt att höra Faulkner göra upp med honom, tala om pengar med honom, anspela på gamla händelser och för en gångs skull vara vältalig.

Bland porträtten som Faulkners mor gjorde är det bästa ett som föreställer en gammal negergumma, Caroline, som tog hand om Faulkners far, honom själv och hans nu trettonåriga dotter när de var små. Porträttet är uppenbarligen en av de ägodelar som Faulkner sätter mest värde på, och han berättar en fåordig, suggestiv historia om amman. För nio år sedan hade Caroline ett slaganfall och kunde inte repa sig. Det var om sommarn, och hon blev liggande. Budskapet därom spred sig bland hennes avkomlingar, och de började samla sig kring gården, folk som den faulknerska familjen aldrig hade sett. De stannade där, till hälften bosatta i byggnaden bakom gårdsplanen, där husets negrer höll till, och väntade på vad som skulle hända. Det var en varm sommar, och det enda man i det klimatet håller stängt är nätdörrarna. Om nätterna vaknade Faulkner av att mjuka fotsulor tassade över verandagolvet och händer for över dörrnäten. När han tände ljuset såg han främmande mörka ansikten utanför, och en röst sa: "Jus' wonder if we-all could have some ice-cream." Då var det inget annat att göra än att stiga upp och ta på sig kläderna och sätta sig i bilen för att fara ut och leta efter närmaste drug-store som var öppen och hade glass.

Gumman blev liggande i åtskilliga månader och dog inte förrän under den stora snöstorm som var den vintern. Begravningen ägde rum i det faulknerska vardagsrummet, och William Faulkner höll det stora liktalet oförberedd. Det kom in i memphistidningarna, och han är ännu stolt

över det, för det trycktes av i negerpressen praktiskt taget över hela Amerika.

*

Hästarna, jakten, grannarna, släkten och traditionerna är för Faulkner mycket angelägnare saker än kontakten med samtida amerikansk litteratur (och mer än allt annat intresserar han sig för sin lilla lugna, förståndiga och älskliga dotter, som har hans ögon, fast ännu inte så djupa, och hans mun, fast i en vekt vemodig och ännu inte definitiv version, och stiger upp varje morgon för att utfodra hästarna halv sju).

Men om sina samtida kolleger har Faulkner likväl korta, träffande, ofta skarpa omdömen. Han brydde sig inte mycket om Fitzgerald, därför att han alltid drog med sig så mycket bråte och blev fullvuxen så sent. Han uppskattar Caldwells tidigare böcker, men har svårt för hans upprepningar: "He is a one-book man, and you can't do that over too often." Steinbeck orkar han inte läsa; "jag försökte och nu har jag glömt varför det inte gick, men han är väl en förstklassig journalist." — "Sherwood Anderson är en av de vänligaste människor som jag har träffat. Han hade sina liktornar, och man visste aldrig var de satt och när man trampade på dem; om man gjorde det, slöt han sig inne i sitt skal fullkomligt, för en tid. Han var betydligt mindre hårdhudad än han själv föreställde sig, och han hade en oerhört stark, sentimental tro på de breda lagrens inneboende godhet. Historien om

att han tog hand om mitt första manuskript är sann. På den tiden vankade jag omkring som luffare och hamnade en natt på en soffa hos Sherwood Anderson. Jag stannade där i flera nätter, och det var en mycket fin och dyrbar soffa, fast jag inte förstod det. Sherwood Anderson skaffade mig arbete hos en kvinnlig bokhandlare (som han sedan gifte sig med), och jag insåg senare att det var för att skona soffan. Så småningom tvingade han sin förläggare att ge ut 'Soldiers' Pay', och överenskommelsen mellan oss var att han skulle se till att han fick en förläggare åt boken, under förutsättning att han slapp läsa manuskriptet." — "Thomas Wolfe hade en enastående vitalitet och var en märklig uppenbarelse; felet med honom var bara att det på maskineriet inte fanns någon kontrollapparat, som såg till att det inte löpte för fort och nötte ut sig självt." — "John O'Hara har de märkligaste kunskaper om ställen över hela Amerika där man äter bäst och där de rika oftast finns; han har gift sig förmöget och ägnar sig med framgång åt den uppgiften, och ur honom kommer det ingenting mer av intresse." — "Hemingway är en ur språklig och andra synpunkter mycket märklig författare." — "Dos Passos har jag alltid tyckt bra om." — "Henry Miller har jag aldrig hört talas om."

Om sina egna böcker har Faulkner bestämda och kritiska åsikter, fast han på det hela taget verkar förvissad om att misstagen är en betydande författares. "The Sound and the Fury" tycker han är hans bästa bok, "Sanctuary"

nästan alldeles ointressant. Den skrev han för han tyckte det skulle vara bra med lite pengar, och när så korrekturen kom, medan han var mitt inne i "The Sound and the Fury", skämdes han för det han hade skrivit, så att han måste göra om alltsammans, vilket kostade extra omsättningspengar; och till slut, när det hade visat sig att boken gick bra, kom förläggaren på fallrepet, så att Faulkner ändå fick praktiskt taget ingenting ut av det hela. Tjänligt åt mig, säger han; man ska aldrig försöka skriva böcker för pengar.

"The Unvanquished" har han själv en viss svaghet för, men "Light in August" vet han inte riktigt vad han ska tycka om. Ibland minns han den som ett bra stycke verklighet, ibland som för mycket av tour de force och för lite substans; men han är road av att i Percy Grimms figur ha gjort en hållbar analys av hur en riktig nazist fungerar som handlande väsen, innan han själv hade hört mycket om nazismen i Tyskland. Mississippikapitlen i "The Wild Palms" är han nöjd med, likaså "As I Lay Dying", som han skrev medan han var förman för ett eldarlag som höll varmt under pannorna i Oxfords kraftstation. Det var ingenting att göra mellan midnatt, när man skyfflat in ett kollass, och slaggningen sex på morgonen, och Faulkner skrev boken — för hand som allt han har skrivit — sittande på en upp- och nervänd kolkärra; det tog sex veckor av de tre månader han hade jobbet.

"Absalom, Absalom!" tycker han är ett misslyckande,

fast själva idén med boken är bra. Han hade besvär med den hela tiden, och ett tag lade han undan manuskriptet och skrev "Pylon". Den boken tänker han sällan på, därför att dess skådeplats ligger utanför det county i Mississippi som är verkligheten omkring honom och är hans systematiskt odlade fantasivärld. Sin senaste bok, novellsamlingen "Go Down, Moses" (som uttrycker en mera fördjupad upplevelse av Söderns historiska och sociala problem än någon av hans tidigare böcker) är han nöjd med. Den närmast föregående, "The Hamlet", är början till en trilogi, och en början, tycker Faulkner, som svällde ut för mycket, "that got out of hand".

För närvarande skriver Faulkner på en ny roman, som inte hör ihop med "The Hamlet", men han har inte gjort så mycket sedan 1941 och inte hunnit så långt på boken. Just nu är han verkligt intresserad av en antologi av hans verk som Malcolm Cowley utgivit under titeln "The Portable Faulkner". Det är ett urval byggt på två idéer: den vanliga att plocka med läsbara saker, och så den att ordna Faulkners historier från Yoknapatawpha county i enlighet med det skildrades kronologi, så att man börjar med indianhistorierna och över plantagetiden, inbördeskriget, den ekonomiska utarmningen och förfallet kommer fram till våra dagar. På detta sätt blir huvudsumman av Faulkners produktion en ganska sammanhängande krönika över några släkters öden från början av 1800-talet och fram till våra dagar. Läst i följd ger detta urval en klarare bild av konsekvensen, sammanhanget och

den historiska symboliken i Faulkners diktvärld, och själv är han mycket belåten med att boken har kommit och en smula avundsjuk på Cowley som hann före; han skulle gärna egenhändigt ha velat sammanställa en upplaga enligt samma princip.

Särskilt produktiv har Faulkner under de senare åren inte varit, och det beror kanske på inre orsaker; han är inte mer än fyrtinio år men förefaller nog en smula trättare än så. En viss osäkerhet om de konstnärliga medlen utmärker otvivelaktigt också hans senare böcker, som på flera sätt är mera djupgående än hans tidigare, men är mindre suggestiva, mindre briljanta ur både psykologisk och teknisk synpunkt.

Yttre orsaker till en måttlig produktivitet finns också och är ett dystert exempel på hur det trots den enorma potentiella läsekretsen går för en "svår" amerikansk författare som vägrar att göra sig lättare för pengarnas skull. På varje bok, som säljs i ungefär sextusen exemplar (de senaste böckerna, som tycks ha gått även litteraturintresserade amerikaner tämligen spårlöst förbi, förmodligen inte ens så mycket), säger Faulkner att han tjänar ungefär femtonhundra dollars, vilket i praktiken, om man bor på landet i Södern, motsvarar ungefär fyratusen kronor. Den amerikanska kongressen har ännu mycket mindre sinne för att dikt bör understödjas än någonsin den svenska riksdagen, och från Washington kommer ingenting. Det är en hel del litteraturstipendier i omlopp, men de tilldelas huvudsakligen yngre och mindre oroande begåv-

ningar. Faulkner känner sig ha ansvar för familj, negrer och plantage, och därför har han ända sedan 1930 en eller flera perioder varje år farit till Hollywood och tjänstgjort som en bland de hundratals manuskriptsnickare som limmar ihop sprickorna i mindre lyckade filmmanus. Det är så långtifrån någon form av skapande verksamhet att Faulkner inte känner sin integritet berörd av det, men det distraherar. När detta skrevs skulle han just fara tillbaka till Hollywood; förut om åren har det gått bra, sa han, men den här gången kände han en stark olust inför det.

Med tanke på de enorma massor med pengar som för närvarande är i mållöst omlopp i Amerika är det beklämmande att en av landets bästa prosaister och ett av dess ömtåligaste konstnärliga samveten ska tvingas att kasta bort sig på dylikt. Men det hör till bilden.

HENRY MILLERS AMERIKA

Även om Faulkner numera inte läses ens så pass mycket som under sin tidigare starkt produktiva period, märker man hos en hel del yngre författare att hans inflytande fortfarande lever kvar och är starkt. Till och med en så pass smalspårig social propagandist som Lillian Smith, som i de flesta viktiga hänseenden och i synnerhet begåvningens format är olik Faulkner och annars inte just har mer gemensamt med honom än att bägge hör hemma i Sydstaterna, har hämtat tekniska lärdomar från honom. Andra har lärt mycket mer än så; Joseph Stanley Pennell exempelvis, en klyftig ung man som debuterade i samma veva som Lillian Smith med romanen "The History of Rome Hanks", är så överväldigad av "Absalom, Absalom!", att hans bok förlorar närapå allt intresse för den som är någorlunda förtrogen med läromästaren. Hos både Carson McCullers och Eudora Welty hittar man, om man vill ha litterärt mera väsentliga exempel, tongångar från Faulkner. Men bland de tongivande kritikerna tycks det vara många som har glömt att han har

funnits, och det är därför inte så lätt för dem att inregistrera vilket inflytande han faktiskt ännu har; andra nöjer sig med att emellanåt slänga en surkart efter hans minne. Den publik som Faulkner under de senare åren förlorat har, kan man säga, Henry James och Henry Miller övertagit och delat upp sinsemellan.

James har under de båda senaste åren upplevat en märklig renässans i Amerika, och intresset för honom sysselätter i första rummet läsare av den skapande psykologiska dikt som tvingar till längre och besvärligare klättringar, om man ska försöka ta reda på hur djupt schakten ligger. Henry Miller har övertagit en annan roll som Faulkner under sin mest produktiva period spelade, den såsom uppruskare av den vedertagna smaken. I denna egenskap utövar Miller för närvarande ett starkt inflytande bland intellektuell amerikansk ungdom, i storstädernas konstnärsgäng och inom de grupper vid colleges och universitet som samlar sig kring de många, ofta intressanta och ihärdiga, men ofta också kortlivade och bara besynnerliga, små litterära tidskrifterna.

Miller hade ju redan åtskilliga år före kriget förvärvat en hel del ryktbarhet i Europa, främst tack vare ett par romaner, "Tropic of Cancer" och "Tropic of Capricorn", som diskuterade diverse mystiska tankegångar och beskrev sexualförhållanden med en sällspord entusiasm för öppenheten och med överdrifter som, mutatis mutandis, en smula erinrar om den typiska amerikanska folkliga skämtsagans; Henry Miller är i dessa böcker en sorts Paul

Bunyan spelande rollen av en olycklig Casanova. När han i samband med kriget återvände till Amerika kom han som en överraskning för den amerikanska bokpubliken. Innan han tio år före kriget reste ut, stimulerad till revolt mot det amerikanska samhället av den numera avlidna anarkisten och kritiska krutgumman Emma Goldman, hade han inte publicerat något i Amerika. I nio år bodde han utanför Paris och skrev flitigt. En rad volymer trycktes på avantgardeförlag i Paris, men i Amerika var det importförbud på så starka varor, och på det hela taget torde väl endast parisamerikanerna ha haft en aning om att en av trettitalets intensivaste amerikanska prosaister fanns utanför landets gränser.

När det tyska överfallet på Europa började se hotande nära ut beslöt sig Henry Miller för att ta ett sabbatsår från skriveriet och bara gå omkring och titta på tillvaron. Han for till Grekland, upplevde landet på ett enastående originellt, personligt engagerat sätt och skulle förmodligen ha varit kvar där ännu, om inte krigshotet åter drivit honom i väg; han trivdes kolossalt bra med folket och fördjupade sig i den klassiska traditionen med en nästan överspänd intensitet. Om sitt år i Grekland har han skrivit en underbart vital bok, "The Colossus of Maroussi", som säger ovanligt mycket både om hur landet är, hur det ser ut och hurdana människorna verkar, och om den uppfattandes egen nobla, varmhjärtade, sårbara, aggressiva, ologiska, ofta lite fnoskiga, rousseauanska person. Det är också en sällsynt välskriven bok, vällande

fram i ett enda flöde, med stora, klara ytor, molniga djup, forsar, aggor, grums, muller och porlande, alltsammans ur en vattenfåra. I krigsårens amerikanska litteratur är detta ett av de få märkliga arbetena.

Efter sin återkomst till Amerika har Henry Miller utgivit också ett par brokiga samlingar essäer och noveller, åtskilligt av detta gammalt omstuvat parisgods; ty utom annat är Miller också en framstående omtryckare av egna verk.

Hans senaste bok innehåller även den en del redan kända ting, men är en enhet. Den sysslar med författarens nya intryck av hemlandet och har titeln "The Air-Conditioned Nightmare" — Den luftkonditionerade mardrömmen. Henry Miller tycker att Amerika är ruskigt. Städerna och industridistrikten är fula, slummen är vidsträckt, boklådorna är dåligt sorterade, det finns ingen utbredd aktning för konstnären, många människor saknar inre värdighet och uppskattar bara efemära ting, jorden är hänsynslöst utsugen, Hollywood (där författaren bor, dragande sig fram på att sälja amatörakvareller) är befolkat av penningsvullna idioter och tomhövdade skönheter, aktieinnehaven och den yttre framgången är överallt allt, och politik är humbugens konst; och var finns det stora mänskliga broderskap på vilket drömmen om Amerika är grundad? Henry Miller har hört att Navajoindianerna förökar sig mycket fortare än de vita gör, och ibland hoppas han på att de i en framtid ska

bli starka nog att vräka senkomlingarna, som så till den grad har vanskött sina möjligheter, i havet.

Det finns hos Miller en smula av både Mencken och Sherwood Anderson, något av den förres ettriga kritik och något av den senares vilja till uppbrott från den medelmåttiga vardagen. Men i botten finns det, liksom hos den andre vältalige och subjektive kritikern i Amerikas unga litteratur, Thomas Wolfe, en god del Walt Whitman. Den mystiskt färgade tanken på ett alltomfattande broderskap som, utan något avplanande av individualismen, skulle med ny värme och vitalitet förverkligas på amerikansk jord är whitmansk, och det är också Henry Millers stil, där resonemangen, som inte alltid är övertygande eller intressanta, plötsligt böjer av och sprutar ut i kaskader av långsökta men träffande, språkligt exklusiva, lite harrymartinsonska bilder. Till detta har kommit åtskilligt från Lawrence, åtskilligt buddhistiskt, åtskilligt pariskaféiskt, dessutom en del astrologiskt nonsens, om vilket man inte riktigt vet i vad mån författaren själv tar det på allvar, och ett världsfrälsarkomplex som inte bara är Lawrence, utan också, återigen, Whitman.

Det är väl detta starka whitmaninflytande, vilket Henry Miller själv öppet vidgår, som utgör själva resonansbottnen för hans kritik av Amerika; eller rättare, orsaken till hans inställning är den läggning som gjorde honom så mottaglig för Whitman. Han var nog en av dem som tidigt lärde sig att fördjupa sig i drömmen om Amerika såsom den stora demokratiska symfonin av

röster och redskap och om amerikanerna såsom — heter det i Whitmans förord till "Leaves of Grass" av 1855 — den av alla världens nationer under alla tider som har den fylligaste poetiska naturen. Att Millers upplevelser i yngre år inte verifierade drömmen framgår av de många ställen i hans böcker som handlar om opoetiska upplevelser, kanske tydligast av den skoningslösa skildringen av de obetydliga föräldrarna och det själlösa hemmet i Brooklyn, som finns i samlingen "Sunday after the War". När han sedan bröt sig loss, lämnade en för övrigt slingrande och blygsam bana och for till Frankrike, dit så många amerikanska intellektuella flytt före honom, hittade han där, liksom många unga amerikanska författare i exil efter första världskriget tidigare hade gjort, mycket av den mognad och den humanitet som Amerika borde ha haft. Och i Grekland fann han trots fattigdomen och smutsen ännu mer av samma sak, dessutom en rymd och ett perspektiv djupt ner i myternas mörker som gjorde att han tyckte detta samhälle vara den största av alla mikrokosmos, att Grekland var ofantligt mycket större än U. S. A. Ingen av de människor som han träffade under sitt greklandsår retade honom mer än en grek som hade bott i Deroit och efter hemkomsten tyckte att Grekland var ett skitland jämfört med Förenta staterna.

När Miller återkom till U. S. A. var det som han misstänkte.

Det fruktansvärdaste med Amerika är att det inte finns någon undanflykt ur den trampkvarn som vi har skapat.

Det finns inte en enda oförvägen förkämpe för sanningen i den skrivande världen, inte ett filmbolag som ägnar sig åt konsten i stället för profiten. Vi har ingen teater värd namnet, och det vi har är praktiskt taget alltsammans koncentrerat till en stad; vi har ingen musik värd att tala om utom vad negrerna har skänkt oss och knappt en handfull författare som kan kallas skapande. Vi har fresker i våra offentliga byggnader som är ungefär i nivå med läroverkselevens estetiska utveckling. Vi har konstmuseer som till största delen är fullstoppade med livlöst skräp. På våra torg har vi minnesmärken över våra stupade som måste komma de döda i vilkas namn de rests att vända sig i sina gravar. Vi har en arkitektonisk smak som är så närapå obefintlig som möjligt. Under de sextontusen kilometer som jag har tillryggalagt hittills har jag råkat på två städer som vardera har ett litet område värt att titta mera grundligt på — jag menar Charleston och New Orleans. Vad beträffar övriga städer och byar som jag har farit igenom hoppas jag att jag aldrig mer ska behöva se dem. — — — Allt som ägde skönhet och innebörd eller var löftesrikt har förstörts och begravts i en lavin av falskt framåtskridande. På tusen år av nästan oupphörliga krig har Europa ännu inte förlorat vad vi har förlorat på hundra år av "fred och framåtskridande".

Detta är naturligtvis punkt för punkt generaliseringar av Strindbergs art, och särskilt den första anklagelsen, den rörande bristen på intellektuell integritet, är alldeles våldsamt orättvis. Men det ligger en viss mening i vad han säger: Hollywood är i stort sett vedervärdigt som produktionscentrum, teatern är i genomsnitt sämre än man kunde vänta sig, vanliga bostadshus för medelklassen, och särskilt möblerna, är gräsligt fula, och när man blir lite närmare bekant med litteraturlivet finner man ju att kom-

mersialismen verkligen har ett mycket hårt struptag om det konstnärliga skapandet.

Men från vissa synpunkter förefaller Millers värderingar ändå grundligen felaktiga.

En är hans otålighet mot Amerika. På Whitmans tid hade de många individuella rösterna som han hörde stiga upp ur kontinenten inte lärt sig att bilda den ofantliga musikaliska enheten, och de har det inte än; men att Amerika fortfarande inom sig bär på möjligheten att brista ut i en överväldigande, harmonisk, skapande vitalitet kunde Henry Miller, som känner så fantasifullt inför mångt och mycket, gärna ha en teori om. Vad som skymmer är väl själva det triviala, det perspektivlöst nöjda över mycken amerikansk småborgerlighet. "Jag tror", skriver Miller i en av sina tidigare essäer, "att endast de idéer som förefaller världens prosaiska härskare som chimärer äger giltighet. Jag tror att ingenting fungerar så lätt, smidigt och perfekt som det mirakulösa." Han nöjer sig inte med mindre när han talar om Amerika.

Den andra större besynnerligheten med hans värderingar är att han från det moderna Amerika avskiljer allt det han gillar. Han skriver med en nobel ödmjukhet om fina, försynta och kloka människor som han har träffat i landet, men det faller honom inte in att de skulle utgöra någonting väsentligt i bilden. Han är till och med på väg att skriva om den amerikanska älskvärdheten och tillgängligheten, men han tänker inte tanken till slut, upptäcker

inte att detta är en kvalitet som man skulle kunna bygga relevanta värderingar på.

Mest påfallande är att han inte själv känner någon solidaritet med sitt land. Han är där på besök medan vanvettiga krig gör Europa obeboeligt; han hör inte hemma i Amerika, tror han. Och ändå är han just i sin fanatiska opposition så typisk för en aktiv, åtskilliga decennier gammal intellektuell tradition i Amerika. Det bästa med en stor del av den amerikanska intelligentsian är det klarsynta intresse och det allvar med vilka den tar på det egna landets brister. Så friskt och sakligt kritisk som en bra amerikan är väl knappast någon annan oppositionsman, och han har råd att vara det, ty landet har resurser nog för att man inte ska behöva tappa modet, och det är stort nog för att den personligt riktade kritiken, sedan den bränt fort och verksamt, ska kunna glömmas och inte behöva ligga och pyra. Henry Miller, som väl inte tänker klarare, men känner starkare och ofta uttrycker sig friare och hetare än de flesta, hör själv till denna amerikanska falang. Att han, som i de väsentliga styckena bygger på amerikansk tradition, inte inser var han hör hemma och solidariserar sig mer med sina naturliga medbröder kan inte undgå att förminska hans proportioner.

CUMMINGS, MED NÅGRA KOMMENTARER

E. E. Cummings uppträdde tillsammans med de övriga desillusionerade unga männen kort efter första världskriget. Hans debutbok kom 1922 och hette "The Enormous Room". Redan dessförinnan hade Dos Passos i sin första roman "One Man's Initiation" (senare omdöpt till "The First Encounter") och i "Three Soldiers" reagerat mot krigets oandlighet och förvirring, dess brutalitet och systematiserade vulgarismer. Fitzgerald hade av det allmänna läget manats att ta sina första vemodiga och äventyrliga bläckor. Cummings kom och hade speciella erfarenheter att redogöra för. Som frivillig i Norton-Harjes ambulanskår hade han tjänstgjort i Frankrike. En god vän hade skrivit några olämpliga brev till honom, den franska militärpolisen tog honom i förhör, han svarade med djup uppkäftighet och sattes på tre månader i ett slags förberedande fängelse, ett dåtida koncentrationsläger, i Sydfrankrike. Där var allsköns löst folk, spioner, luffare, horor och krigsprofitörer, infösta i en jättestor magasinsliknande byggnad. Om den tiden skrev Cum-

mings sin krigsbok — om brutalitet, upplösning och förtvivlad meningslöshet, avspeglade i en mikrokosm långt bakom fronterna. Människor och små skärvor av verklighet är lysande iakttagna och återgivna med en vass och intelligent, en lidelsefullt spetsvinklig prosa, en vältalighet vars spegelyta slagits i skärvor. I sin symboliska syftning påminner Cummings' bok mer än något annat om Hedenvind-Erikssons märkliga lilla krigsbok "Tiden — och en natt", fast förtvivlans vind här blåser inne i ett stort rum, inte utanför och omkring ett litet, och fast Cummings avsiktligt är i färd med att bryta sönder en litterär tradition som han behärskar, medan Hedenvind ännu mödosamt håller på att arbeta sig in i en som han inte fullt har tillägnat sig.

Cummings, som nu är femtitvå år, har efter "The Enormous Room" gjort sin huvudinsats som lyriker, fast han också har skrivit en del experimentell prosa — främst en omfångsrik dagbok från en rysslandsresa, "Eimi", ett skådespel, "Him", och en balett byggd på "Onkel Toms stuga" — och dessutom såsom målare skaffat sig ett gott om också inte stort namn. Hans första diktsamling kom ut 1923 och hette "Tulips and Chimneys"; hans senaste, den elfte, utgavs 1944 och bär titeln "1×1".

Med dessa böcker har Cummings för amerikansk lyrik spelat en roll som bra mycket påminner om Gunnar Björlings för finländsk, framför allt därför att han liksom Björling i grund och botten är mystiker och har utnyttjat en omvändandets och outsägandets metod för att ut-

trycka, och alltid erinra om, att grundupplevelsen är ofixerbar. Han har ständigt experimenterat med ord och bokstäver, med pauser och rytmer. Eliot, Ezra Pound och Gertrude Stein tillhör de artistiska fränder som han har tagit intryck av, och i likhet med åtminstone de båda förstnämndas experiment ger Cummings' intryck av att, även när de för läsaren är svåra att genomtränga, vara för författaren klara, konsekventa och i god mening avsiktliga. Cummings är en luftig och cerebral lyriker, inte en mumlare, och däri ligger hans styrka och hans svaghet: i hans vackert svala andlighet och hans brist på vältalighet som är sådan att man ofta får söka patoset där de avbrutna meningarna sluter munnen. Minst reserverad är han i sin satiriska impressionism, som med utnyttjande av specifika lyriska hjälpmedel ofta är spirituell, och i sin erotiska lyrik, vars symboler hans mystiska livsåskådning också inordnar sig under, och som tillhör de öppnaste och ömmaste, och i sin djupa, paradoxala trofasthet vackraste kärleksdikter som skrivits under mellankrigsåren.

Ur Cummings' stora lyriska produktion har översättaren valt ett trettital dikter, som söker ge en någorlunda mångsidig bild av hans verk, inte allsidig, bland annat av det skälet att den stora mängd av rimmad vers som Cummings har skrivit är närapå oöversättlig: svårigheten är att överföra både rimmen och de antydda, tätt lagrade tankeelementen, och avstår man från rimmelodin blir det dikter av helt annorlunda karaktär. I allmänhet saknar Cummings' dikter titlar men är numrerade inom de olika

samlingarna. För klarhetens skull har dikterna här numrerats i löpande följd allteftersom de presenteras, och den kronologiska ordningen har angetts genom årtalen för de olika dikternas publicerande i bokform.

Edward Estlin Cummings föddes och växte upp i Cambridge, systerstaden till Boston, som är enhetligare och som starkare domineras av Harvard Universitys byggnadsgrupper och av de andliga traditionerna från New Englands litterära storhetstid. Innan Cummings kom till Frankrike under kriget hade han, liksom Eliot och Dos Passos, studerat vid Harvard, och han hade som pojke och yngling gått omkring och tittat på samma fasader och samma skorstenspipor som i Eliots ungdomsdiktning tjänstgjorde som lyriskt material. I "Tulips and Chimneys" finns det ännu kvar åtskilligt av Eliots smittsamma ton, ehuru Cummings senare tog mindre intryck av Eliot än andra lyriska experimentatorer. Här hör man ekon från åtminstone två av Eliots tidigare dikter:

I

damerna i Cambridge som bor i möblerade själar
är ovackra och har komfortabla sinnelag
(ävenså, med kyrkans protestantvälsignelse
döttrar, odoftiga formlösa besjälade)
de tror på Kristus och Longfellow, bägge döda
är oföränderligen intresserade av så mångahanda —
när detta skrives kan man ännu beskåda
hänförda fingrar stickande för är det polackerna?

kanske. Medan ständiga ansikten dryftar förtäckt
skandal med fru N och professor D
...kvittar det damerna i Cambridge lika om
någon gång ovan Cambridge i sin låda
av himlalavendel och hörnlös månen
skallrar som en flisa ilsken konfekt

(1923)

Lite av Eliot finns det också i den följande dikten, men den innehåller dessutom många motiv som spelar en stor roll i Cummings' senare produktion: årstidsimpressionerna, kritiken av vardagens uppblåsta illusioner, själva upplösningen av den lyriska formen som ger vad målare brukar mena med "luft" i tavlorna.

2

någon kände Lincoln en annan Xerxes

denne: ett smalt dunsigt tidformat ansikte
plus ofarliga blinkande händer, bebor
försiktigt nummer 1 på någontinggatan

Våren kommer
de magra och avgränsade husen

oroas. En vass blå dag
fyller med fredligt jagande luft
världens hårfina sinne.
De magra och

avgränsade husen
oroas. i solnedgången samtalar skorstenspiporna
vredgat, och
taken är irriterade av det mjuka vilda

ljuset, och medan brandtrapporna och
taken och skorstenspiporna och brandtrapporna och
skorstenspiporna och medan skorstenspiporna och brand-
trapporna
och taken talar snubblande alla på en gång händer
Någonting, och De

upphör(och
förvandlas en efter en plötsligt och mjukt
till ansvarslösa leksaker.)
när denne med
sina spröda ben snabbt
spritter ur någonTing
gatan i och försiktigt sipprar in i parken
sätter sig

Ner. duvor kretsar
runt runt och runt de

ansvarslösa leksakerna
kretsar vilt i den lång-samt-till-tagande bräckligheten
—. Hundar
skäller
barn
somleker
Finns

i skymningens vackra innebördslöshet

och någon som Napoleon

(1923)

Ännu i Cummings' senare lyrik spelar minnena av detta stadslandskap en stor roll fast huvudsaken nu är ett ståndpunktstagande till ett andligt klimat, som lever på någonting förgånget, ett vars kyrkor är hungriga och vars sinne för skönheten omkring människorna är dött, men

som ännu längtar efter förandligande och därför också är vackert, har såna slanka blå guds händer:

3

minnet tror
doften av en stad(vars
vindsfönster kvamnar
och snarkar tornspiror förvrids av

regn)ansikten(bakom rutor)talar
inte och är en gengångare eller
inkurade i kaféers
mörker människor dricker

småler om här där(som skeva
inbillningar)
viskande lador fyllda
av nyss dräpta blommor

svullnar minsta gränd eller
tre rymmer dessa de sötaste
dödar utan besvär medan
hungrande kyrkor(krönta

med avbild av galande
guld)mot sommaråskan
hukar sig(samman)luktar fast
såna slanka blå guds händer

(1935)

Och sina föräldrar minns Cummings likadant som han minns miljön; dagern är vackrare här men ljuset ändå hårt:

4

finns det några himlar ska min mor(alldeles för sig)ha
en. Det blir ingen penséhimmel
ingen spröd liljekonvaljehimmel utan
det blir en himmel av svartröda rosor

min far kommer(djup som en ros
hög som en ros)

att stå intill min

(lutande över henne
tyst)
med ögon som egentligen är blomblad och ser

ingenting med ett poetansikte egentligen som
är en blomma och inte ett ansikte
händer
som viskar
Detta är min älskade min

(i solskenet plötsligt
bugar han sig,
& hela trädgården bugar)

(1935)

Ett mera konstant motiv än något annat i Cummings' diktning är vårberusningen, den ständigt återkommande. I dikten om den lille mannen i parken var motsättningen mellan takens dionysiska yra och den lilla människans utestängdhet från förvandlingen ett huvudmotiv; och i bok efter bok talar han sedan om hur våren kommer till människor: hur den kommer till barn som leker på gatan, hur

den kommer till de älskande och låter dem på nytt uppleva sin samhörighet, och hur varsamt den kan förvandla.

5

om Riktigt-
våren när världen är slask-
ljuvlig hörs halta
lilla ballonggubben

vissla långtbort och tunt

och eddieochbill kommer
kutande från kulspel och
piratdåd och det är
vår

när världen är pöl-härlig

hörs den konstiga
gamla ballonggubben vissla
långtbort och tunt
och bettyochisbel kommer dansande

från hage och hopprep och

det är
vår
och
  den
    getbente

ballongGubben visslar
långtbort
och
tunt

(1923)

6

när
    från en trottoar
                ur(aldrig riktigt samman-
blåsta av stora förlägna)varelser ur
(klumpigt blänkande ur)instru-
ment,i valstakt.studsar.osmältbara:stånkanden

!el-lersom vårtpo-sitiv br-ä-kersi ttljuvli gagurgla nedeing
                ingen
någon ting(med,an sp,arva,r spritter
mellan dessa skelett av våra träd)
                när
                solknippen plundrar
möblerade rum genom vars sölade fönster orimliga
moln kryssar över ädelt komiska himlar

(si;g o;ch kl;i;an-de lusbitna fulla.med.regn
lodare gäs:psträckerg:äspar)
                då,
                o min älskade
                ,då
är det Vår
        odödlig Alltid & kåt blyg Ny

och på den bortom all föreställnings flykt stiger
vi
  du-med-mig
        omkring(mig)du
                JagDu

(1938)

7

Våren är som en kanske hand
(kommer varsamt
ur Ingenstans) som ordnar

ett fönster, där folk tittar in(som medan
folk stirrar
ordnar och flyttar ställer
försiktigt där ett främmande
ting och ett välbekant här)och

ändrar allting sorgfälligt

våren är som en kanske
Hand i ett fönster
(som varsamt fram
och åter flyttar Nya och
Gamla ting, medan
folk stirrar varsamt
flyttar en kanske
bråkdel av blomma här lägger
en strimma luft där)och

utan att slå sönder någonting.

(1925)

Som lyriker vänder sig Cummings alltid till läsare, aldrig till uppläsare. Dikterna är ofta gåtor som ögat ska gissa, och när ögat gör det, är det meningen att det ska stanna vid de sönderhackade eller nedsmälta eller hopkedjade orden, så att synuppfattningen liksom ska bispringas av motoriska sensationer som hjälper en att se och höra vad orden egentligen betyder — så här: "gäs: psträckerg:äspar". En gång kan det vara frågan om att till läsaren meddela rytmen av tungviktig neger som steppar och slår en frivolt (och det är oöversättligt):

ta
ppin
g

toe
hip
popot
amus Back

gen
teel-ly
lugu-
bri ous

eyes
LOOPTHELOOP

as

fathandsbangrag

(1925)

En annan gång har poeten stått på en bar i New York, hört folk på vulgär brooklyndialekt gaffla om att japanerna måste civiliseras och slagits av dispariteten mellan civiliseringsnitet och civilisatörernas egen kulturnivå:

ygUDuh

ydoan
yunnuhstan

ydoan o
yunnuhstan dem
yguduh ged

yunnuhstan dem doidee
yguduh ged riduh
ydoan o nudn
LISN bud LISN

dem
gud
am

lidl yelluh bas
tuds weer goin

duhSIVILEYEzum

(1944)

Det går heller inte att försvenska, men man kan översätta denna joyceiskt korrekta, överdådigt skickliga transkription av vulgärt New York-språk till amerikanska:

You *got* to. You don't. You understand. You don't know. You understand, them. You got to get. You understand, them dirty. You got to get rid of. You don't know nothing. *Listen*, but *listen*. Them goddam little yellow bastards, we're going to *civilize* them.

Det händer nog i Cummings' diktning att bokstäverna och parentestecknen kommer i så täta hagelskurar att utsikten alldeles skyms bort, men för det mesta avgår iakttagelsens skärpa och spiritualiteten med segern. De gör så i en dikt om kärlekens förgänglighet som för en gångs skull har en titel:

8

Notis.

denne herre är så enormt
Vaktmästarn
denna;dam är

var hygglig och stäng
putande läppen Och tillgivna flinet
oupphörliga pyramidiska, servetter
(denne herre är så enormt trött på denna
en dörr går upp av sig själv
dam.) de så att säga var

Förälskade en gång?
nu
öppnar sig hennes mun för vitt
och: hon angriper Hummern utan
fötter träffas under
förbarmande.
(exit hors d'œuvres)

(1931)

Cummings hör till den grupp av moderna amerikanska författare som är medvetna om Europa och europeisk tradition — Henry James och efter honom Gertrude Stein, Hemingway, Dos Passos, Ezra Pound, Henry Miller och i viss mån, var på sitt sätt, Fitzgerald och Thomas Wolfe. För de flesta av dem har Paris varit den stora upplevelsen; där har de hittat en mognad, en skymningsdager, en flertydighet som inte är amerikanska. Cummings uttrycker det på det sättet att livet i Europa är synkoperat, och det stimulerar honom: språkblandningen, som han virtuost har återgivit, relativismerna, det graciösa gatulivet. Om Paris, liksom om turistorter i Italien, har han skrivit åtskilliga dikter, inte precis de djupaste han åstadkommit men många av dem med fin atmosfär och roande. Här är en:

9

?

varför tar les hommes av sig chapeauerna?
kungaparet som sätter sin fot
på trottoaren urstigna ur sin limousine
bebor Hotell Meurice (varemot
jag bor i vindsrum och äter aspirin)

men vem är denne bleke rätt så mjuke nästan runde
unge man som källarmästarn bugar så inför?
schhh — författarn till Kvinnor om natten vars senaste
Ondskans
sådd såldes i 69 vagnslaster före
utgivningen flickan du vet som det går åt

pipan för (varemot jag när jag lägger mig om kvällarna
hostar
för mycket). Hur vart det så stopp i trafiken?
fanntame är det inte den ryktbare kirurgen som
inplanterar
apkörtlar på millionärerna bra idé n'est-ce pas?
(varemot å andra sidan jag) men låt oss härnäst spörja

hvi denna hop
en olycka? någon som fått hjärnska-
kning? — Inga
lunda, mina vänner endast Siams
statsminister i sitt hemlands

dräkt, som
efter utträdet ur pissoaren
tvärt inträder i Notre Dame (varemot
de gustibus non disputandum est
min dam är mycket trött på Dylikt

(1931)

Ofta händer det att de fint uppfattade intrycken av verklighet i Cummings' dikter nästan omärkligt övergår i fint uppfattade intryck av overklighet, att impressionismen börjar luta mot mystik. Trots alla säkra iakttagelser är hans verklighetsuppfattning spröd, och glansen från det andra landet kan plötsligt skimra genom de fladdrande löven och stänka overklighet över interiörerna; då avslöjar hans säregna teknik vad den egentligen har för syfte:

10

månen såg in genom mitt fönster
den rörde vid mig med sina små händer
och med krumma småbarnsfingrar
förstod den mina ögon kinder mun
händerna(slintande) kände på halsduken vandrade
mot skjortan och in i min kropp de
vassa tingestarna fingrade spensligt på hjärtat livet

de små händerna återtågade, knyckigt
började stilla leka med en knapp
månen log hon
släppte västen och gled
genom fönstret
hon föll inte
hon gled iväg längsefter luften
över hus
över tak

Och ur öster mot
henne lutade sig ett sprött ljus samlande

(1931)

Någon gång kan sådana naturupplevelser redan i Cummings' tidigare dikter närma sig en programförklaring, där människans fixerade och kringskurna begrepp ställs i negativ kontrast till levande verklighet:

II

vinden är en Dam med
klara slanka ögon(som

vandrar)i solnedgången
och som — vidrör —
bergen utan skäl

(jag har talat med denna
obestridliga och gröna person "Är
Du vinden?" "Ja" "varför vidrör du blommorna
som vore de olevande, som

om De vore idéer?" "därför, min vän att
ting som i min föreställning blommar skulle
snubbla under en den klumpigaste förklädnad, synas
i stånd till bräcklighet och obeslut

— tro icke dessa
utan skäl och i andra stycken
rosor och berg
vara annorlunda än det jag är som vandrar

mycket nära kring den nyfödda världen"
sade mig)vinden En dam i grön
klädnad, som; vidrör: fälten
(i solnedgången)

(1925)

Men det gäller, menar Cummings, att hålla sig till denna upplevelse och nyttja den rätt, till samförstånd med natur och människor, inte göra attityder av den. Då kan man komma att se ut så här:

12

inom mig skall jag odla
sorgfälligt det Oefterhärmliga som
är ensamhet, dessa enastående
drömmar ska aldrig söla sin klädnad

med fenomenen:sådan
vandel varande värdig

ovigare önskningar
kortare förhoppningar
än mina"(öppnar fönstren)

"och det finns ett tänkesätt" just i
vilket ögonblick denna djupa omedelbara
mask(hoppade
ner på

gatan)förmenande
att "för min del lånar jag
som är slank och bräcklig
kontakt från ett du och från

ett annat du intryck, imiterar några få ödesmättat

utsökta" (sveper Dess schal sorgfälligt omkring
sig) "ting jag menar
Regnet tar ingen hänsyn till person
snön ger mjuka vita
fan i Vem den vidrör

(1935)

För Cummings hör ord, samlande sig till dikt, till samma kategori som intryck, samlande sig till naturupplevelser. Det är konstnärens gåva att få vara med om när detta händer, och synd om dem som inte har den. I "The Enormous Room" finns detta uttryckt en smula oförmedlat och ungdomligt: " 'Vad tror du sker med människor som inte är konstnärer? Vad tror du det blir av folk som inte är konstnärer?' — 'Jag föreställer mig att det ingenting blir: jag föreställer mig ingenting händer dem; jag tror att det av dem blir en negation.' " Under årens lopp kommer den positiva sidan av denna uppfattning fram allt tydligare, och i sin senaste diktsamling talar han om orden såsom barmhärtiga gäster nedstigande till honom från den sanna verkligheten:

13

en(Svävande)anländer

(tyst)en efter(levande)
från(in i försvinna

och fullständigt)ingenstans
livfulla anonyma
mytiska gäster hos Är

olångsamt fler som(och
här som där som)nedstig
-ande(barmhärtigt)berör
dödsfyllda jords envar som

Sammanvävande nu kommer en
efter ett underverk(på
skymningen)tills(över tröga

alla substantiv)börjar ett helt
verbäventyr att

gränslöst Växa

(1944)

Sin stora krigsolust hade Cummings skrivit ifrån sig i "The Enormous Room", men i sin lyrik återvände han ändå emellanåt till krigsupplevelserna. Särskilt gjorde han det i diktsamlingen "Is 5", och kanske därför att denna grupp av dikter tillhör de mera lättillgängliga i hans produktion, nämns de särskilt ofta i översikterna av hans verk. Här följer två av dessa dikter ur "Is 5":

14

min gamla söta etcetera
faster lucy kunde under sista

kriget säga och vad mera
sade också i detalj vad
alla dessa slogs

för,
syster

isabel gav form åt hundratal
(och
åter hundratal) av yllestrumpor för att
icke nämna tröjor loppsäkra öronskydd

etcetera och muddar etcetera, min
moder närde hoppet att

jag skulle stupa etcetera
tappert givetvis min fader
hesnade av tal om vilket
privilegium det var och att
om endast han alltmedan jag

själv etcetera låg tyst och stilla
i den djupa sörjan et

cetera
(fantiserande,
et
  cetera, om
Ditt leende
dina ögon knän och din Etcetera)

(1931)

15

titta nu på det här)
att en 75:a har
åstadkommit sånt skulle
ingen kunna ha trott
va fast allvarsamt
sagt det här var min bästa

kamrat
konstigt va
vi hängde
ihop
honom kände man

ordentligt
på den tiden lyft det
arma kräket
varsamt denna sida upp

försiktigt
innehåller glas
och skicka hem honom

till gamla morsgumman i
en snygg ny trälåda

(efterkrav

(1931)

I Cummings' tidigare diktsamlingar finns det åtskilligt om fruntimmer och jazz, om horhus och nattligt leverne: sakkunniga och uppriktiga verser från 20-talet. Då skrev Cummings sant om kroppsliga upplevelser. En mycket viktig linje i hans produktion är den som går från sanning om kroppslighet till sanning om andlighet i erotiska upplevelser. Det är den klaraste och vackraste linjen i hans författarskap, och den som minst tarvar kommentarer.

16

hennes
hull
Kom
över

migsomsandstör T
arne
rietT
schakt

jag hade cement åt henne,
gladeliga
blev vi var
andra hophukade till tumlande

uppslukat när
ett
ögonblick
slog upp slussen

utströmmande.

betong

(1925)

17

jag tycker om min kropp när den är med din.
Det är någonting så alldeles nytt.
Bättre muskler och nerver fler.
jag tycker om din kropp. vad den gör,
jag tycker om dess hur. att känna ryggraden
i din kropp och benstommen, och den skälvande
fast-mjuk-heten och som jag vill
om och om och om igen
kyssa, jag tycker om att kyssa här och där på dig,
jag tycker om, när långsamt stryker, gnistfjunet på
din elektriska fäll, och vad-det-är kommer
över åtskilt hull.... Och ögon som stora smulor kärlek,

och möjligen tycker jag om rysningen

av under mig du så alldeles ny

(1925)

18

det är så länge sen mitt hjärta först var med ditt

av våra förenta armar omslutet genom
ett mörker där nya ljus begynner och
tillväxer,

sen dina tankar kom gående in
i min kyss som en främling
in bland en stads gator och färger —

att jag har kanske glömt
hur Kärlek alltid(ur
dessa blodets och köttets
brådskande ofullgångenheter)
myntar sin saktaste åtbörd,

och späntar ner liv till evighet

varefter våra åtskilda jag blir museer
fyllda av skickligt uppstoppade hågkomster

(1931)

19

somliga efterfrågar medbröders lov
men jag som varande annorlunda
sammansatte kurvor
och olika gult, vinklar eller tystnader
i ett mindre felande syfte)

mitt är skulptören av
din kropps tungomål:
dina handleders musiker;
poeten som endast fruktar att
felöversätta

en rytm i ditt hår,
(dina fingertoppar
som du rör dig)
din

rösts målare —
utöver dessa element
är anmärkningsvärt intet .... därför, min dam

är jag tillfreds om något
av mig snidat skulle väcka
din åtbörd måhända eller

en målning(av detta

sitt skäl)på dina läppar
föda spensligen det minsta leende
(och blygt
om en dikt skulle lyfta mot
mig dina ögons distinkta
land, begåvat med grön skymning)

(1931)

20

sedan alla vita hästar gått till sängs

vill du då vandrande bredvid mig, min egen dam
ifall knappast den i någon mån staden
dallrar i avsevärd skymning

(nu) med en plötsligt outsagd

åtbörd röra lätt vid mina ögon?
Och föra livet ur mig och natten
fullständigt in i mig .... en vishetens
och barnets rörelse av din arm kan
plötsligt göra detta

kan göra
mer än hjältar vilka skönt i gälla
pansar sammantörnar på stora blå hästar,
och skalder betraktade dem, och gjorde dikter,

gråtande genom det vassa ljuset när riddarna flydde.

(1931)

21

vad är klockan undrar jag det kvittar
begrunda hellre himmelska ting och utom
stjärnorna exempelvis är allting planlagt
närmast fläcken där av mörker är en vad
är det jo visst stol men inte Cassiopeias

kan det vara strumpor dreglande från bordet
allt som tycktes ljuvligt djupt och oförklarligt
alldenstund icke dollars tånaglar eller idéer
är grundligt stulet(någonstans emellan

våra oupptända hjärtan lurar lustan
slafsig och hemlös och när
en kyss förflyktat är våra läppar gjorda av ting

i begynnande vrår flinar gryningen

och där är månen, tunnare än en klockfjäder

(1935)

22

någonstädes där jag aldrig färdats,villigt bortom
alla erfarenheter,har dina ögon sin tystnad:
i din sprödaste åtbörd finns sådant som innesluter mig,
eller som jag inte kan beröra därför att det är för nära

din spädaste blick löser upp mig lätteligen
fast jag hade slutit mig själv som fingrar,
du öppnar mig alltid blad efter blad som Våren öppnar
(hemlighetsfullt,skickligt berörande)sin första ros

eller om din önskan är att jag sluter mig,tillstängs
jag och mitt liv mycket vackert,plötsligt,

som när denna blommas innersta tror
snön varsamt nedstiga allestädes;

ingenting som vi ska erfara i denna värld är jämförbart
med styrkan hos din intensiva sprödhet:vars vävnad
behärskar mig med sina rikens färger,
utdelar död och evigt med varje andetag

(jag vet inte vad det är hos dig som sluter
och öppnar; men något inom mig förstår
att dina ögons röst är djupare än alla rosor)
ingen,inte ens regnet, har så små händer

(1935)

23

i natt(för att jag älskar dig)

visade sig för mig
klädd i havsspets
din själ drivande
med skrockande plotter
av tång koraller och stenar;

lyft,och(inför mina
ögon sjunkande)inåt,flydd;med anlete
leende barm mjukt gurglade
av död: dränkta endast

för att åter varsamt genom djupet uppstiga
dessa dina handlovar
höfter fötter händer

svävande
för att åter fullkomligen försvinna;
milt ilande snabbt glidande
genom mina drömmar i

natt,hela din
kropp med sin ande drivande
(iklädd endast

tidvattnets fina vävande mummel

(1935)

24

min dam vill du följa med mig in
i det synnerligen lilla huset som
är mina tankar. Klockor slår. Rund

är månen,genom fönstret

som du ser och faktiskt har jag inget
tjänstefolk. Vi skulle nästan kunna bo

här ovanför trappan,är ett ledigt
rum. Vi skulle nästan kunna rymmas(du
och jag)i ett tillsammans nästan vitt stort
som finns men om jag så eller än

saktare öppnade fönstret skulle en
ytterlig litenhet,månen(med vit peruk
och blanka knappar)föra dig bort

— och alla klockorna skulle stanna nästa dag.

(1935)

25

var med kärlek(något lite)
Varsammare
Än med allt annat
vaka över henne kanske bara

En aning mindre
(bara bortom det allra)
noga än
Ingenting,erinra dig kärlek genom talrik

ängslan(föreställ dig
Hennes minsta aldrig med
mesta erinran)giv helt åt vart
Förevigt dess frihet

(Våga till en blomma,
förstående storlekslöst solljuset
Öppna vad tusende varför och
varsebliv leende)

(1938)

Det har talats en del om att Cummings, trots sina avancerade formexperiment, skulle hela sin produktion igenom vara i avsevärd grad beroende av New Englands andliga tradition, liksom Eliots stadier tolkats som ståndpunktstaganden till samma andliga arv. För Cummings' del är detta knappast riktigt mer än beträffande kanske hans tidiga diktning. Cummings är inte som Eliot kristen, fast han kan ha förståelse för "slanka blå guds händer". Han förblev i varje fall inte anhängare av den transcendentalism som ofta accepterades under den period av amerikansk romantik som kallas för New Englands blomstring. Cummings blev mystiker, och ska hans åskådning till varje pris etiketteras, kan den vara ett slags panteism. Men i början, när hösten i hans diktning ännu spelade en roll som symbolgivare jämförbar med vårens, kunde hans översinnlighet ännu klä sig i en språkdräkt som lånat kyrkans symboler om också inte dess trossatser:

26

prakten och äran är störtade ner ur
himlen det sista odödliga
lövet
är

dött och guld-
året
en forms krampryckning
i

stoftet
detta är allt blänkandes bortvandring
sålunda även vi
stilla

uti mottagande
jord, O låt
oss
nederstiga

tag
skimrande vind
denna bräckliga glans ifrån
oss skrynkla den dölj

den i din andedräkt driv
den in i intet
ty vi
kunde sova

detta är allt blänkandes bortvandring
intet dröjande intet bakåt-
undrande vare över
oss O

själ, utan säkra
glada fötter skräck förintande
och härlighetsomgjordade
anleten

led oss
in i det
allvarsamma
branta

mörkret

(1923)

Längre fram i Cummings' diktning talar en mystiker som endast brukar sina egna upplevelsers symboler för bundenhet och befrielse:

27

in i en sant
krökt form
inträder min
själ

känner alla små
fakta upplösta
av otuktig gissning
om fabulös ofantlighet

himlen skriade
solen dog)
skeppet lyfts
på järnsjöar

höjd indrickande
branthet slukande

bestiger skeppet
mumlande silverberg

som
upplöses(och
var endast
natt

och genom denna endast
natt skrider en mäktig massa
vars passagerare och vars
lots min ande är

(1938)

Och det är nu som kärleken, den trofasta, långa, ändå heta, för mystikern Cummings intar sin naturliga plats som symbol för helhet, sammanhang och frihet vunna efter kvalfulla upplevelser av förintelse och universell förtvivlan:

28

tigande ejdag efter ljudlöst icke natt

dränktes den stora jorden(mörkt upptagande regn)
bortom ljud
ned(långsamt
nedom
synhåll
fall
ande(fall
ande genom okropps
lig stillhet(infångad

bland vilka spökliga aldrig av åter)
tigande icke natt efter ljudlöst ejdag

krympte livets ljusa mindre till ett minstfullt mest
nedom inbillning. När(ur skära

intet)kom en större än fruktan en

vit av galenskap vind och bräckte oceaner och slet
berg från deras fästen och beströdde den svarta luften
med krampvridna levande himlar — och i dödens ställe
ny doftrikt ung jord rymd öppning var.
Var dina ögon:förlorade,trofyllda;dämpade av när

(1938)

Vissa konsekvenser av Cummings' åskådning kan man tycka mindre om. För honom är dispariteten mellan de kortsiktiga perspektiv, under vilka människor ävlas och söker göra sitt inflytande gällande, och de stora långsamma skeendena, i vilka människorna utgör små knappt medvetna partiklar, en källa till irritation; han skulle vilja ha de gastande småttingarna tystare. I det sammanhanget kan han irriteras också av sådant som en konsekvent mystiker kanske borde gilla en smula mer, av positiva ansträngningar, vilkas värde utan större besvär kunde inarbetas i systemet. Men han redogör sanningsenligt för sina känslor även i detta stycke:

29

("elden är lös hejda tjuven hjälp mord rädda världen"
vilken värld?
är det sig själva sådana insekter menar?
först när mikroskopiskt oväsen har tovat till

trådar av himmelsk tystnad större än
evigheten, blir människor frälsare
— hoppsan
gräshoppa,det är absolut ingenting som är snart;
skrik,alla skrikare,tills ert om är inne
och försvinn under oens järtecken)

"har du" frågade berget,medan hans lönnar grät
luft till blod "nånting som ett litet barn
som är så litet som jag kan göra eller vara?"
gud tillviskade honom en snöflinga "ja:du kan
sova nu,mitt berg" och berget han sov

medan hans furor upplyfte sina gröna liv och log
(1944)

I en av sina senare dikter ber han om att få behålla förmågan att varsna det stora i det lilla och förbli öppen för sanningar som han inte har upptäckt:

30

måtte mitt hjärta alltid förbli öppet för små
fåglar som är livets hemlighet
vad de än sjunger är bättre än veta
och om mänskor inte hör dem är mänskor gamla

måtte mitt sinne vanka omkring hungrigt
och oförskräckt och törstigt och magerlagt
och även när det är söndag måtte jag ta fel
för alltid när mänskor har rätt är de inte unga

och måtte jag själv aldrig göra någonting nyttigt
och älska dig så mycket mer än djupt
har aldrig funnits riktigt en sån tok att han kunde undgå
att dra ner hela himlen över sig med ett enda leende
(1941)

Och till slut en dikt där det lilla musikaliskt öppnar sig så att bortom dess vackra små väggar de djupa perspektiven syns: sagan, myten, ångesten inför den svåra verkligheten och slutligen det ändlösa:

31

öppna ditt hjärta:
jag ska ge dig en skatt
av småaste värld
ett stycke föralltid med

krönlösa yngre än
änglar är berg
flodfulla skogar
torntinnade stader(drottning

skald kung svävar
gror hjaltar ur månstjärna
fläktar fram och
simmar människas blommor)genom

musikskuggor medan jagade
av demoner
sjuder lysande
leoparder(på vingfötter av tingfruktan)

kommer skepp far
snöigt seglande
fullkomlig tystnad.
Absolut ocean

(1944)

ÅTERVÄXTEN

Under slutet av 20- och under 30-talet utvecklade sig i Amerika en slagkraftig diktning som för första gången blev en dominerande ledamot av världslitteraturen. Vidare många överväldigande starka namn vilade denna amerikanska litteratur inte på, men de få som verkligen betydde något hade — kanske ur det amerikanska samhällets motsättningar och de krav på vitalitet som det ställer på människorna — utvecklat en omedelbarhet och en slagkraft som fängslade även europeiska läsare. Dos Passos, Thomas Wolfe, Faulkner och Steinbeck representerade Amerika på ett ursprungligare och ur konstnärlig synpunkt mer tillfredsställande sätt än Upton Sinclair, Dreiser och Sinclair Lewis hade gjort; Hemingway efterbildades av europeiska lärjungar i mycket större utsträckning än någonsin Poe och Mark Twain.

Redan mot slutet av 30-talet började denna falang av amerikanska författare att komma av sig. Sådant hade hänt tidigare; den amerikanska litteraturhistorien vimlar av skribenter som tidigt mognar och når sin fulla kraft men som inte får uppleva någon sensommar. Ibland för-

klarar man detta med hänvisningar till att pionjärlandet tidigt sliter ut sina vägröjare, ibland med att spriten är fri och att amerikanska författare ofta super bort sig; båda förklaringarna kan tänkas betyda en och samma sak. I varje fall tycks de i viss utsträckning kunna tillämpas på den generation som dominerade 30-talet.

Andra faktorer inverkade också. Amerikansk litteratur, ända från Washington Irving och Cooper, har hämtat mycket av sin livskraft ur ett inre tvång att reagera mot bristerna i den amerikanska demokratin; och mot slutet av 30-talet började groningsgrunden för kritiken bli mager. Efter bottenläget i samband med krisen 1929 repade sig den amerikanska nationalismen; den började forska i sitt förflutna och hittade många sympatiska figurer och många demokratiska formuleringar, mycken dådkraft och många trivsamma pionjärkuriosa. Samtidigt såg man, om man var så långsynt, den europeiska fascismen växa sig kraftigare, och man såg många tecken på att den europeiska demokratin degenererade. De klarsyntaste — till dem hörde Roosevelt och hans närmaste män, som utövade ett betydande inflytande som direkta uppslagsgivare åt politiskt orienterade författare — började förbereda sig för det oundvikliga: att Amerika skulle bli indraget i den europeiska kraftmätningen. Hela detta komplex av erfarenheter och stämningar dämpade de kritiska andarna; Amerika föreföll, vid sådana jämförelser, inte längre så tokigt, och dessutom blev det angeläget att landet inte skulle verka underminerat, inte skulle vara

kluvet av inre tvistigheter, när man nu tydligen snart skulle bli tvungen att slåss för det. Man vågar kanske inte påstå att god litteratur inte under några omständigheter kan utvecklas i en jordmån av solidaritet med det bestående — den franska klassiciteten kan väl i viss mån sägas ha gjort det — men i Amerika, det ännu på allt sätt unga och icke-färdiga, har det ännu inte hänt; den nationella konsolideringen i slutet av 30-talet blev inte heller nu till fördel för bokskrivandets kvalitet.

Så kom då det oundvikliga, och om kriget också inte sargade landet utan tvärtom drev upp det enskilda välståndet till en nivå som man förut aldrig upplevt och även krävde relativt sett mycket få människooffer, tog krigsansträngningarna hela Amerikas energi i anspråk. Elva millioner amerikaner var i uniform; all övrig tillgänglig arbetskraft knogade i de fabriker som levererade materiel till U. S. A. och dess allierade. Det utgavs massor av böcker under kriget, fler volymer per invånare och år än någonsin, men det var krigskorrespondenterna, de politiska uttolkarna och klassikerna som dominerade marknaden. Den nya skönlitteraturen kom på efterkälken.

Givetvis dök det upp många nya författarnamn, debutanter i tjogtal varje säsong. Men man hade under kriget och har fortfarande känslan av att den intellektuellt sett bäst utrustade ungdomen varit fullt upptagen med att föra krig eller med att söka någorlunda orientera sig i det Amerika som nu, genom sin definitiva inblandning i världens affärer, förvandlats från ett isolerat kraftfält till en

av världens båda politiska poler. Den politiska debattens ledande organ är fyllda av medvetandet om denna förvandling, men ett skönlitterärt arbete i vilket den tydligt kan förnimmas har ännu inte visat sig. Därför behöver man ingalunda kräva att romaner, noveller eller dikter av unga amerikanska författare direkt skulle handla om politik, men de kunde avspegla skeendet — så som Faulkners produktion har avspeglat intresseförskjutningen från 20-talets desillusioner till 30-talets historiska fördjupning; på samma sätt som Hemingways privata kurva sammanfallit med den amerikanska, vilken på 20-talet upprann i en defaitism betingad av upplevelser under det europeiska kriget och sedan böjer av mot insikten om att ett nytt krigsdeltagande är oundvikligt och måste bäras; eller så som Dos Passos från sin europeiskt influerade radikalism återvänder till de amerikanska revolutionsårens demokratiska ideologi; eller som Thomas Wolfe fann uttryck för storheten och bristerna i mellankrigsårens amerikanska samhälle. Ingen av dessa författare går i första hand sociologins ärenden, men sammanhanget med väsentlig amerikansk verklighet ger dem en extra dimension.

Hos de yngre författare som under och efter kriget har väckt någon uppmärksamhet saknas det inte problem. Har de någonting gemensamt är det just att de är problemskribenter, men vad som saknas är rymd över frågeställningarna och konstnärlig fördjupning. I regel, men det finns dock ett och annat undantag.

Det viktigaste är förmodligen Charles Jackson, en psykologiskt orienterad författare av verklig intensitet, som i sin debutroman "Förspillda dagar" (1944) iakttar ett författarembryo inlagt i sprit. Hans alkoholiststudie saknar inte alldeles samband med de större problemen: antalet alkoholneuroser bland de yngre amerikanska intellektuella, särskilt i New York, är oroande högt, och Jacksons historia om inre osäkerhet och övergivenhet har av amerikanska läsare och kritiker uppfattats som symptomatisk för den andliga labiliteten hos den krigsårsungdom som vägrat att uppfatta krigföringens paroller såsom ett fullt tillfredsställande substitut för personligt grundade värderingar.

En annan problemförfattare som framträtt under kriget och som rör vid viktiga ting är Chester B. Himes. Han är en av de yngsta negerförfattarna, och hans debutroman "If He Hollers Let Him Go" (1945) är en ofta melodramatisk historia om en färgad arbetare vid ett skeppsvarv på västkusten. Stilen är den kortfattade och ilskna hårdförhetens, ungefär i jämnhöjd med vad en hemingwaylärjunge som Cain presterar, men den gör sig bättre än vanligt därför att huvudpersonen i det här fallet har goda orsaker till sin förbittring. Boken är av särskilt intresse därför att den solidariserar sig med vad som i Sydstaterna skulle kallas "a bad nigger", en som inte är lättagad utan stursk. Huvudpersonen har inte fått sin utbildning vid den gamla tidens Tuskegee utan snarare i en halvkommunistisk ungdomsorganisation; historien om

honom påminner därför mest om den unge färgade, mycket begåvade sångaren och kompositören Josh Whites stridslystna nutidsballader, som är så representativa för unga intellektuella negrer. Både Himes och Josh White blänger med trotsiga ögonvitor, och de fyller en med sympati, fast på ett avstånd som är svårt att överbrygga.

En tredje problemskribent som rör vid väsentligheter är Harry Brown. Han har tidigare utgett flera diktsamlingar, och under kriget arbetade han i soldattidningen Yank, han han ritade en högt skattad skämtserie om krigarlivets vedervärdigheter sådana de upplevdes av en Svejk från Brooklyn, behäftad med hemstadens fantastiska tungomål, private Artie Greengroin. Som allvarligt sinnad prosaist debuterade han med den lilla romanen "A Walk in the Sun" (1944), om vad som under några timmar händer en infanteripluton som deltar i en landstigningsoperation i Italien. Problemet i den boken är det om ledarskapet; de båda befälspersonerna stupar, och efter kris och förvirring övertas ledningen av en av de meniga och operationen kan verkställas. Det är en amerikansk favoritidé som på detta sätt illustreras, den att i det demokratiska Amerika uppfostras alla att ta vara på alla och bli ledare. Tanken utvecklas ofta med stor lättvindighet och i Reader's Digests anda, och vad som är intressant med denna roman är att lösningen inte är lättvunnen.

Ingen av dessa tre böcker kan göra anspråk på att kallas mästerverk, men de är av intresse. De sitter i toppen på pyramiden; mellanskiktet är en samling habila men per-

sonligen halvfärdiga realistiska romanförfattare, som alla har det gemensamt att de är tämligen läsbara, nästan läsvärda.

John Hersey, styv krigskorrespondent, är en av dem; i "Klockan i Adano" (1944) påtalade han ivrigt det förhållandet att det inom amerikanska armén fanns folk som skulle ha passat bättre i fascistlägret. Lillian Smith upprepade i "Sällsam Frukt" (1944) synpunkter på negerproblemet som tidigare hade framförts av andra liberala författare. Ann Petry, en ung färgad författarinna, gav i "The Street" (1946) en intressant skildring av vardagslivet i Harlem. Josiah E. Greene berättade om den primitiva fackliga organisationen bland en grupp mejeriarbetare i romanen "Not in Our Stars" (1945). Arthur Miller diskuterade i "Focus" (1945) antisemitismen sådan den förekom i en av förorterna till New York. Frederic Wakeman gycklade i "The Hucksters" (1946) med den ofantligt omfattande humbug som den amerikanska radioannonseringen har utvecklats till.

Bas i litteraturpyramiden utgjorde den ohyggliga mängden av undermåliga romaner från olika skeden av olika amerikanska staters utveckling, en tertiärföreteelse som hämtat impulser från de dåliga men ändå måttligt dåliga historiska romanerna under 30-talet, vilka i sin tur fick sina uppslag från skedets betydelsefulla och fängslande historiska arbeten.

I övrigt hände det inom prosalitteraturen efter krigsutbrottet: att den briljante kritikern Edmund Wilson, som

tidigare också försökt sig som skönlitterär författare, i novellcykeln "Memoirs of Hecate County" (1946) framträdde som en skicklig berättare i en stil där impulser från så skilda författare som Henry James, D. H. Lawrence och Scott Fitzgerald sammansmälts till en enhet, och som en skarpsinnig analytiker både av erotiska situationer och av New Englands kulturproblem under 20- och 30-talen; att en grupp författarinnor som, fast på andra sätt olika, påminner om varann genom sina högt uppdrivna stilkrav och sin psykologiska skärpa — Katherine Anne Porter, Carson McCullers och Eudora Welty — befäste den ställning de tidigare erövrat; och att två av 30-talets ledande författare, Erskine Caldwell och William Saroyan, genom sällsport ointelligenta arbeten undergrävde sin. En ny dramatiker av betydelse, Tennessee Williams, uppträdde, och många äldre fogade sig efter den merkantiliserade smakförskämning som under krigsåren präglade verksamheten på Broadway.

Den mest uppmärksammade bland lyrikerna var Karl Shapiro, som fick mycket beröm för en lång "Essay on Rime" (1945), skriven på det dummaste av alla hitintills uppfunna versmått, tio stavelser (eller elva om den sista är obetonad och med vissa andra oregelbundenheter i räknandet) i varje rad, men vilka stavelser som helst och vilka rader som helst. Själva versformen låter denne beläste mans banaliteter framträda i den klaraste relief, och framgången, som verkligen var stor, kan endast förklaras

genom att boken ingav förhoppningar om att det nu skulle vara slut med den svårfattliga poesin.

Ett tekniskt experiment som påminner om Shapiros versform gjordes av en debutant som utger sig för att vara prosaist, Peter Bowman. I romanen "Beach Red" (1945) skildrar han en landstigningsoperation i Stilla havet, och han gör det med impressionistisk färdighet och en mångfald, en nästan för stor mångfald av säkert iakttagna poetiska detaljer (för stor därför att den ger en alltför kylig briljans åt den prövande verklighet som återges). Hans bok består av sextio kapitel, och varje kapitel av sextio rader. Trots att avsikten med detta arrangemang uteslutande sägs vara att ge läsaren ett intryck av den precision med vilken en sådan operation planeras och utförs, är intrycket av lyrik i denna roman mycket starkare än det är i Shapiros lyriska essä.

Om de flesta av dessa författare gäller det att de i varje fall förfogar över yttre säkerhet och formell talang. Men ingen av dem är överväldigande ny eller osäker i den stora stilen. Åtminstone det senare gäller dock om några yngre lyriker och prosaister, och en av dem, Henry Millers enda mera betydande lärjunge, har på sistone sysselsatt den intellektuella ungdomen i Amerika i högre grad än någon annan experimentellt inriktad författare.

Hans namn är Kenneth Patchen. Han är född 1911 och har sedan 1936 med ganska stor lätthet vevat ur sig svårbestämbara böcker, som dock riktigast klassificeras som amerikansk surrealism. Två är prosa och det övriga

vers, men gränsen är flytande. Det påminner om mycket: utom Henry Miller om Hart Crane, Nietzsche, Lawrence, Walt Whitman, Falstaff Fakirs historier som med glad nonchalans klarlägger annars dolda självviskheter, Joyces skuldkomplex gentemot modern, "Tristram Shandy" (som är mycket läst bland litteraturintresserad ungdom i Amerika), "Kristens Resa", "Candide", kanske Melville, säkert den tyska Sturm- und Drangtidens verk. Hur motiven vävs ihop framgår kanske tydligast om man återger en av hans dikter (hämtad ur "The Teeth of the Lion", 1942):

Jag sade henne att min moder skulle ge oss
en säng och kvällsmat; men det var redan
mörkt och jag hade tappat vägen.
"Mor ska bjuda oss på mat och kaffe,
och vi ska ligga i mitt gamla rum.
Där står månen bakom rutan,
och vi ska bli som barn igen",
så sa jag; men jag hade tappat vägen och det
var redan mörkt i skogen. "Mor hon gråter nog
en skvätt, för hon är gammal nu och . . ."
"Talar din moder engelska språket?" frågade hon.
"Som en bok", svarte jag och gned med ärmen
över näsan för den hade börjat blöda.
"Och din fader, går han klädd i skor?"
"Det är ju klart. Min bror har körkort,
min syster är beryktad för sin skönhet."
Vid detta laget hade vi nått fram till stranden
av en översvämmad flod och jag sa till: "Klä av dig",
och vi gav oss ut i vattnet; men där var fullt
av små små hästar som nafsade
med långa vassa tänder efter våra vador.
Vi simmade tillbaks och sträckte ut oss
under ett jätteträd. "Säg, din mamma,
har hon färgat hår?" sa hon och trädde på sig sina skära.

"Vet jag det jag", sa jag och kände att jag frös.
Jag tog hennes kappa och la den över axlarna.
"Var sa du att din mor var född?"
"Hon föddes i ett fint försynt hus
högt upp i sluttningen med utsikt över dalen."
Jag sträckte ut min hand mot henne och rörde
vid någonting som kändes liksom tjockt vatten;
rev eld på en tändsticka och såg en fet karl
med ett litet runt svart hål i huvet.
Han hade flinat lyckligt när han dog.
Stor hund satt vid hans fötter. I vänstra
handen höll han i en låda, ur vilken ströddes
ett antal vykort. Stora vattendroppar
haglade ner genom lövverket.
"Det regnar", sa jag, öppnade lunchboxen
och tog en sandwich, en med bacon och tomat.
"Hur länge har din mamma haft såna där anfall?"
"Hon dukar fram kvällsmaten, hela bordet fullt,
och sedan vi har ätit ska vi gå trappan upp
till mitt gamla rum, och det blir som . . ."
"Du, det börjar regna", sa hon och trängde sig
närmre mig och försökte komma sig under
sin kappa. Jag knuffade undan henne, hon for upp
och ramlade iväg knakande mellan träden.
En gång ropade jag efter henne med låg röst men
hon svarade inte; då sprang jag upp henne
och fortsatte vid hennes sida tills vi
kom till en liten stad. Ljus var tända
i alla fönster och folket sjöng
och man hörde barn som skrattade
lyckligt vid sin lek. Jag knackade på en port och mor
öppnade. Hon log när hon fick syn på mig
och jag bredde ut armarna mot henne men
hon vände sig plötsligt om och det släcktes i huset.
Sedan slocknade ett efter ett ljusen i detta
lilla samhälle, och vi stod i det kalla regnet
medan någonstädes inte alls långt borta
åskan av tunga kanoner skakade marken.

För att vara av Patchen är detta ovanligt sammanhängande — en drömdikt om flykt, skuldkänslor, längtan tillbaka till den ombonade barndomen och fasa för kriget. Dikter av denna sort, mer eller mindre begripliga, mer eller mindre privata funderingar, har han skrivit i hundratal. Han utnyttjar många typografiska upptåg som Cummings lärt honom och åtskilliga andra; ibland kan hans aforismer vara tuschteckningar som denna, ur "Cloth of the Tempest" (1943):

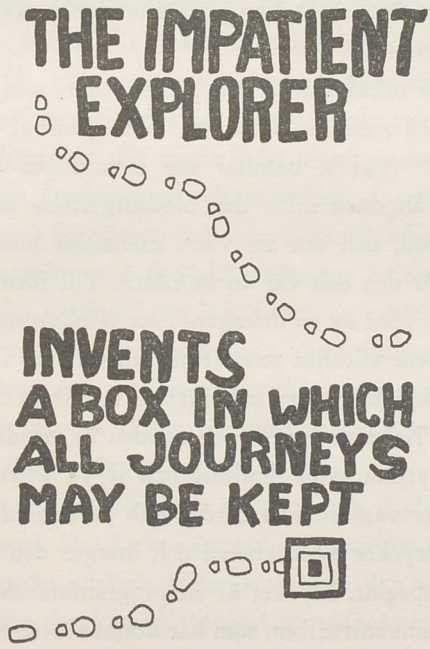

Han är vältalig, ömhjärtad i sin ömhet, sårad av att människor inte är goda och snar att upptäcka negativa krafter inom sig själv. Trots sin stilistiska otuktighet kan han ibland påminna om Fridegård, i synnerhet den Fridegård som låter Lars Hård erkänna att han ett ögonblick i höladan ville sparka den vackra flickan i huvudet. Han bär i hjärtat en Kristusbild som han apostroferar ömsom med hädiska tillmälen, ömsom med vördnad och ångest över att han inte kan efterleva bergspredikans regler. Han är groteskt egocentrisk, men också nobelt och plågat ödmjuk, och han vräker alltid ur sig vad han har inombords. Som lyriker är han programmatiskt ofärdig, men inte ointressant.

Han har också skrivit två prosaböcker, som har vissa likheter med romaner. Den ena, "The Journal of Albion Moonlight" (1941), handlar om stämningen sommaren 1940, om ångesten inför den blodsutgjutelse som pågick och förestod, och om att varje människa inom sig bar skulden för den och var en mördare. Till formen är det en dagbok, förd av en deltagare i ett sällskap som förföljt av drömmens vilddjur reser från stad till stad i Amerika. Syndens skräckgestalter och farliga landskap hotar dem liksom i "Kristens resa" (och synden är brodermordet), psykoanalytiska symbolmiljöer och styva litterära parodier avlöser varann, schizofrena och paranoida föreställningar förrycker verkligheten och återger den som vanställande speglar. Mycket är en programmatisk och alltför välbekant surrealism, som har kunnat intressera ameri-

kansk ungdom därför att uppslagen där inte är så uttragglade; men mycket är också, mitt i sin förvildning, välfunnet, välformulerat och djupt personligt.

Patchens andra roman, "The Memoirs of a Shy Pornographer" (1945), är samma teknik om igen men med tonvikten på det lustiga. Idén till boken är att en blyg och svärmisk kontorist, författare till ett patetiskt pekoral, kommer i klorna på en samvetslös förläggare, som genom att stryka ord och meningar i boken och ersätta dem med punkter och asterisker får det hela att framstå som en av samtidens mest våldsamt pornografiska romaner, där av rudimentära anständighetsskäl de fula orden har måst utelämnas. Boken blir en kolossalsuccé, och den blyge författaren får göra bekantskap med cocktaillitteraternas mardrömsaftnar; till slut upplöses det hela i en serie fantastiska drömmar där motiv från bland annat den citerade dikten återkommer och utvecklas. I stort sett har boken samma förtjänster och brister som Patchens tidigare arbeten, kanske med den skillnaden att kritiken av det amerikanska vardagslivets löjligheter, av reklamens makt och litteratursalongernas tomma prat framträder med större skärpa och med mera kvickhet, och att man får bättre begrepp om vilken klarsynt berättargåva Patchen avsiktligt slår i skärvor.

Att han gör det får man i någon mån skylla på bestsellersystemet. Det är ju i Amerika genomfört med större konsekvens än i något annat land, och den som vill ta avstånd från det, kan bli tvingad att välja krampaktigare

attityder än som i en annan miljö kunde synas förklarliga. Patchen lägger ner mycket arbete på att vara en man för sig i dagens amerikanska litterära liv, men trots detta är han det. En bok som är bara konst och inga konster har han ännu inte utgivit, men möjligheten att han ska göra det föreligger fortfarande. Som ett orosmoment i litteraturfabrikationen har han sin betydelse, som inte bör underskattas.

Det viktigaste av de nya amerikanska författarnamnen finner man emellertid inte inom skönlitteraturen utan bland kritikerna. Alfred Kazin fick redan under slutet av 30-talet en ställning som ung intelligent kritiker; 1942 framträdde han med det utan jämförelse bästa arbete som skrivits om modern amerikansk prosalitteratur, "On Native Grounds". Kazin står inte efter vare sig Parrington, Hicks eller Calverton i kunskaper om det amerikanska samhällets utveckling, men han är dessutom utrustad med ett litterärt omdöme, en kritisk intelligens och ett sinne för poetiska och psykologiska nyanser som man inte ofta möter. Allt detta låter honom med överlägsen skicklighet urskilja sambanden mellan dikt och samhällelig verklighet, men det förbjuder honom också att tillämpa de ideologiska prokrustessängarnas metodik. Han är en lärd och kvick författare och en man som förfogar över en naturlig, klar, vig stil, aldrig mässande och ovanligt lite insnörd i favoritformuleringarnas och de grammatiska vanornas kostymer. Näst efter Edmund

Wilson framstår han redan genom denna första bok som det yngre Amerikas intressantaste kulturanalytiker.

Kazin är knappt mer än tretti år och har framtiden för sig. Han tillhör en judisk familj i New York. Föräldrarna var immigranter, och själv har Kazin därför erfarenhet av vad det betyder att tämligen oförmedlat uppleva Amerika, att klart urskilja motsättningen mellan Amerikas demokratiska ideologi och bristfälligheterna i det existerande amerikanska samhället; det är en motsättning som immigrantfamiljen i Amerika och konstnären i Amerika upplever med ungefär samma främlingskänsla. Det är denna grundupplevelse som försett Kazin med hans centrala arbetshypotes. Den amerikanska litteraturen är full av människor som med oförbrukad och onött tro omfattar sitt lands demokratiska ideal och som samtidigt lidelsefullt söker emancipera sig från den verklighet som omger dem, lockande och förtryckande, och som endast grumligt och tunt speglar idealen; många av dessa konstnärer har varit i samhället nästan nyupptagna, och andra reagerar med samma direkthet som om de vore det. Kazin spårar denna konflikt mellan ideal och verklighet i hela den moderna amerikanska litteraturen och förmår på detta sätt ge en bättre mening åt den kritiska och revolutionära anda som kännetecknar amerikansk diktning och är dess centrala linje.

I dagens situation, när vulgäramerikanismen har återerövrat mycket av den ställning som Roosevelt och hans män berövade den, är Kazins arbete av betydelse inte

bara som historisk klarläggning utan också som aktiv och djupgående samtidskritik. Det sammanhang med en djupare och mera representativ amerikansk verklighet och de nya utblickar, som man har anledning att efterlysa i den unga skönlitteratur som tillkommit i Amerika under och efter kriget, finner man i rikt mått i Kazins bok. Den är representativ för den kritiska intelligensen hos det andligen livaktiga unga Amerika. Det är visserligen inte detta Amerika som för närvarande leder landets öden; men den vaksamma gruppen av ungdomar, som med en större skärpa än någon utländsk, kritisk observatör kan prestera, urskiljer sitt eget lands svagheter, och som känner sig personligen oroade av dem, har dock övertagit arvet från den rooseveltska eran och förvaltar det med all den energi som nu, i det oklara efterkrigsläget, kan utvecklas. På den positiva och skapande debatten har dessa kritiker med ömtåliga nationella samveten satt sin prägel av spänstig ungdomlighet, av vetgirighet och öppenhet, av fräsch radikalism.

PERSONFÖRTECKNING

Adamie, Louís 166
Almqvist, Carl Jonas Love 105
Anderson, Marian 174
Anderson, Sherwood 240 f., 250
Arnall, Ellis 91 ff.

Benton, Thomas 145 f.
Bishop, John Peale 207
Björling, Gunnar 256
Bowman, Peter 298
Branting, Hjalmar 221
Bremer, Fredrika 105
Brown, Harry 295
Burton, Richard 171

Cain, James M. 294
Caldwell, Erskine 91, 240, 297
Calder, Alexander 158
Calverton, Victor Francis 304
Carver, George Washington 77 ff.
Cather, Willa 119 ff., 160
Cayton, Horace R. 80
Chamberlain, Houston Stewart 38
Clapper, Raymond 133
Clark, Walter Van Tilburg 122
Clayton, William L. 63
Cooper, James Fenimore 30, 190, 196, 291
Cowley, Malcolm 243 f.
Crane, Hart 299
Cummings, E. E. 255 ff., 301

Davis, Harold Lenoir 113 f.
Davis, Jefferson 83, 90
Dennie, Joseph 35
De Soto, Ferdinando 67
Dewey, Thomas E. 155
Diktonius, Elmer 234
Disney, Walt 15
Dos Passos, John 241, 255, 258, 268, 290, 293
Drake, St. Clair 80
Dreiser, Theodore 290

Eliot, T. S. 257 ff., 283
Engström, Albert 50

Falstaff Fakir 299
Faulkner, William 97, 148 ff., 160, 236 ff., 246 f., 290, 293
Fitzgerald, F. Scott 206 ff., 240, 255, 268, 297
Flint, Timothy 104
Fridegård, Jan 302

Garland, Hamlin 119
Goldman, Emma 248
Greene, Josiah E. 296
Grieg, Edvard 121

Hamsun, Knut 120
Hathaway, Isaac 77
Hawthorne, Nathaniel 160
Hauptmann, Gerhart 114

Hearn, Lafcadio 57
Hedenvind-Eriksson, Gustav 219, 256
Hemingway, Ernest 196, 210, 213, 237, 241, 268, 290, 293
Hennepin, Louis 103
Hersey, John 296
Hicks, Granville 304
Himes, Chester B. 79, 294 f.
Holiday, Billie 18

Irving, Washington 30, 196, 291

Jackson, Andrew 57, 191
Jackson, Charles 294
James, Henry 135, 247, 268, 297
Jefferson, Thomas 28
Jensen, Johannes V. 38 f.
Joyce, James 267, 299

Kazin, Alfred 304 ff.
Kober, Arthur 196

de La Fayette, Joseph Motier 88
Lafitte, Jean 58
Lawrence, D. H. 250, 297, 299
Lee, Canada 79
Lewis, Sinclair 33 f., 68, 119, 160, 290
Lincoln, Abraham 90, 105, 123, 221, 226 f.
Lind, Jenny 57
Lindsay, Vachel 116 f.
Lo-Johansson, Ivar 219
Long, Huey 64, 147
Longfellow, Henry Wadsworth 43

MacLeish, Archibald 102, 230 f.
Mann, Thomas 128, 238
Mark Twain 56, 105, 196, 290
Marquand, John P. 38
Martinson, Harry 219
McCullers, Carson 246, 297
Melville, Herman 27, 299
Mencken, Henry Louis 119, 121, 194 ff., 250
Miller, Arthur 296
Miller, Henry 241, 246 ff., 268, 298 f.
Moore, Marianne 131
Morrison, De Lesseps Story 65 f.
Myrdal, Gunnar 223

Napoleon 58
Nietzsche, Friedrich 299
Nin, Anais 60
Norris, Frank 119

Oglethorpe, James Edward 87
O'Hara, John 196, 214, 241
O'Neill, Eugene 21

Paine, Thomas 20
Parrington, Vernon Louis 304
Patchen, Kenneth 298 ff.
Peffer, Nathaniel 183
Pennell, Joseph Stanley 246
Petry, Ann 80, 296
Pichon, Fats 57
Poe, Edgar Allan 20, 290
Porter, Katherine Anne 160, 297
Pound, Ezra 257, 268
Pulaski, Casimir 87

Revere, Paul 42 f.
Reymont, Wladyslaw 114
Rivers, Eurith D. 91
Robeson, Paul 79
Roosevelt, Eleanor 21
Roosevelt, Franklin D. 33, 92, 122 f., 130, 153, 182 f., 230 ff., 291, 305 f.
Runeberg, Johan Ludvig 43
Rölvaag, Ole 104, 111

Sandburg, Carl 217 ff.
Saroyan, William 21, 297
Schulberg, Budd 214
Schoolcraft, Henry Rowe 190 f.
Shapiro, Karl 297 f.
Sherman, William Tecumseh 85, 88
Sinclair, Upton 119, 290
Smith, Kate 136
Smith, Lillian 246, 296

Smith, Thorne 136
Stassen, Harold E. 154
Stein, Gertrude 257, 268
Steinbeck, John 232 ff., 240, 290
Sterne, Laurence 299
Stewart, Charles D. 106
Stevens, James F. 110
Suckow, Ruth 119
Söderberg, Hjalmar 208

Talmadge, Eugene 91 f., 95 f.
Tatum, Art 18
Tegnér, Esaias 43
Thackeray, William Makepeace 55
de Tocqueville, Alexis 151 f.
Truman, Harry S. 33, 97, 100, 130, 154
Turner, Frederick Jackson 117

Wakeman, Frederic 196, 296
Wallace, Henry A. 154
Washington, Booker T. 76 f.
Washington, George 179 f.
Webster, Noah 191
Weidman, Jerome 196
Welty, Eudora 246, 297
Wesley, John 87
White, Josh 22, 295
Whitman, Walt 26, 234, 250 f., 253, 299
Wilde, Oscar 57
Williams, Tennessee 60 ff., 297
Wilson, Edmund 203, 207, 212, 296 f., 304 f.
Wilson, Woodrow 88
Wolfe, Thomas 241, 250, 268, 290, 293
Wood, Grant 100, 145
Wright, Richard 79

Sidor av Amerika

Denna samling intryck från Amerika och resonemang om amerikanska förhållanden bygger på tre års studier av förhållandena i U. S. A.; författaren, Thorsten Jonsson, var där verksam som Dagens Nyheters New York-korrespondent. Boken ger i en serie uppsatser en skildring av livet i olika delar av Förenta staterna, i New York, i New England, där traditionen från pilgrimsfädernas tid ännu lever kvar, i Sydstaterna, där slavtidens och inbördeskrigets problem ännu inte är helt lösta, och i Mellanvästern och västtaterna, där den idoga och vitala människotyp, som brukar kallas för den amerikanska, ännu är under utformning. De mångskiftande kulturproblem som landets snabba utveckling orsakat diskuteras utförligt i dessa uppsatser och vidare i ett större avsnitt av boken som fått formen av en dialog mellan två stockholmare som sommaren 1946 träffas och samtalar om amerikanska förhållanden: om landets kulturella särprägel, om det politiska partiväsendet, om levnadsvanor och om de åsikter om U. S. A. som är gängse bland amerikaner och bland utlänningar. Bokens sista avsnitt ägnas åt litterära förhållanden. Där avhandlas det amerikanska språkets egenart och förhållandena på bokmarknaden, folkets läsvanor och den litterära återväxten under och efter kriget. Författaren har också gjort personliga porträtt av ett par ledande amerikanska författare, Faulkner och Sandburg, och diskuterar deras ställning i samtidens amerikanska litteratur; mera ingående värderingar förekommer också av Scott Fitzgerald och Henry Miller. Stort utrymme ägnas åt en presentation av den i Sverige mindre kände lyrikern E. E. Cummings. Av honom har Thorsten Jonsson översatt ett trettiotal dikter, valda ur hans samlade produktion, och försett dem med klarläggande kommentarer.

Pris 9:50

Kungl. biblioteket, Stockholm
50001 000 146 506